

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GRUNDTVIGS HØJSKOLE

FREDERIKSBORG

1976

Bemærk elevmødet:
20., 21. og 22. maj
1977

Grundtvigs Højskole Frederiksborg

Grundtvigs
Højskole
Frederiksborg

Hillerød 1976

Redigeret af
KAREN MARGRETHE PRIOR . FRITZ NORLAN
SV. ERIK BJERRE

Udgivet af
FORENINGEN FREDERIKSBORGELEVER

Trykt i
Frederiksborg Amts Avis bogtrykkeri
Eftertryk uden kildeangivelse ikke tilladt

INDHOLD

Bondelandet er vores universitet	7
»O, fjerne barndomstid«	19
Enten-eller – Både-og	25
Lykkens lunefulde spil	33
Noget om de gode, de onde	38
Efter oliekrisen	41
Skoleåret 1975–76	57
Feriekurser	75
Skolekredsen	82
Foreningen for Frederiksborgelever	84
Landsforeningen af højskolēelever	86
Meddelelser	89
Elevliste	92

Linoleumsnit af Henrik Jensen

Bondelandet er vores universitet

Efter folkerepublikkens oprettelse i 1949 er Kina påny blevet »Riget i Midten«. Med 800 millioner indbyggere er Kina en stormagt, som nu også kan fremstille A-bomber. Og Kina er blevet et forbillede for flere u-lande, fordi det har frigjort sig fra udlandets politiske og økonomiske undertrykkelse, først og fremmest ved egne kræfter.

Kineserne taler om den »bitre fortid«, ikke kun om fortiden. De gamle dages sult, sygdom og undertrykkelse er med til at sætte den ny udvikling i relief, og den »bitre fortid« indgår som et vigtigt led i undervisningen. Uddannelsespolitikken er overordentlig vigtig for forståelsen af udviklingen i Kina, og dette aspekt er hovedsigtet med denne artikel.

I Kina går intet til spilde undtagen menneskeliv

Både i det gamle og det ny Kina har man udnyttet hver en bid jord, som kunne dyrkes. Men før 1949 tog herskerne det ikke så nøje med folks liv og lemmer. Gemene mennesker var der nok af, og derfor gjaldt det gamle mundheld: I Kina går intet til spilde undtagen menneskeliv.

I Chunking findes et museum, som jeg meget gerne ville besøge. Museet viser forholdet mellem bonden og godsejeren – en montre indeholder lasede klæder, som har været i brug i 80 år – i modsætning hertil vises godsejerens pelse og silkeklædninger broderet med guld og sølv.

Godsejeren havde 3 vægte, som var stillet forskelligt – én undervægtig, som brugtes, når bønderne skulle låne ris eller korn fra gods-ejeren, én overvægtig, som brugtes, når de skulle betale lånet tilbage (hertil kom høje renter), og endelig havde godsejeren en vægt, som vejede nøjagtigt! Der er model af et fængsel, som oversvømmedes ved

at åbne en hane udefra. – I et skøde forpligtiger en fattig bonde sig til at afstå sin smukke kone til godsejeren. Da bonden ikke kunne skrive, er dokumentet forsynet med aftryk af hans højre hånd og fod! Der var ingen mulighed for at protestere mod den ære, som blev vist hans ringe hus.

Undertrykkelsen i Kina førte ofte til bondeoprør, som imidlertid blev knust med hård hånd. Bønderne havde endnu ikke mulighed for at hævde sig over for undertrykkerne.

Porcelænpavillonen

Det gamle Kina havde som bekendt en fornem kultur. Som eksempel herpå skal anføres et digt, som er 1200 år gammelt. Det er skrevet af Li Tai-Pe. Digtet forudsætter en forfinet levevis – meget forskellig fra den verden, som var de fattige bønders.

*Midt ude i den lille kunstige sø
hæver sig en pavillon af grønt og
hvidt porcelæn;
man kommer derud over en bro af jade
der krummer sig som en tigerryg.
Nogle venner iført lyse dragter
siddet sammen i denne pavillon
og tømmer kopper med lunken vin.
De samtaler lystigt eller kradser
vers ned, idet de skubber hattene
bagud og smøger deres ærmer lidt op.
Og i søen, hvor den lille om-
vendte bro er som en nymåne
af jade, drikker nogle venner,
klædte i lyse dragter,
med hovedet nedad i en pavillon
af porcelæn.*

Mao tager magten

Mao Zedong var en af grundlæggerne, da Kinas Kommunistiske Parti blev stiftet i 1921. Men der var i mange år stor uenighed om den

politiske linie. Mao kom undertiden i mindretal – i begyndelsen af 30'erne var han endda frataget taleret i centralkomiteen.

Mange af de andre ledere havde især deres viden fra russiske rådgivere og marxistiske lærebøger, mens Mao hele tiden byggede på den kinesiske hverdag, herunder erfaringer fra Den Røde Hær.

Mao udformede bl. a. nogle punkter, som soldaterne skulle rette sig efter: Sæt alle døre på plads, I har brugt som sovebrikse – Tal høfligt – Betal rimeligt for alt, hvad I køber – Tag ikke bad i kvinders påsyn, etc.

Disse simple retningslinier for soldaterne betegnede en revolution. Det var noget uhørt, at soldater ikke røvede, plyndrede og voldtog, når de erobrede en landsby. – Når de røde soldater ikke var ved fronten, udførte de politisk arbejde i landsbyerne.

Denne taktik blev videreudviklet under den lange march fra 1934 (da Mao og hans folk var så hårdt presset, at de måtte forlade det sydlige Kina). Marchen på de 12.000 km blev også et propaganda-felttog. Soldaterne fremlagde deres politik på massemøder, opførte teaterstykker for at forklare meningen med jordreformen m. v. På denne måde blev Den Røde Hær til Folkets Befrielseshær, og det anslås, at under marchen hørte 200 millioner bønder første gang om de nye ideer.

»Den, som vinder bøndernes støtte, vil vinde Kina, og den, som løser jordspørgsmålet, vil vinde bønderne« (Mao). Ud fra dette grundsyn

blev stadig større landområder befriet, og alle vegne blev der oprettet en ny administration, hvor også undervisning indgik. Bønderne var også selv interesserede i at lære noget. Mao siger herom: »I samme øjeblik godsejernes magt blev væltet i landområderne, begyndte bøndernes bevægelse for at skaffe sig uddannelse . . . nu opretter bønderne begejstret aftenskoler, som de kalder bondeskoler«.

Marx og Lenin så byernes arbejderbefolkninger som revolutionens spydspids, men Mao pegede på og brugte bønderne som grundlaget for den kinesiske revolution (Mao taler langt oftere om masserne, om folket, end om proletariatet).

Kampen, der førte til folkerepublikkens oprettelse i 1949, havde været hård. Som Mao sagde: »En revolution er ikke et middagsselskab . . .« Men han havde aldrig tvivlet på sejren.

»Alle reaktionære er papirtigre. I ydre fremtræden er de reaktionære frygtindgydende; men i virkeligheden er de ikke så mægtige. Fra et langfristet synspunkt er det ikke de reaktionære, men folket, der er mægtigt«.

Masselinien

Masselinien er et demokratisk ledelsesprincip: fra masserne til masserne. Det er ikke ledernes opgave at præge masserne efter ledernes egne idealer; men de skal tage massernes meninger, gennemtænke dem og udforme dem klarere og enklere, end masserne har gjort, og derefter give dem tilbage til masserne, som omsætter ideerne i praksis. Dette samspil mellem lederne og »græsrodde« skal fortsætte.

Det siger sig selv, at Mao's ideer har haft en enestående position. Og kineserne har veget uden om, når udlændinge har spurgt, om Formand Mao's synspunkter kunne kritiseres på samme måde som andre synspunkter.

Det hedder i en hovedsætning af Mao: »Folket, og folket alene, er drivkraften i skabelsen af verdenshistorien«. Men – folket må forberedes til sin verdenshistoriske indsats, og det må ske gennem oplæring og arbejde.

Inden vi ser på marxismens uddannelsespolitik, vil jeg dog først referere tre artikler af Mao. De hører til de mest udbredte i Kina, og

i al deres enkelthed forstås de umiddelbart. De fortæller om den holdning, man ønsker at fremme.

Tjen folket

Den første hedder: Tjen folket. Kammerat Chang Szu-tek døde i 1944, og Mao holdt en mindetale, hvori han citerede en digter fra 2. årh. f. kr. »Omend døden times alle mennesker lige meget, kan den være tungere end Tai-bjerget eller lettere end en fjer«. At dø for folket er tungere end Tai-bjerget, at dø for undertrykkerne er lettere end en fjer. Kammerat Changs død var tungere end Tai-bjerget.

Men hvor der er kampe er der ofre, og døden er en dagligdags begivenhed. Dør man for folket, er det en værdig død. »Ikke desto mindre bør vi gøre vort bedste for at forhindre unødige ofre. Vore kadrer (ledere) må tage sig af hver soldat, og alle i de revolutionære geledder må tage hensyn til hverandre, må elske og hjælpe hverandre«.

Den anden artikel hedder: »Til minde om kammerat Norman Bethune«. Den handler om en canadisk kirurg, der kom til Kina i 1938 for at hjælpe i kampen mod japanerne. Efter 2 års arbejde døde han af blodforgiftning efter at have opereret en såret soldat. Mao priser Bethune som et eksempel på en internationalisme, hvori de kapitalistiske landes proletariat støtter befolkningernes frihedskamp i de halv- og helkoloniserede lande. »Vi må lære den absolut uselviske ånd fra ham«. – Det er usædvanligt, at en udlænding bliver nationalhelt for et folk i så høj grad, som det er blevet tilfældet med Bethune.

Den mest slående af de tre artikler er fabeln om »Den Tåbelige Gamle Mand, som flyttede bjergene«. Hans hus vendte mod syd, hvor to bjergtinder spærrede vejen. Sammen med sine to sønner begynder han at grave bjergene væk. Men en anden gamling, kendt som den Vise Gamle Mand, siger spottende: Hvor er det tåbeligt af jer at gøre dette: Det er helt umuligt at fjerne de to store bjerge!

Den Tåbelige Gamle Mand svarer: Når jeg dør, vil mine sønner fortsætte; når de dør, er der mine sønnesønner osv. Hvor høje bjergene end er, kan de dog ikke vokse sig højere, og for hver skovlfuld vi fjerner, bliver de en smule lavere. Hvorfor skulle vi ikke kunne fjerne dem? Denne tro og optimisme bevægede Gud, som sendte to engle ned for at bære bjergene bort.

Mao taler om to bjerge, der ligger som en dødvægt på det kinesiske folk, imperialismen og godsejervældet. Uophørligt arbejde for at fjerne disse bjerge vil også bevæge Guds hjerte. »Vor Gud er ingen anden end det kinesiske folks masser«.

Uddannelse skal forbindes med produktivt arbejde

Under borgerkrigen var det gamle skolesystem gået helt i opløsning; men det skulle i alle tilfælde have været reorganiseret efter den kommunistiske magtovertagelse, da det gamle system, hvorefter kun 15 % af børnene gik i skole, især havde til formål at frembringe en gruppe embedsmænd, der var bundet til den gamle stærke tradition for embedsmandsvælde, der gik tilbage til Konfutius.

Et af de store problemer, da det ny skolesystem skulle udformes, var modsætningen mellem behovet for specialister (læger, ingeniører m. v.)

overfor ønsket om at skabe et samfund, hvor der ikke eksisterede nogen elite baseret på uddannelse (eller på noget andet).

Bønderne kritiserede de bestående skoler: Jo mere vore børn lærer, desto fjernere står de os. Den traditionelle adskillelse mellem legemligt og bogligt arbejde, som er et problem i alle lande, var i særlig grad et problem i Kina. Her havde de lærde mandariner med lange dragter og lange negle næret dyb foragt for legemligt arbejde. Dette var en meget uheldig tradition i et samfund, hvor 80 % af befolkningen var bønder.

I de første år efter 1949 fulgte den højere uddannelse i høj grad det sovjetiske mønster, idet der blev lagt vægt på at uddanne så mange teknikere som muligt. Mao sagde herom i 1958: »Eftersom vi ikke forstod disse ting og absolut ikke havde nogen erfaring, var alt, hvad vi kunne gøre i vor uvidenhed at importere udenlandske metoder«.

Universiteterne optog de bedst kvalificerede unge. Dette indebar, at de fleste studenter kom fra borgerlige familier. En ny elite var ved at blive skabt på grundlag af den gamle elite.

De forskellige faser i udviklingen vil det føre for vidt at beskrive her. Kulturrevolutionen i 1966 sætter fokus på en række ideer, der tidligere havde været fremme, men som ikke havde slået igennem i det fornødne omfang.

Skolen skulle være »halvt arbejde og halvt studium«. Mao havde for mange år siden sagt: »At læse er at lære, men at anvende er også at lære og tilmed den vigtigste form for at lære . . . Det er ofte ikke et spørgsmål om først at lære og derefter at gøre, men om at gøre og derefter at lære, for det at gøre er i sig selv at lære«.

Selv de mindste børn inddrages direkte i produktivt arbejde. Som eksempel kan nævnes, at børnehavebørn sætter el-pærer i papplader som led i færdiggørelse af produktionen.

Arbejdets omfang vokser med alderen. Børnene kommer især på praktisk arbejde uden for skolen, på en nærliggende fabrik eller inden for en folkekommune; har de teknisk undervisning, kan det praktiske arbejde bestå i at hjælpe med til at reparere traktorer – vel at mærke traktorer, som virkelig trænger til reparation.

Efter endt skolegang kommer alle unge ud i praktisk arbejde i mindst 2 år. Først herefter kan den unge blive optaget på et universitet, men

kun, hvis arbejdskammeraterne anbefaler det. Det er afgørende, om vedkommende har den rigtige indstilling, vil tjene folket, om han eller hun udfører sit arbejde samvittighedsfuldt, frivilligt påtager sig tunge hverv m. v.

De politiske kriterier betragtes som de vigtigste. Kundskabsniveau og intelligens kommer i anden række. Holdning sættes højere end viden. Det er vigtigere at være »rød« end at være ekspert.

Det praktiske og konkrete i undervisningen viser sig også i den måde, hvorpå man holder eksamen. Konkurrencementalitet og karrieremageri søges udryddet. En »eksamen« ved en højere læreanstalt kan bestå i, at en gruppe studerende arbejder på en fabrik, hvorefter de holder nogle foredrag for arbejderne om fabrikkens produktivitet og om produktivitet i al almindelighed. Arbejderne stiller spørgsmål – kritiserer resultaterne ud fra deres praktiske erfaringer. På denne måde bliver teorierne afprøvet mod praksis. – En teoretisk og abstrakt undervisning uden kontakt med det omgivende samfund kaldes en »borgerlig« undervisningspolitik.

Ligesom det praktiske arbejde begynder den politiske undervisning også i børneinstitutionerne, hvor der hver morgen er et kvarters undervisning i Formand Mao's tanker. Man kan høre 3-årige børn synge og danse: »Formand Mao er vor frelser«.

En besøgende rapporterer følgende svar som typiske for 10–16-årige børn. Hvad ville du helst have, at der blev sagt om dig? At jeg gør mit bedste for fædrelandet. Hvad er det bedste, du kan foretage dig? Jeg kan lide at hjælpe en gammel mand med at bære hans pakker eller hjælpe med at forlige børn, der slås.

Det kinesiske nyhedsbureau udsendte engang følgende historie, formentlig som led i bestræbelserne for at fremme et nyt forhold mellem lærere og elever. – En lærer straffede en meget uartig elev. En »lille rød soldat« gik op til læreren og sagde: Må jeg sige, hvad jeg mener? Læreren bad ham tale ligeud. Han sagde: Formand Mao har lært os, »overtalelse, ikke tvang, er den eneste måde, man kan overbevise andre på. Tvang vil aldrig overbevise nogen«. Jeg synes ikke, din holdning over for vores klassekammerat er på linie med Formand Mao's linie. Læreren blev glad for denne kritik og lovede at ændre sin holdning.

Mao siger om en god kommunist's egenskaber:

»På intet tidspunkt og under ingen omstændigheder bør en kommunist sætte sine personlige interesser først; han bør underordne dem nationens og massernes interesser.

Derfor er selvviskhed, forsømmelighed, korrupsion, trangen efter at blive kendt osv. i høj grad at foragte, medens uselvskhed, at arbejde af alle kræfter, helhjertet at ofre sig for den almene pligt og stilfærdigt, hårdt arbejde vil aftvinge respekt«.

Kulturrevolutionen gør op med afvigelser fra den rette lære. Man afsværger økonomisk vinding for den enkelte som værende en vej til kapitalisme, og de økonomiske incitament, der var begyndt at dukke op, skal erstattes med »åndelige og moralske incitament« ikke til fordel for den enkelte, men for helheden. Man vender sig også imod sovjetisk kommunisme, fordi den er blevet forvansket af forbrugementalitet.

Mao fremhæver nødvendigheden af en fortsat revolution, fordi der stadig er rester af borgerlig tankegang, og fordi der vil være risiko for, at de ny kommunistiske ledere vil tilrane sig magt på folkets bekostning.

Man henviser til Sovjet, hvor proletariatets ledere er blevet til en ny herskerklasse af bureaukrater, som undertrykker masserne i deres eget land, og som på imperialistisk vis udsuger de østeuropæiske satellitstater; dette er, hvad kineserne kalder socialimperialisme.

Kineserne har oprettet specielle skoler for at modvirke, at der opstår en ny elite af teknokrater og parti-bureaukrater, ledere på alle niveauer, ambassadefolk m. v. Skolerne er oftest placeret i de mest afsides og ufrugtbare egne. Forholdene er spartanske og præget af hårdt arbejde og nøjsomhed.

Formålet er at fortsætte en skoling af lederne, så de ikke forfalder til magtmisbrug eller spytslikkeri, mangel på selvkritik m. v. På skolen skal lederne genopdage værdien af den kollektive indsats og genopfriske erindringen om de fattige bønders og arbejderes hårde tilværelse.

Kritik og selvkritik

Kineserne bruger kritik og selvkritik meget bevidst i deres forsøg på at fremme udviklingen. Johan Galtung og Fumiku Nishimura fortæller i deres bog: »Hvad vi kan lære af kineserne«, at det er deres opfattelse

efter et besøg i Kina, at kineserne var helt ærlige, når de sagde: Kritisér os! Hermed mente de: Hjælp os til at forstå vor egen situation bedre, måske kan I se noget i vor modsætningsfyldte situation, som vi ikke selv kan se.

Det er umuligt at afgøre, i hvor høj grad selve systemet kan kritiseres. Der er i disse år så megen romantik omkring Kina, at det i nogle kredse anses for reaktionær bagvaskelse overhovedet at spørge, om der finder voldelige udrensninger sted.

Hvor mange politiske modstandere har mistet livet under det kommunistiske styre? En sovjetisk kilde opgiver tal på 20 mio. ofre mellem 1958–68. Da tallet er opgivet af en fjende af styret, må det tages med stor skepsis. Ingen kender det nøjagtige tal, men som Mao sagde: En revolution er ikke noget middagsselskab . . .

Når dette er sagt, må det fremhæves, at de fleste besøgende i Kina får et meget positivt indtryk af forholdene, også selv om de ikke er tilhængere af systemet. Da vi forberedte det Kina-kursus, som blev afholdt i sommer, ville vi gerne have en virkelig kvalificeret modstander af det kinesiske styre; men vi fik det svar, at folk, som havde stor indsigt i kinesiske forhold, var altid tilhængere af styret!

Et eksempel på forskellen mellem kinesisk og dansk vurdering af forholdene. På os kan det virke som kadaverdisciplin, når 30 børnehavebørn står op på samme måde og samtidigt efter middagshvil, lægger deres vattæpper på nøjagtigt samme måde, hvorefter de marcherer af sted to og to i snorlige rækker.

Kineserne forstår ikke vor skepsis. Det kan ikke være forkert at gøre tingene på den foreskrevne måde – ellers ville der let blive kaos. De henviser til ordsproget: Hvis vi ikke er som cement, bliver vi til sand.

Vi søger at undgå den ensretning, som opstår, når alle skal følge et fastlåst mønster. Kvæler mangelen på individualitet ikke kreativiteten? Kineserne betragter alt det, der fremmer deres sag, som kreativt. Et motto lyder: Samfundet er alt, jeg er intet. – Dette turde være en benægtelse af den individuelle frihed, som går langt ud over en rimelig justering af den enkeltes forhold til samfundet.

Sangen vækker den røde sol

Det har altid været svært at få pålidelige oplysninger om Kina, både

Bondelandet er vores universitet

det gamle og det ny. Efter Maos død den 9. september er situationen blevet yderligere usikker. I skrivende stund (medio oktober) ved ingen, hvad det ny styre med Formand Hua Kuo-feng for alvor står for. Men fængslingen af Maos enke og 3 andre ledere, der nu siges at have misfortolket Maos lære på forbryderisk vis, tyder på langt større modsætninger i det politiske liv, end man ellers har villet indrømme.

Set fra et udviklingssynspunkt er noget af det mest positive ved Maos politik, at Kina har lagt stor vægt på at forene det legemlige og det boglige arbejde, at Kina har søgt at undgå den farlige modsætning mellem en lille højtuddannet elite og så de brede masser, at Kina har søgt at bygge sit undervisningssystem på egne ideer og værdier. Disse og andre forhold har med rette vakt stor diskussion i mange u-lande, men heldigvis også i mange i-lande.

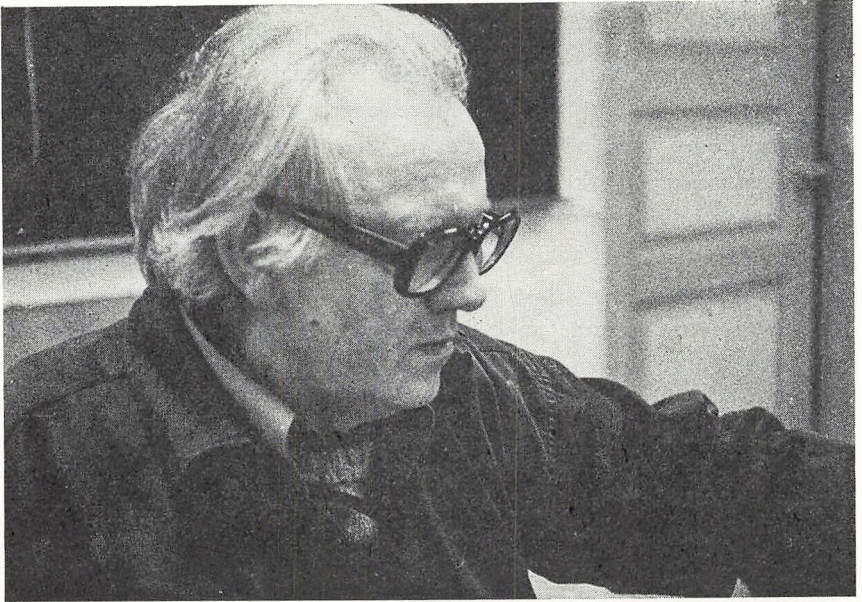
Digte og anden litteratur, der på en simpel og rørende måde beskriver det værdifulde i at gøre dagens gerning for det fælles bedste, skrives i dag ofte af grupper. Et digt af en ukendt forfatter lyder således:

*En lille pige med lange fletninger,
klædt i en blomstret trøje.
Tidlig hver morgen tømmer hun lokumstønder,
hun vækker dagen med sin sang.*

Til slut endnu et digt af en ukendt forfatter (også fra samlingen »Den buldrende tromme«). Det beskriver på romantisk vis den nære tilknytning mellem land og by, mellem teori og praksis:

*Tarvelig kost og grov te dufter indbydende,
ingen er bange for at blive snavset af jord og møg.
Hver dag får vi en time i at bruge næverne,
bondelandet er vores universitet!*

Sv. Erik Bjerre.

Emil Petersen 1918–1976

Lærer ved Grundtvigs Højskole Frederiksborg 1941–49 og 1954–76

»O, fjerne barndomstid! som os forlod«

Overskriften er et Paludan-Müller citat fra et sted i »Adam Homo«, hvor digteren stiller spørgsmålet om, hvad egentlig denne lovpriste tid betyder. Typisk for værket finder han et svar, der dækker i al almindelighed. Den enkelte af os nulevende drister sig nok ikke til at søge et sådant svar, men kan i det højeste prøve at gøre op for sit eget vedkommende, hvad man udover et hjemms godhed og tryghed fik med fra det specielle miljø, der dengang var éns vækstvilkår.

En sådan stiltfærdig seen tilbage kan man måske helt uventet få tid til – og føle behov for.

— — —

Min Far var håndværker i Odense. Han lavede træsko, og med Mor som ekspedient solgte vi dem i vor lille butik ud mod gaden. Den lille bygård husede i baghuset værksted og lager. På gårdspladsen trippede duer og høns rundt. Ja. En tid holdt vi endda hest dér midt i byen. I forhuset boede vi på begge sider af butikken. Det var virkelig en hel verden for sig.

Det er ikke løgn: Som jeg oplevede tilværelsen som barn – så sent som i tyverne – formede den sig »gammeldags« og enkel og lignede i noget væsentligt dét liv, man har læst så veltalende skildret fra bønderns verden, blot noget længere tilbage i tiden. Gennem bondesamfundet var gået en rensende stormvind, der havde vakt det til intens samlethed og indsats under standens banner og med højskolernes kamtakke gavle som vejvisere i landskabet. Men noget tilsvarende var rigtignok ikke sket for de små konservative byhåndværkere. De fik da heller aldrig af et taknemmeligt bevidstgjort næste slægtled rejst noget monument.

De var selvstændige, og det var deres stolthed, erfarne mestre der ville selv og kunne selv deres fag i alle dets forgreninger. I deres arbejds-

liv leverede de det bedste eksempel på ikke-fremmedgjorthed, som nævnes kan. – De træsko, som hang under bjælken i butikken hos os, havde ikke været af Fars hænder, fra det rå træ blev skåret ud, til den sidste krampe var slået i. Det forekom urimeligt, at fodtøj til mennesker skulle kunne fremstilles på fabrik! Rationalisering, specialisering var ukendte ord. Med kriseårene i trediverne ændredes dette, og småmestrene kunne da se, at de var sidste generation på skansen. Måske kunne de holde liv i forretningen endnu en kort tid ved at sælge forskellige andre småting. Men den dag de ikke selv kunne mere, så lukkede biksen.

Bedstefar havde åbnet *sin*, da han kom hjem fra 64-krigen. Han havde ligget inde som dragon og havde været med på tilbagoget fra Dannevirke. Far fortalte tit, hvad den gamle havde haft at berette om dén tur, hin nats langsommelige ridt ad de »spejlglatte« sønderjyske veje: en litterær vending, der havde holdt sig uslidt frisk og med et mærkeligt dramatisk indhold, der hver gang gjorde indtryk.

Mændene i gaden havde selv været soldater, og dén tid stod i en særlig glans; det kunne man ikke undgå at lægge mærke til. Det hang naturligvis sammen med, at de – hjemmefødinge, som de var – da virkelig havde været hjemmefra, på kaserner og manøvrer viden om. En hård tid, ingen skulle benægte det, men alligevel faldt det stærkt i øjnene, at det også havde været en spændende oplevelse. Siden blev jo mange af dem sat fast i det hjemlige værksted igen.

Ved militæret havde de mødt »staten« eller »landet« og dets symboler. Øverst af alle kongen. Så konkret kunne det tegne sig. »Folket« kan jeg ikke mindes at have hørt anvendt. I udtalelser om kongen kunne man spore både respekt og en vis usentimental saglighed. Han var nu engang *chefen* og fik derfor chefers behandling, hvad enten han hed Frederik eller Christian. En af dem havde som prins ligget i kvarter i købmandsgården overfor, og ham havde man hilst på hver morgen, når han red ud. Det var altsammen meget nærværende.

En periodes ring viste sig først, blank og hård, da den pludselig og uventet slettedes. Det skete en blå april dag i 1940, da den første tyske soldat dukkede op på sin motorcykel for enden af gaden, hvor broen førte over byens å. – Skønt »uventet«? – Det var jo den gamle fjende, der kom igen.

En tidsalder var uigenkaldelig slut. Hvad der fulgte efter 1945 var

noget helt nyt og anderledes. Den gamle tid blev for nogle af os stående i erindringen med et særligt præg af uantastelig konservatisme, en statisk livsform i forhold til, hvad der fulgte.

Derfor kan jeg synes, at der fra min barndoms miljø følger mig – på godt og ondt – sansen for det konkrete og nærværende, noget »inden for en grænse«. Og en interesse for livets tilskikkelser, snarere i *situationer* end i *forløb*. Mindets rum er pakket med øjebliksbilleder.

Den bedste ballast at gå ind i den nye tid med var det sikkert ikke; men den slags vælger man ikke selv.

Mod et så fastgroet grundmønster i sindet kæmper selv guder for-gæves. Men kunsten, billedet, fortællingen gør det ikke. Glæden ved et sådant møde kan tilsyneladende være slet og ret en bekræftelse. Allige-vel: den renser udløb og forbereder sindet på de spændinger, der før eller siden må opstå i éns forhold til omverdenen. Netop når man vandrer ud i livet med en holdning som den, der her er skitseret.

»Kunsten« skrev jeg, »Billedet«. Jeg tænker såmænd bare på bøgerne, vi havde derhjemme. Det var kun få; men de hørte til livets store goder. – Tiden gik i stå, når vi en vinteraften sad og kiggede i dem, eller Far og Mor læste højt og blev ved med at læse, til »klokken blev altfor mange«, og man alligevel ikke kunne falde i søvn, fordi historien kogte videre i hovedet på én.

Der er især tre bøger, jeg husker fra årene, før børnebladet, som vi holdt i skolen, bragte os en rigdom af andre: »Gøngehøvdingen«, Inge-manns romaner med Poul Steffensens aldrig overtrufne illustrationer.

Det var den tobinds jubilæumsudgave af H. C. Andersens Eventyr, en lille tæt og allerede dengang laset udgave af Grimms Eventyr og en anden del af Joakim Larsens »Læsebog for Folkeskolen og Hjemmet«. Den havde tilhørt min Fars ældre broder, der forlængst var død – der var så mange unge døde i småkårshjem dengang! Deres navne stod alle-sammen skrevet foran i den sorte bibel, som vi aldrig læste i. Jeg for-bandt virkelig synet af den med sygdom og død og begravelse.

Sandt at sige foretrak vi ikke vort geniale bysbarns eventyr. De tunge blå bind med Prinsesse Maries fint tegnede ornamentter blev, når pro-grammet skulle lægges, skubbet over bag på bordet. Eventyrene for kedelige og kunstige! med undtagelse af sådan nogle som »Klods Hans« og »Fyrtojet«, de gav dog lidt smæk for skillingen; men desværre var de også tilbøjelige til at udløse et rapt: »Så, det var det. Nu skal vi i seng!«

Grimms Eventyr, det var sagen! Bogen er gået helt til, og jeg husker faktisk ikke eventyrene hver for sig. Men deres barske virkelighed bed sig fast. Klarest og frygteligst, som den fremstod i fortællingen om knøsen, der drog ud for at lære frygt at kende.

Hvad han dog kom ud for – og tilhørerne med ham! Stenkogt udadtil, spændt som en fjeder puttede man sig i sengen for fodenden af Fars og

Mors. Vågnede – eller havde ikke sovet – »faldt ned« i søvne. Nyere pædagoger må forfærdes over sligt. Men måske det ikke »bare«, men »også« var en bekræftelse på, at angst hørte med til livet, og at det måske var den virkelige angst at indse det! – Man havde mødt den og oplevet den allerede i konkrete tilfælde – gale løbske heste i gnistrende rasen over brostenene – tordenvejret i blåligt mulm, der fyldte himmel-feltet over den firkantede gårdsplads – fulde mænd ravende ud i slags-mål fra beværtningerne – når de drog vod i åen efter en druknet, og man ikke ville se, men heller ikke kunne bekvemme sig til at løbe hjem.

Kanhænde eventyret gav en slags sammenhæng i denne brudstykkevis oplevede rædsel og fandt plads i sindet til også den side af erfaringen.

Men bogen, jeg sidder tilbage med her på bordet, er den gamle læse-bog. Med den har man kunnet komme langt! For den omfatter alt muligt: fabler, folkesagn, skønlitterære stykker, historier. Over alt sejrede dog: »Skildringer af Natur- og Folkeliv«. Intet »naturmagasin« har siden fået disse skildringer til at blegne.

Nogle af overskrifterne var: »St. Bernhardsklosteret«, »Isbjærge«, »Vesuv's Udbrud«. Ligeså stærkt som teksten talte illustrationerne. Det var xylografier, fint ridsede træsnit. Siderne med dem på var særlig slidte. Et dejligt snit er f. eks. »Isbjærge«. I billedets forgrund er nok så flade isfjelde befolket med sorte hvalrosser og pingviner. Over dem rejser sig en katedral af is – og dybt, dybt inde i dens vældige rum ligger to skibe, det første er en stor stolt sejler; men lillebitte ser den jo ud. Øverst mellem forrevne skyer sejler sol eller måne. – Jeg har aldrig rejst i arktiske egne. Men sådan skal der se ud, om det går rigtigt til!

Sådan et billede gav noget. Det var nyt og efterhånden tillige inderligt fortroligt, som man dag for dag vendte tilbage til det.

Det må have været i de år, »Familie Journalen« bragte Holger Rosenbergs rejseberetninger fra Afrika. Skønt det ikke er til at forstå, det ikke er længere siden. Møjsommeligt arbejdede han sig gennem urskoven, over brusende flodstrømme, med sine bærere til hjælp. – »Mr. Livingstone, formoder jeg!« Jovist, også stedet, hvor de havde mødtes, nåede han frem til. Det var vidunderligt, fjernt og spændende.

Nu – Klokken nitten tredive ser jeg i fjernsynet en smilende mand stige ud af flyet og hilse på en eller anden præsident i »det mørke fast-land«. Mødet fandt sted i formiddags. Men jeg så ham jo også i går.

Emil Petersen

»Dr. Kissinger, formoder jeg«. Og så lader jeg nonchalant billedet af ham glide i baggrunden. Herregud, vi ser ham nok i morgen igen, nogle tusinde kilometer derfra.

En smule eftertænksom sidder man og sammenligner tider og livsformer. Da slår det ned i én: »Når du at godtage, hvad du ser, fatte det som led i en helhed, som realitet, og ikke bare som gnister fra en stor abstrakt »virkelighed«?

Havde man været bedre rustet til det, hvis man var vokset op med *forløb* og *forandring* som det givne? – I det mindste: Prøv at forstå os, I unge, når jeg siger, at sådan var det nu engang ikke i vort barndomsland, »som os forlod« og »som vi forlod«, som digteren skrev.

Emil Petersen.

ENTEN - ELLER BÅDE - OG

Jeg skriver ikke erindringer. Jeg vil kun nævne, at mine forældre ved deres holdning til de mange – velbjergede og forpjuskede, kloge og mindre kloge, stivnakker og milde folk – som kom til dem i vores skolehjem, gav mig og mine brødre et indtryk af åbenhed og velvilje over for andre. Mange år efter sidder deres adfærd tilbage som en varme i sindet: Du skal møde andre med forståelse og tålsomhed. Hver eneste bærer jo præg af at være »skabt i Guds billede«, kunne min far godt have sagt med et udtryk, som han ikke ville føle unaturligt. Hvor udvisket det billede end kan se ud til at være, skal du aldrig dømme for hovedkulds. Du kan lettest komme til at tage fejl!

Men uden for hjemmet kom man ud for en helt anden påvirkning. Den var stik modsat: Lad falde, hvad ikke kan stå! Nu eller aldrig! Enten - eller! Tag fat eller slip! Gab op – luk i! Bliv eller forsvind! Løgn eller latin! Bestået eller dumpet! Enten - eller, enten - eller! . . . Det virkede imponerende. Og denne anden holdning blev understreget på forskellig måde. F. eks. i skolen af noget, tømrersvenden fra Nazareth sagde, da han havde lagt værktøjet fra sig og gik rundt i Palæstina og bl. a. kom på besøg hos Marta og hendes søster Maria: »Du gør dig ulejlighed, Marta, med alt for meget. Kun eet er fornødent!« Så skal han have peget på Maria og sagt, at hun havde valgt det ene rette. – Senere gjorde folkevisen om Volmer og Tovelille et mægtigt indtryk. Han kunne ikke bestemme sig – eller rettere: han havde valgt et »både - og«. »Konning Volmer lover dem både«, hedder det i omkvædet. Han elskede begge, både Helvig og Tove. Men som så mange manglede han evnen til at vælge een alene, og det førte til den værste tragedie.

Som voksen mødte jeg igen problemet, denne gang hos filosofen Søren Kierkegaard. Jeg citerer en gammel dagbogsoptegnelse:

6. oktober 1966.

I dag kom en taler på efterårsmødet ind på Kierkegaards tanker om valgets vilkår. Kierkegaard skal have hævdet, at valget i sig selv er afgørende for personlighedens indhold – når den ikke vælger, henviser den i tæring. Han indrømmer, at valgets muligheder et øjeblik kan stå for én med samme gyldighed, så man må »bevare sig i Indifferents«. Dog kun et øjeblik – det kalder han »Overveielsens Øieblik«. Men så påstår han, at der opstår et enten - eller, og at de udelukker hinanden, og lader man dem ikke gøre det, da har man tabt sig selv . . .

Jeg er forfærdet over den tale, fordi jeg véd, at mange i en kritisk situation let indtager et sådant absolut standpunkt. Forfærdet, på grund af de konsekvenser, det syn kan få, ikke blot for den, som udsættes derfor, men også for den, der deler det og udsætter andre for det . . . Møder én dig med et enten - eller, kan du blive nødt til at sige farvel til meget mere end til den, der slynger dig de ord i ansigtet. Måske må du tage afsked med hus og hjem, med arbejde og venner, med gode stunder og det vante fællesskab om hverdagens hundrede små ting. Og den, som udtaler ordene, vil fyldes af selvmedlidenhed, måske knuses under egoismens sejge, hærgende uophørlighed.

Jeg må afvise enten - eller. Jeg afviser det brutale valg. Jeg går ind for både - og. Jeg er overbevist om, at det er en større bedrift at levendegøre et både - og, som får tilværelsens virkelighed til at træde frem, end at foretage det hug, som enten - eller altid er. Ganske vist er både - og en svag stilling. Men svagheit har tiest en gavmild hånd.

Å, gid mennesker dog snart må kunne lære sig at sige og leve både - og, så det kan høres og ses af dem, det vedkommer . . .

Så vidt dagbogen.

Tilværelsens virkelighed, skrev jeg. Ja, efterhånden er jeg sikker på, at både - og passer til os, som vi er. Det hører til den tidligste formning af personligheden, at et menneske lærer at sige både jeg og du, forstår, at der er både et dit og et mit, og at det også med tiden lærer sig selv at

kende som både god og dårlig, både redelig og uredelig – med andre ord ser, at vi rummer både hvad man kalder positive og negative egenskaber. Men også, at der i mange situationer kan vise sig at være brug for begge slags. Som årene går, opdager man tilmed, at »det positive« kan virke særdeles negativt – og omvendt. Tydeligt mødes modsætningerne i os. Både - og er et fælles grundvilkår. Dermed er det mål også sat for os, at vi vedkender os vilkåret og i ord og handling indretter os derefter, hvor vanskeligt det end kan være, så tildækket og forløjet den enkeltes tilværelse er.

De fleste vil kende nogle eksempler på, at man kan diskutere, om den eller hin forfatter er negativ eller positiv i det, han skriver. Det forekommer mig, skrev en af mine venner engang, at et sådant enten - eller må bero på en indsnævret moralsk eller religiøs opfattelse af en forfatters opgave eller måske – i bedste fald – på en subjektiv fortolkning af de matematiske begreber positiv eller negativ. Matematisk set er talrækken lige sand og tilforladelig og for den sags skyld også lige uendelig, enten der står + eller \div ud for hvert tegn. Den omstændighed, at man lægger til, når der står plus (det positive), og trækker fra, når der står minus (det negative), er for facit, d.v.s. sandheden, ikke noget bevis på, at det positive er godt, og det negative dårligt. Begge har de bidraget til facit – til sandhedens erkendelse. Kun det, der fremmer sandheden, hvori den så end består – er positivt, d.v.s. godt og gavnligt. Kun det, som hæmmer sandheden, er negativt, d.v.s. skadeligt, ondt . . . Den, som bruger et liv til at kæmpe for at få en uretfærdig lov afskaffet, handler, skønt han trækker fra, positivt, fordi han fremmer retfærdigheden, som er en del af sandheden. Den, som handler konstruktivt og bygger et samfund op, men gør det gennem tvang og ydre orden, handler negativt og slet, fordi han bekæmper retfærdigheden og sandheden.

Både - og stemmer overens med vores menneskelighed. Som de gamle sagde, er vi både af støv og ånd. Strakt ud mellem himmel og jord ligesom Martin A. Hansens lykkelige Kristoffer. Vi bærer sædvanligvis på lidt af både himmerig og helvede i os, sagde Grundtvig i 1856 ved indvielsen af Grundtvigs Højskole. Vi er både sanddru og fulde af løgn, dødbidere og fyldt med appetit på livet. »Du muligheders drot, du rige vorden«, råbte en undervisningsminister for mange år siden i en festtale til nogle studenter. Vor tilværelse er et mulighedernes liv. Vi bor i jætte-

hjem, det vidste mytefortælleren. Det gør vi bedst i at holde os til og så forsøge at leve i det spændingens land, som er vort vilkår. Hvis alle turde afsløre deres inderste, blev det netop til beretninger om dybe modsætninger. Man ville få dem at se hos andre og genkende dem hos sig selv. Som Paul la Cour skriver: »Enhver Livsforklaring, som ikke er dialektisk, skjuler for mig et Bedrag. Den er konstitueret saadan, at den ikke kan rumme Sandheden. Har du ikke Paradoksets og Selvmodsigelsens Mod, kan jeg ikke fatte Tillid til dig«.

Vi véd, at mange mener sig kapable til at dømme os: Dét er negativt og dette er positivt – det skal du vende ryggen til, ja, forsage – det andet må du holde fast ved, dét alene er nødvendigt for dit liv. Navnlig kirkens folk, men i øvrigt mange andre, tror de ved så god besked om plusser og minusser. Men i den enkeltes liv kommer det ikke alene an på ja eller nej, op eller ned, positivt eller negativt. Det drejer sig alene om at nærme sig modsætningernes vilkår, altså få greb om virkeligheden og ad den vej opnå kontakt med andre.

Hvis der endelig skal dømmes, er kun den dom noget værd, som et menneske bevæges til at fælde over sig selv. En sådan dom skjuler altid en anmodning om tilgivelse – ikke fordi man ikke har præsteret et hovmodigt og selvsikkert enten-eller-liv. Men tilgivelse, fordi man ikke magtede at leve sit både-og-liv i oprigtighed.

Nu og da oplever man alligevel en sådan livsførelse praktiseret åbent og ægte:

Jeg har set et afbrudt ægteskab, hvor de to, skønt skilt fra hinanden, ordnede forholdene for deres børn, så de beholdt både deres far og deres mor.

Jeg har set andre, der blev sammen, og dog formåede det, som glippede for kong Volmer. De vidste nemlig begge, at man skal føle sin egen frihed så stærkt, at man ikke bliver gjort fortræd, når den elskede udnytter sin.

Jeg har set studiekredse, som kun var kampceller, beregnet på at bevæbne deltagerne til kamp mod anderledes tænkende. Men også kredse, hvor meningerne brødes og udvikledes til frugtbart samarbejde med andre.

Der findes skoler, som er kampskoler – enten-eller! De fleste højskoler er både-og-skoler. De ønsker at bidrage til, at de unges personlige

evner kommer til at udfolde sig. På Grundtvigs Højskole har det været et udtalt mål at få eleverne til at forholde sig, ikke til en bestemt ideologi, men til det sandt menneskelige og til det folkelige, som de gamle udtrykte sig. Altså vælge både personlig frihed og medmenneskelig forbundethed. Solidaritet og personlig redelighed.

Jeg har truffet på politikere af enten-eller-typen – de kom fra de

polære fløje. Andre befinder sig midt i det politiske felt, hvorfra resultaterne kommer, fordi man er demokratisk, dvs. man har vilje både til forhandling og handling, skønt man véd, at indsatsen må formes af samarbejdets kompromisser. Enten - eller, når talen er om politik, fører til ideologier, som standser samtalen og bryder fællesskabet. – Men når dét er sagt, er der intet øjeblik grund til at glemme, at langt fra alt afgøres ved fordragelige forlig, men at stærke kræfter uden for politikernes kreds griber ind i udviklingen – heller ikke, at der savnes en idédebat, navnlig i de gamle partier . . .

På religionernes og livsanskuelseernes område har man gang på gang oplevet mennesker, som har gjort holdt snart det ene sted, snart det andet, fordi livet for dem var alt for svulmende rigt, til at det kunne fanges ind i en fast afgrænset forklaring. Een trompet, som truttede livsopfattelse, var for lidt til at rumme tilværelsens mangfoldighed.

I et af Søren Kierkegaards værker former han sætningen: Hjertets renhed er at ville eet. Kaj Munk benyttede den siden som motto for skuespillet »En idealist« om den onde kong Herodes. Straks imponerer sådan et slogan. Siden foruroliger det, fordi man indser, at det tilhører en verden, komplet forskellig fra ens hverdag. Senere har det irriteret ved sin afgjorthed. Og til sidst har man sparket det til side. Det er jo fuldt af hovmod. Den, der vil efterleve det, jages væk fra sin dagligdag og ud i situationer, han slet ikke kan overkomme. Både - og derimod ligger virkeligheden nær. Det er mere værd end det enten - eller, som alligevel ingen formår at leve op til, medmindre man bliver en forstening.

Lad mig slutte med endnu en dagbogsoptegnelse, Den er 6 år senere end den første:

5. december 1972.

Igen er jeg i gang med Søren Kierkegaard. Denne gang efter et radioforedrag af lektor . . . nej, nu husker jeg ikke hans navn. Nå, men næppe har han afsluttet sin tale, hvor Kierkegaards tanker om valget fyldte det meste af tiden, før jeg må gøre rede for min stilling.

Kierkegaard siger, at intet i vort liv er så vigtigt som at vælge. Der er ifølge ham to måder at vælge på. Man kan vælge rigtigt, og man kan vælge rigtigt. Trykket er lagt på forskellige ord. At

vælge rigtigt betyder at vælge det rette, overveje de forskellige muligheder, skyde nogle af dem ud og endelig beslutte sig for det ene, man har ræsonneret sig til er det rette valg. Et eksempel: En mand er forelsket i Gerda, Inge og Thora. Han står mellem tre muligheder. Moden overvejelse lader ham vælge Gerda og se bort fra de andre to. Al forstandig omtanke peger Gerda ud som det valg, der er det rigtige valg. Enhver vil kunne opregne mange grunde i en sådan situation: Hun er sympatisk, er passende af alder i forhold til ham, udrustet med rimelige evner, der gør hende egnet til at være hans ledsager i de kredse, som er hans, formodentlig kan hun give ham mandens særlige glæder, børn har han set hende omgås på en yndig måde, hun holder af blomster og anden skønhed, har lært at lave mad, vil kunne bestyre hans hus osv., osv. De andre to har selvfølgelig mange af de samme fordele, men hos hende forekommer de alle samlede, så derfor mener han i hende at vælge rigtigt, vælge den rigtige . . . Hm! Det er jo som at bestemme sig for en FIAT efter at have vejet for og imod den og SIMCA og AUSTIN.

Kierkegaard forkaster rent den måde at vælge på. Han siger, at det gælder om at vælge rigtigt. Betoningen lægges på vælge, altså på valget som sådan. Det kommer ikke an på det objektive, altså hvad man vælger eller hvem man vælger, men det drejer sig om det subjektive: hvordan man vælger. Og her skal man vælge rigtigt – for alvor – altså med al sin energi, hele sin lidenskab, med sin fulde person. Det er det personlige, der har betydning . . . Og for nu at vende tilbage til eksemplet fra før, så kan et sådant valg meget vel føre ham til Inge, eller føre hende til ham. Her er ikke tale om overlæg eller overvejelser eller om alder eller om færdigheder eller om, hvad folk vil tænke og sige osv. Men der er tale om den helt subjektivt valgte, et valg, hvor der vælges eksistentielt, dvs. ud af ens inderste jeg, virkeligt vælges . . .

Å ja, det lyder godt og rimeligt. Men jeg spørger alligevel: 1) Hvordan kan man vide, når man vælger, at det er et helt energisk, subjektivt valg? 2) Hvordan kan et menneske vide sig sikker på ikke at blive stillet over for nye, tilsvarende valg flere gange? 3) Og hvad bliver resultatet, hvis den man for alvor

vælger, ikke lader sig vælge – hvilke grunde der end kan være dertil? 4) Endelig og måske vigtigst: Hvordan kan den Kierkegaardske valgteori passe til nutiden? I stigende grad ser vi, hvordan menneskers forhold til hinanden forandres. Man lader sig overhovedet ikke vælge. Selvfølgelig det at blive udsat for et valg vil af stadig flere føles som utidig persondyrkelse, en alt for autoritær tilbedelse – kort sagt en forældet patriarkalisme, som kræver ejendomsret over et andet menneskes liv.

... Nok derom. Men hvor er menneskers verden dog sammensat! Rigere, mere facetteret og varieret, end de fleste vil vide af! Mon vi ikke snart lærer at slippe det Kierkegaardske selvplageri og i stedet leve, som det stemmer med vort livs egen inderste reelle virkelighed? Altså åbne forholdet mellem mennesker og folkeslag, åbne de lukkede huse, komme ud af privat-skabene, lære at det subjektive ikke er det væsentlige, men at det både i husene, i samfundet og i Verden må forenes med det kollektive, det fællesmenneskelige, eller hvad man vil kalde det, med alt hvad det bærer på af velvilje og åbenhed, forståelse og tålsomhed ... tårer og smil ... alt, hvad skaberens har ødslet ud over vort liv ...

Ak, hvornår tør vi være os selv?

(Dagbogsoptegnelse slut).

S. Haugstrup Jensen.

Lykkens lunefulde spil

Det ville ikke være nogen dårlig idé at foretage en Gallup-undersøgelse verden over med det ene spørgsmål: »Hvad er det væsentligste for dig her i verden?« Der ville givetvis komme en mængde – tilsyneladende – forskellige svar. Men jeg er overbevist om, at en analyse af svarene ville pege i samme retning. Det er banalt naturligtvis, men mon ikke alle ville gå op i fællesnævneren LYKKE? Og lykke er fællesnævneren for positive begreber som fred, harmoni, tilfredsstillelse o. l.

Jeg er blevet enig med mig selv om (man kan jo desværre ikke slå den slags ting efter), at der virkelig findes forhold, som alle mennesker kan skrive under på og blive enige om. Er det ikke fantastisk at tænke sig: Alle mennesker på vor mishandlede jord enige! Der er dog det ejendommelige ved sagen, at det forholder sig omvendt til det kendte sprikvort om vejret: Alle taler om det, men ingen gør noget ved det. Ved begrebet lykke gælder det modsatte: Tilsyneladende gør alle noget ved det, men få taler om det.

Jeg mener, at hvis det er så vigtigt for os – og det forudsætter jeg som givet, at alle er enige om – hvorfor er der så ingen der rejser sig op og *gør noget ved det*? Altså alvorligt tager problemet op og undersøger, hvordan det forholder sig, det dér med lykke, menneske og tilfredsstillelse . . .

Det er som om den højeste visdom man har nået, når det gælder lykkebegrebet, er den gamle floskel fra 1800 og hvidkål: Enhver er sin egen lykkes smed. I det ord ligger der ikke alene at lykke er forskellig fra menneske til menneske, men også at det er en *privat* sag. Men *er* det således? Er det så privat – er vi så forskellige?

I sommer var vi på besøg hos vore venner i Øst, i det fredselkende

Sovjet. Det »morsomme« ved den let anløbne, perfide ironi i foregående sætning er, at jeg er overbevist om, at *folket* i Sovjet virkelig er fredselskende. De tager den sag uhyre alvorligt. Det varmede. (Jeg tør dog ikke tale om, hvor langt op i »folkegraderne« dette positive fredssønske går. Men i bredden var det tydeligt.)

Dog var der en anden holdning, som gjorde mig bedrøvet. Nu ved jeg godt, at man aldrig skal udtale sig kategorisk om noget som helst i et land efter et kort besøg. Men dels er dette jo ingen politisk-historisk analyse, og dels var det en stærk – og pinlig – følelse jeg fik: Det kunne se ud som om lykken for den jævne russer var at blive amerikaner! At gå klædt som ham, at køre bil som ham, at gnaske tyggegummi som ham. Nu forholder det sig således, at denne form for lykke rangerer absolut lavest på min lykkestige. Jeg ville ikke i min vildeste fantasi drømme om . . . Nå ja.

Men her fik vi så alligevel beviset for sandheden i sætningen om den enkelte og smeden med samt hans lykke. Det som russeren satte som det højeste i tilværelsen, er for mig det komplet umulige. Vi synes at være så forskellige, når det gælder vor lykke, at vi aldrig nogensinde kan blive enige. Se, det varmede ikke. Vi vil alle være glade, men helst på vor egen private måde!

Findes der en glæde/lykke, som er universel? Det vil sige, findes der en tilstand eller følelse, som hos alle mennesker har sin rod i de samme handlinger? Kan den samme handling blive opfattet som lykkelig af alle jordens mennesker?

Nu er det jo således, at hvis vi for eksempel skal have bygget en bro, så henvender vi os naturligvis til folk, som har forstand på den sag. Og så stoler vi på, at de vil bygge os en solid og holdbar bro.

Findes der folk, som har forstand på lykke?

Jeg har stillet to (for mig) alvorlige spørgsmål: 1. Findes der en universel lykke og 2. Giver der folk, der har forstand på lykke? Lykkeprofessorer? Jeg vil svare ja på begge spørgsmål!

Nu føler jeg trang til at undersøge det ord i vort sprog, som hedder nivellering. Det betyder at gøre noget ensartet. At jævne ud – at forfladige. Det er faktisk gået hen og blevet et ganske populært ord. Især hos de mange, der hverken kender ordet eller bruger det. Det er ordets indhold, der kendes.

Kender du denne sætning: Er min mening måske ikke lige så god som din? Når disse ord lyder i en diskussion, vover vi ikke at sige det, som ligger os på tungen, men lynhurtigt og beskæmmet indrømmer vi, at naturligvis er din mening lige så god som min. Vi tør ikke sætte os ud over det gode fællesskab og lade *som om vi er noget*. Men hvorfor skulle der dog ikke være kvalitet i meninger? Jeg mener, når vi har gode og dårlige kartofler – hvorfor skulle vi så ikke have gode og dårlige meninger?

Når en sulten inder får en liter vandgrød, bliver han lykkelig. Det gælder dog ikke for os. Vi er lykkelige, hvis vi for eksempel har et *meningsfyldt arbejde*. Hvis vi nu af dette drager den slutning, at inderens lykke er lige så værdifuld som vor, så nivellerer vi og gør større skade end gavn i vor ulykkelige trang til at fremhæve »du-er-lige-så-god-som-jeg-filosofien«. Det er en *tragedie*, at der findes mennesker, der har det så elendigt, at der er tale om lykke for dem, hvis de får det aller-simpleste til livets opretholdelse!

Der er kvalitetsforskel på lykkefølelse. Og jeg skulle kende mennesket dårligt, hvis ikke netop *det* var det vigtigste for mennesket: *At have et meningsfuldt arbejde*. Skulle det måske ikke være en universel lykke?

– Jamen, siger du, der findes sikkert mennesker, der ville være lykkelige, hvis de slap for at arbejde overhovedet. Tror du for alvor på det? Mennesker der absolut er in-aktive? Det kunne jo også være – hvis det iøvrigt var muligt for os at finde et sådant individ – at vedkommende havde valgt mellem to onder: Valget mellem et meningsløst rotteræs og det intet at bestille.

Det med det meningsfulde arbejde, er ikke noget jeg sidder her og strikker sammen. Det er såmænd gamle Karl Marx, som er på færde igen. Han hævder, at det væsentligste og vigtigste for et menneske er produktion. Nu er jo ikke alle filosoffer lige poetiske: Vi himler måske halvvejs, når vi hører ham sige det og tænker på sodede fabrikker fulde af maskiner, der udspyr møtrikker – i bedste Chaplinstil. Men hans mening er en anden: At skabe intet om til noget. Eller at gøre det meningsløse meningsfuldt.

Alle kan ikke have et meningsfuldt arbejde, hævdes der. Hvem skal så tømme vore skraldespande, gå ned i kloakkerne? Vi kan jo betale os fra det! Gøre disse jobs så attraktive lønmæssigt, at nogle vælger dem

for pengenes skyld! Men så er de stakler jo blot ledet ind i rotteræset igen!

Hvem Fanden har forøvrigt fortalt, at kloakarbejde ikke også kan være meningsfuldt? Hvem er det, der graduerer værdierne i de forskellige arbejdsprocesser vi foretager os?

Broby-Johansen fortalte engang, at han i Shanghai havde talt med en skraldemand. Denne var lykkelig for sit arbejde. Broby-Johansen spurgte undrende, hvordan det kunne være. Jo, sagde kineseren, formand Mao har sagt, at han er stolt af os og at vi udfører et vældig vigtigt arbejde. Nu tror sikkert hverken du eller jeg, at det ville hjælpe synderligt, om Anker Jørgensen stod op og erklærede det samme herhjemme. Men hvordan kan det så være, at det hjalp i Kina? Fordi kineseren har en anden *holdning* til arbejdet end vi har. Hvordan får man så denne holdning? Det er et spørgsmål om opdragelse.

Og så siges der: I et demokrati er det vigtigt, at det er de enkelte hjem,

der giver deres børn en god holdning. Jamen, hvordan skal »det enkelte hjem« – altså mor og far – magte denne opgave, når de selv, som regel, ingen holdning har?

En dreng i tiårsalderen sagde: Fy for pokker – det er en af de ækle unger ovre fra betonblokkene. Og hele hans ansigt lyste af lede. Og hvor havde denne unge demokrat fået sin lede ved betonblokbørnene fra?

Det eneste fag, der ingen plads har i undervisningen i vore skoler, er etik. Det gælder alle skoler. Der bliver holdt morgensang. Der tales i religionsundervisningen om kærlighed til næsten. Man er villig til at diskutere litteratur! Men når man har brugt ti minutter til en halv time til dette, forlanger både lærere og elever, at der skal undervises i »noget man har brug for«.

Hvordan forventer man egentlig, at ungerne skal blive anderledes end forældrene? Forældrene *forlanger*, at børn skal »lære noget«. Og det vil sige sprog (det gør verden lettere at forstå!), matematik (det gør – hvad – lettere at forstå?), fysik (det letter forståelsen – af hvad?). Og så er der naturligvis de *kreative fag*! De *udvikler én*! Og kondien skal bestemt ikke glemmes. Den udvikler kroppen! Men hvad er egentlig den dybeste mening med at prioritere disse fag? Det er jo simpelthen at gøre den sagesløse, i bund og grund forvirrede elev, bedre til at deltage i rotteræset. Når man altså ser bort fra de kreative fag. De er ikke direkte beregnet til at øge produktionen eller til at hjælpe eleven til at komme op på samfundsstigens top. Men et demokrati skal jo også sørge for kunsten. Og det skal bestemt ikke være den fin-kulturelle. Rindal og Poulsgaard har ikke levet forgæves. Kunsten skal skam være for alle. Forstået sådan, at alle skal lave den. Og de er jo alle lige dygtige!!

Etik er det eneste fag, der ikke undervises i. Hvorfor? Vi slæber rundt med en gammel-liberalistisk tanke om, at folket er godt nok. Men folket er præcist sådan, som det samfund de lever i, gør det til. Og det samfund, vi lever i, er rotteræsets samfund. Og folket, hvordan har de det så? Jo-æ – tak, men . . .

Såmænd tror jeg gamle Ingemann har ret:

*Lykkeligst at hvile på
er fuldendte gerning.*

Fritz Norlan.

Noget om de gode, de onde

- og så dem fra Hillerød

Vi lever, som det vil være dette årsskrifts læsere bekendt, i en tid med særdeles store problemer. Jeg tænker især her på de store politiske: hvordan klarer vi verdens ressourceproblemer, hvordan får vi mad nok til alle de mennesker, der allerede eksisterer, og hvordan får vi standset befolkningsekspllosionen? Eller for at nævne et af de mere hjemlige, hvordan får vi skabt et sundt samfund, hvor f. eks. arbejdsløshed er et fortidsbegreb?

Fra dette årsskrift, fra radio, TV og aviser og i mange tilfælde fra os selv kender vi disse problemer. Nogle vil sige til bevidstløshed, så man ikke gider høre mere derom, og andre vil sige til afmægtighed, men nu skal der knageme også gøres noget derved. Og så er vi fremme ved det, der er mit egentlige anliggende med denne artikel: vi lever i et land, hvor folk i høj grad har hørt om og er klare over de her skitserede problemer, men hvorledes forholder man sig til dem, det er det, der er sagen!

Jeg vil mene, at »man« netop oftest forholder sig som lige antydnet, enten med træthed og afvisning eller også med en slags afmægtig optimisme, forstået således, at man har indset, at det jo er uhyggeligt svært at ændre samfundet, men man mener alligevel, at det skal gøres, og det skal gøres snart.

Dette indlæg er i høj grad adresseret til de læsere, der vil gøre noget ved sagerne, og det er jo ikke så få, de andre må dog også gerne læse med. Det synes mig nemlig, at vort samfund eller vort land – som det hed i gamle dage – faktisk er ved at gå i stykker eller ved at blive spaltet på grund af de lige omtalte to holdningers stigende udbredelse. Her mener jeg ikke mindst, at de mennesker, der har intentionerne og modet til at ville tage fat på de store problemer, bør betænke hvilket stort ansvar, der også påhviler dem i retning af at få tingene ændret uden at det samtidig betyder, at landet går i stykker.

Se, det er jo alvorlige ord i december, og nogle vil sige reaktionær tale, så jeg vil i det følgende forsøge at forklare mig lidt nærmere.

Landet ser, synes jeg, således ud, at vi kulturmæssigt og nationalt oplever en dybtgående spaltning mellem to leveformer og livssyn, som det f. eks. kom til udtryk i en TV-udsendelse med Flemming Madsen en gang her i efteråret. Han havde omhyggeligt udvalgt sig to kvindelige deltagere, en der var kontorfunktionær og en, der var socialrådgiver. Det udsendelsen så drejede sig om, var om disse to damer, der tydeligvis hver især repræsenterede en af de to sider, kunne tale sammen og kunne forstå hinanden. Det var de sådan nogenlunde i stand til, men det, der slog mig, skønt jeg ikke så hele udsendelsen, var, hvor trængt den ene, damen, der repræsenterede arbejdsmarkedet og systemet, virkede. Den anden deltager, socialrådgiveren, havde ligesom bedre kort på hånden: sin politiske bevidsthed, sit sociale engagement – kort sagt, de bedre meninger, der gjorde hende til et »rigtigere« menneske og fik den anden til at føle sig mindreværdig og nervøs. Kontordamen var kort sagt på retræte.

Og her ligger problemet, ovenstående er kun et enkelt ud af mange eksempler. Vor kultur er ved at udvikle sig til to underkulturer: Den progressive, repræsenteret af dem, der vil ændre systemet for virkeligt at tage højde for de her omtalte problemer. De samme mennesker har faktisk udnævnt sig selv til at være de progressive.

De, der udgør den anden kultur eller folk, der bare udtrykker en vis forståelse for deres synspunkter, bliver i dag omtalt som værende de reaktionære, fordi man ikke ser ud til at være tilstrækkelig bevidste og i stedet går ind for det bestående samfundssystem, og som grundet blandt andet stor optagethed af deres erhverv, også kaldet ræset, måske ikke får tid eller overskud nok til at udvikle en sensibilitet overfor de store verdensproblemer, der svarer til de mere kritiskes.

Den træghed, hvormed almindelige mennesker altså reagerer på de mere reformivriges trang til snarlige ændringer, fremmer således en polarisering. Det værste er dog, at dette ofte indirekte hos en del »almindelige« og hårdt arbejdende mennesker afstedkommer en form for skyldbevidsthed over ikke at »følge godt nok med«, og dette leder tit igen til irritation over for den anden gruppe, der så igen bliver »udnævnt« til at være de intellektuelle, pædagogerne eller hvilke andre smukke betegnelser man nu kan finde på.

Hvad er nu egentlig meningen med alle disse udredninger? Jo, dette for at sige, at det er direkte farligt, hvis en bestemt gruppe i et samfund i længere tid ad gangen opfører sig bedrevidende og nedladende, for det er der faktisk tale om. Nogle vil måske mene, at jeg her gør mig til talsmand for en misopfattelse, bl. a. fordi man ligefrem i sit ideologiske tilhørsforhold mener at have folket på sin side. Men det at have ideologien i orden behøver jo ikke at betyde, at man kan frikendes for at være arrogant eller ufolkelig – tværtimod.

Jeg synes, at vi er kommet dertil, hvor det at være kritisk over for samfundet også er blevet lig med en vis grad af dødbideri eller en vis grad af askese – dog ikke i traditionel forstand. Vi er på mange måder ved at nærme os et nypietistisk eller moralsk samfund, hvor det gælder om kun at lufte de »rigtige« meninger, hvis man da vil have nogen indflydelse.

Hvis man vil og skal håbe på, at en overvejende del af den danske befolkning virkelig for alvor vil besinde sig på tidens store problemer, hjælper det ikke, at man over for de samme mennesker indtager en frelst eller nedladende holdning. Tilliden vokser i så fald ikke.

Man kan selvfølgelig så i stedet i sin afmagt drømme om et systemskifte, også kaldet revolutionen, men skulle en sådan virkelig blive gennemført ud fra ens egne præmisser, ville det ikke skabe et sundere samfund. Der ville nemlig i det nye samfund være for utrygge rammer for de mennesker, der i dag måske er for trygge. Og så er man nået lige vidt.

Hvad er da konklusionen af denne moralske tale? Jo, jeg mener, at det også fremtidigt bør være muligt at kunne være en glad eller udogmatisk kritiker af det bestående samfund med respekt for de mennesker man er uenige med, det kniber det med i dag. At have tillid til hinanden på trods af modsætninger, det er sagen. Hvis vores samfundskritik ikke får disse positive indslag, der på papiret kan se ret så banale ud, vil vort samfunds polarisering øges endnu mere, og endnu flere vil dermed blive jaget over i en vis bornholmers lejr.

Det er ingen kunst at indtage et stærkt selvstændigt politisk standpunkt, det kan der ligefrem gå mode i. Man kan f. eks. prøve at holde højskole på det. Det er derimod langt sværere at fastholde en holdning samtidig med, at man prøver fordomsfrit at samarbejde med andre, men det er det sidste, der er brug for netop nu. *Erling Christiansen.*

Efter oliekrisen

Der er nu gået 3 år siden oliekrisen. I løbet af oktober 1973 blev tilførslen af olie til Danmark skåret ned, og vi opdagede pludselig, at den importerede olie dækkede næsten hele vort energiforbrug: lys, varme og drivkraft til maskiner og transport. Vi husker endnu de mange spareråd, der tjente til at nedsætte olieforbruget: luk af for varmen i nogle værelser – ikke over 21° i stuerne – sluk lyset hvor det ikke bruges – sæt plastic for vinduerne eller skift til dobbelte ruder – fyld vaskemaskinen helt op o.s.v. Og vi husker de bilfrie søndage – de mørke butikker efter lukketid – den dæmpede gadebelysning – de nedskårne køreplaner for tog og busser – fartgrænsen på 80 km/t på landevejene.

Oliekrisen varede kun kort. Allerede i februar-marts 1974 var tilførslerne af olie så normale igen, at restriktionerne kunne ophæves. Men det betyder ikke, at alt nu er ved det gamle. Oliekrisen fik virkninger som varer endnu. Her vil nogen tænke på, at prisen på olie og benzin aldrig kom ned på førkriseniveauet. Andre vil tænke på, at farten på landevejene ikke blev fri igen som før krisen. Atter andre vil pege på oliekrisen som noget af det, der udløste den økonomiske krise, som vi siden har døjet med.

Her vil jeg imidlertid starte med at pege på noget helt fjerde: i løbet af de 3 år, der er gået siden oliekrisen, er der vokset en kolossal interesse frem for udnyttelsen af energien i vinden, der så ofte blæser over Danmark. Alle danske kender de gamle 4-vingede vindmøller, der ligger spredt over landet. Men at vindkraften skulle kunne bidrage til det moderne samfunds energiforsyning, det var der før oliekrisen ikke mange, der skænkede en tanke. I dag optager spørgsmålet mange menneskers tanker.

Og det er ikke kun tanker, der sættes ind på spørgsmålet. I løbet af de sidste 3 år er der kommet en støt stigende strøm af artikler og bøger om vindkraft, mange vindkraftanlæg er projekteret og flere er allerede færdige og i drift. 1976 blev året, hvor mange nye vindmøller begyndte at snurre over Danmark. Arbejdet med vindkraften går ofte hånd i hånd med forsøg med solenergien, der jo også er en gratis og »vedvarende« energikilde i Danmark, og som er særlig velegnet til opvarmning.

Blandt pionererne i dette arbejde er flere folkehøjskoler. Der er bygget solfangere ved Den lille Højskole ved Hobro, ved Kolding og Båring Højskoler. Og vindmøller rejses ved Kolding Højskole og ved Tvindskolerne med Den rejsende Højskole. Møllen ved Tvind bliver endda verdens hidtil største vindmølle!

På en folkehøjskole, hvor det er naturligt at lade historien skabe perspektiv i udviklingen, vil ét navn nu dukke frem i erindringen: Poul la Cour. Han byggede i 1892 sin første forsøgsmølle i Askov, og sideløbende med sit arbejde som højskolelærer gjorde han frem til sin død i 1908 et stort pionerarbejde for udnyttelsen af vindkraften. Jeg vil her kort skitsere ideen i hans arbejde. Det kan også være med til at give en forståelse af, hvordan de moderne vindkraftanlæg virker.

Poul la Cour var uddannet som fysiker fra Københavns Universitet, og var gennem nogle år optaget af teknisk-videnskabeligt arbejde, bl. a. indenfor meteorologi og telegrafi. Da Askov i 1878 skabte den »udvidede« højskole, var la Cour den nye lærer, som knyttedes til skolen.

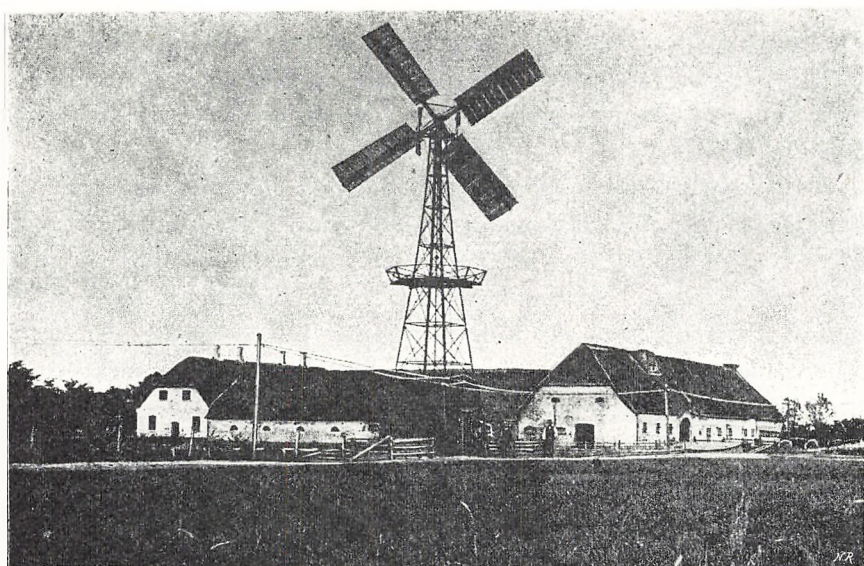
Til sin undervisning her skabte han bl. a., sammen med Jacob Appel, det nu klassiske værk: »Historisk Fysik«. Men han fik også tid til at arbejde med sine egne ideer og projekter, og han skriver selv om det store projekts fødsel:

»Det blæser muntert i Askov, som ligger godt 200 fod over havet. Vi har kun 10 dages vindstille om året, siger man. Det er forresten en overdrivelse. Men sikke masser af energi, der passerer over Askov, ja over hele landet, næsten fuldstændig toldfrit, mens landet importerer andre masser af energi i form af kul og betaler dem i dyre domme. Mon man ikke skulle kunne anlægge nutidens gode hjælpemidler fra naturkræfternes område således, at vinden kunne blive en lige så lydige som billig tjener?«

I 1891 fik la Cour bevilget 4000 kr. over finansloven til opførelse af en forsøgsmølle i Askov. I 1897 byggedes en ny og større mølle. I løbet af 1890'erne foretog la Cour her en lang række forsøg og beregninger, og opfandt nye hensigtsmæssige konstruktioner, alt med den hensigt at gøre vinden til »en lige så lydige som billig tjener«.

Omkring århundredskiftet kunne la Cour udmønte sine erfaringer i konkrete forslag til vindkraftanlæg, der kunne forsyne landsbyer eller større gårde med elektricitet. Det første anlæg knyttedes til forsøgsmøllen og forsynede fra 1902 landsbyen Askov med strøm. Til at fremme udviklingen oprettedes Dansk Vind Elektrisitet Selskab, DVES, i 1903 med det formål »at yde vejledning ved anlæg af elektrisitetsværker væsentlig grundede på vindkraft, og gennem foredrag, skrifter og kursus at virke til oplysning om alle herhen hørende forhold«. Selskabet udgav »Tidskrift for Vindelektrisitet« og der afholdtes jævnlig på Askov »kursus for landlige elektrikere«.

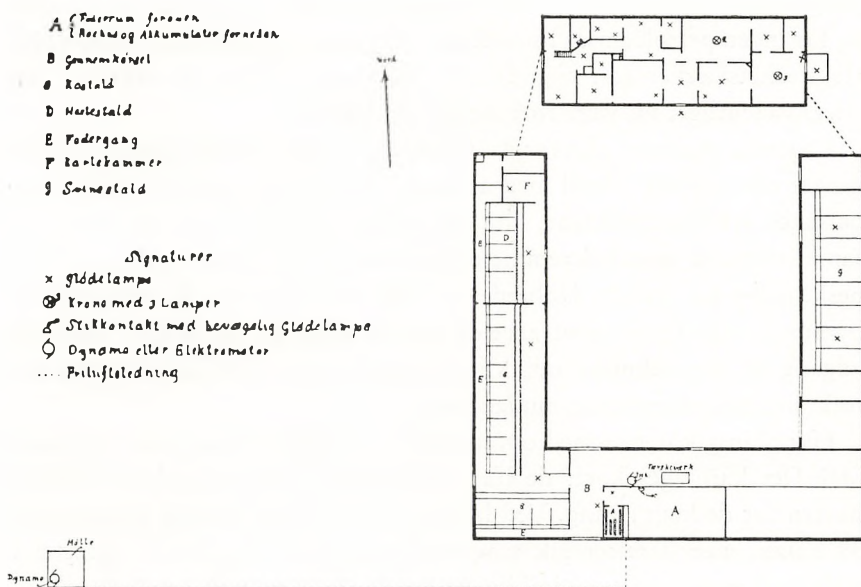
Princippet i la Cours vindkraftanlæg kan belyses ved at se på et lille anlæg, bygget i 1903 til forsyning af en enkelt gård. Som det ses på fotografiet er møllen opsat på et fritstående jernstativ. Stativet er 15 m højt, hver vinge godt 5 m lang. la Cour havde ved forsøg fundet ud af, at den traditionelle »hollandske« mølleform med 4 vinger var særdeles hensigtsmæssig. Vingefladerne var af træ, delt op i felter i form af klapper, der kunne lukkes op som persiener, så vinden frit kunne suse igennem. Ved at lukke klapperne når det blæste, kunne møllen sættes igang. Ved for stærk storm blæstes klapperne op, så møllen ikke tog for megen fart.

Bag vingerne kan man på billedet skimte de to små 5-vingede vindroser, der automatisk holdt møllen op mod vinden.

Nu kunne man jo, som man allerede gennem nogen tid havde gjort på landet, lade den roterende mølleaksel direkte drive maskiner som kværn, hakkelsesmaskine, kageknækker og tærskværk. Men vinden er jo en meget ustabil energikilde – dels ville der kun være drivkraft, når det blæste, dels ville mølleakslens rotation være meget ujævn. La Cour foreslog da at lade møllen drive et lille elektricitetsværk, hvorfra der så til stadighed kunne tappes strøm til lys eller til elektromotorer, der kunne drive maskiner.

På grundplanen over mølle og gård, der som fotografiet er taget fra »Tidsskrift for Vindelektricitet«, ses det hvorledes møllen står godt 40 m vest for nærmeste mur for at sikre fri vind. I huset ved møllens fod står en dynamo, der drives af mølleakslens. Dynamoen fungerer som dynamoen til en cykellygte: når den drejes rundt, giver den strøm. Fra dynamoen fører en ledning ind til et rum i laden, hvor strømmen kan oplade en akkumulator, der er bygget traditionelt med blyplader og fortyndet svovlsyre (som en bilakkumulator).

Uden akkumulator ville der kun være strøm, når det blæste. Og strømmen ville da, p. gr. af den skiftende vindstyrke, hele tiden svinge i styrke, så f. ex. lyset ville flimre. Nu kunne man i akkumulatoren oplagre energi, så der var strøm til nogle dages vindstille, og man kunne altid trække en konstant strøm uafhængig af dynamoens svingninger.

To opfindelser fra la Cours hånd, vippeforlaget og automatnøglen, to reguleringsmekanismer, der ikke kan ses på billederne, var med til at skabe et stabilt anlæg, der med et minimum af pasning kunne forsyne gården med elektricitet. Som det ses på grundplanen, så brugtes strømmen til lys i glødelamper (de små krydser) og til at drive en elektromotor, der ses at stå ved tærskværket.

Man skal huske, at dengang var elektriciteten helt ny i Danmark – det første elektricitetsværk åbnede i 1891 og endnu i 1900 var der kun værker i de tre største byer. Den tids teknik gjorde det ikke økonomisk muligt at dække hele landet – og da slet ikke for landsbyer og gårde. En gårdejer skriver i 1906 i »Tidsskrift for Vindelektricitet« om sit nybyggede anlæg bl. a.: »... man vil ikke undvære sine elektriske lamper, når man først har dem. Kvindfolkene er fri for den daglige rengøring og

påfyldning. Og man kan så let få tændt og ligeledes slukket sine lamper og får ingen petroleumsos i sine stuer.« Og senere hedder det: »Ved vind-elektricitetsværker kan man få del i de store tekniske fremskridt, som ellers væsentligst vil være forbeholdt storbyerne.«

I samme nummer skriver la Cour selv: »Elektroteknikkens velgø-
ninger er i vor tid i færd med at brede sig ud over den hele jord og at omskabe arbejdsforholdene, idet den byder billig drivkraft og den uden sammenligning mest bekvemme og håndterlige af alle de hjælpere men-
neskeheden har kendt. Udbredelsen sker naturligt fra de store centre, byerne . . .« la Cour så sit arbejde som et virke for at skaffe bønderne adgang til den tekniske udviklings goder, som ellers kun byernes be-
folkningskoncentrationer muliggjorde.

Hvordan gik det så med oprettelsen af vindkraftanlæg efter la Cours idé? Det kan siges kort: de blev overhalet af den tekniske udvikling næsten før de kom i gang. Ved la Cours død i 1908 var der bygget godt 30 anlæg, men derefter gik tempoet hurtigt ned. Og DVES opløstes i 1916 i erkendelse af, at udviklingen havde taget en anden retning.

Den tekniske udvikling (dieselmotoren, vekselstrøms- og højspændingsteknik) førte til, at store kraftværker kunne forsyne stadig større dele af landet med elektricitet, produceret ved kul eller olie. De små vindkraftanlæg kunne ikke konkurrere på prisen pr. leveret kilowatt-time, og dermed gled de ud af billedet, tilsyneladende for bestandig.

Og i dag produceres så godt som al elektricitet i Danmark på 17 store kraftværker, ved forbrænding af kul og olie. Og i 1972, året før olie-
krisen, udgav ELSAM, dvs. sammenslutningen af de jyske og fynske kraftværker, deres pjece: »Atomt i fremtidens el-forsyning«. Her stod at læse, at den fortsatte vækst og velstandsstigning krævede et stærkt voksende el-forbrug, som måtte dækkes ved atomkraftværker. Piecen stillede spørgsmålet: »Hvorfor atomkraft?« og svarede selv »Fordi der ikke er kul og olie nok – og fordi det kan betale sig.« Vindkraft til el-produktion nævnes ikke med ét ord på piecens 32 sider.

Så meget mere bemærkelsesværdigt er det, at efter oliekrise er vind-
kraften igen dukket frem som en realistisk kilde til el-produktion. Hvis vi f. ex. ser på de to vindmøller, der i 1976 rejses ved Kolding Højskole og ved Tvindskolerne, så bruges de begge til el-produktion ligesom la Cours gamle møller. Blot driver vindmøllerne nu ikke en jævnstrøms-

Efter oliekrisen

dynamo, men en vekselstrømsgenerator. Og akkumulatoren kan undværes, fordi man ved tilslutning til det almindelige el-net kan udligne overskud og underskud i møllens el-produktion.

Vindmøllevingerne ser anderledes ud i dag end i la Cours dage. I dag udnyttes erfaringerne fra en vældig industri, der først udviklede sig efter la Cours død: flyvemaskineindustrien, der gjorde mange forsøg med propellertyper. Men la Cours hele indsats var dog, også internationalt set, en betydningsfuld pionerindsats.

Men måske er det i grunden mere spændende, i stedet for at drage tekniske paralleller, at se på den forskelligartede historiske situation, som møllerne dengang og nu bygges ind i.

Poul la Cour stod ved indgangen til den ny tid, den tekniske udviklings blomstringstid, som i dette århundrede har omskabt Danmark til det højtindustrialiserede samfund, vi kender i dag. Og netop gennem sit virke ved Askov Højskole kom han for brede kredse i Danmark til at stå som én af dem, der banede vejen for den ny tid. Han lærte bønderne »at sige du til naturvidenskaben«, er det blevet sagt. Han var selv besjælet af tidens stærke, optimistiske fremskridtstro, der i teknikens udvikling så løftet om en stadig mindskelse af menneskelig nød og lidelse og stadig bedre rammer for et værdigt menneskeliv. Han så sit tekniskvidenskabelige virke som en bogstavelig opfyldelse af Guds bud til mennesket: at gøre sig til herre over jorden. Han er i egentligste forstand en af de åndelige fædre til vort industrisamfund i dag.

Møllebyggerne i dag, efter oliekrisen, står i en ganske anden situation. Det er ikke oliekrisen, der har skabt den ny situation. Det er de sidste 10 års udvikling, der i Danmark som i andre højtindustrialiserede samfund, har bragt en nyvurdering af den tekniske udviklings retning og værdi. Man kan her tænke på de spørgsmål, som ungdomsoprøret i slutningen af 60'erne stillede »det etablerede samfund«. Spørgsmål som hvad »ræset« skulle føre til? Spørgsmål om hvorvidt den materielle overflod førte lykke med sig? Og man kan tænke på den debat om forureningen af det naturlige miljø, jorden, luften og vandet, som med stigende styrke er ført i de senere år. Hertil er kommet spørgsmålet om udtømning af ressourcer, hvis væksten fortsætter – »nul-vækst« dukkede op i debatten.

Oliekrisen blev for mange den rystelse, som satte skred i bevidstheden, da nogle kendsgerninger blev afdækket på en simpel måde. Jeg skal her blot fremdrage 3 forhold:

1. Vort samfunds materielle vækst blev skåret ud i pap. Netop energiforbruget giver en udmærket målestok. Tallene viste os f. ex., at hver dansker i 1970 brugte dobbelt så meget energi som i 1960! Vi aner jo nok, hvad al den energi er gået til: benzin til de stadig flere biler på vejene og fly i luften, varme til stadig større huse, forbrug af ting, der kræver energi at fremstille samt det væld af maskiner til hjemmene, der spredtes i 60'erne, »det elektriske velfærd«: køleskabe, fryserne, vaskemaskiner, TV, kaffemaskiner, røremaskiner og mange flere.

2. Vor afhængighed af udlandet blev klar. Vi opdagede, at 90 % af vort energiforbrug dækkes af importeret olie, resten af importeret kul. Hele vort højtindustrialiserede samfund, arbejdspladser, transport og livet i hjemmene er totalt afhængigt af energitilførslen udefra. Hvis der »lukkes for hanen«, vil det danske samfund gå i stå!

3. Vort medlemskab af de riges klub blev gjort os klart. Vi lever, bl. a. ved hjælp af importerede råstoffer og energi, en luksustilværelse i forhold til hovedparten af jordens folk. Oliekrisen var et forvarsel om de krav der kan komme, ja som allerede nu lyder i FN og ved internationale konferencer, om en »ny økonomisk verdensorden«. Konsekvenserne for Danmark på langt sigt er uoverskuelige.

Det er efter oliekrise blevet klart for stadig flere, at vort samfund befinder sig på en sammenbrudskurs, for at bruge K. Helweg Petersens ord. Indadtil i det danske samfund fører den teknisk-økonomiske udvikling til stadig større materiel overflod og luksus, men også til forurening, fremmedgørelse og opløsningstendenser. Udadtil fører udviklingen til et stadigt større svælg mellem vores levestandard og livsvilkårene for 2/3 af jordens befolkning – mens vi samtidig bliver stadig mere afhængige af U-landene til at dække vort voksende råstof- og energiforbrug.

Hvis man ikke forstår det skred i bevidstheden, som denne erkendelse har ført med sig, så vil man dårligt kunne forstå det engagement, der lægges for dagen af de mennesker, der er gået i gang med at projektere og bygge solfanger- eller vindkraftanlæg. Selvfølgelig har de regnet på det, og der er sund økonomi i byggeriet. Og man kan i øvrigt i dag allerede købe nøglefærdige vindkraftanlæg til opstilling i en parcelhushave! Men priskalkyler inspirerer ikke mennesker til at bryde nye veje eller til selv at trække i arbejdstøjet. Den inspiration kommer, når man ser sit virke som meningsfyldt i en større sammenhæng.

Det var jo heller ikke først og fremmest økonomiske beregninger der inspirerede Poul la Cour. Det var hans tro på, at den teknisk-økonomiske udvikling ville blive til folkegavn og var i overensstemmelse med Guds vilje. Der lå et åndeligt engagement bag hans arbejde med vindkraften.

Det gør der også i dag. Men i dag gælder engagementet at skabe et alternativ til den teknisk-økonomiske udvikling, der er godt på vej til at drage os i afgrunden. Et udtryk for dette engagement er f. ex. dannelsen i 1975 af »Organisationen for Vedvarende Energi«, OVE, der udgiver et tidsskrift, hvis første to numre udkom i 1976. OVE udgiver endvidere et katalog med en fortegnelse over alle konstruktører, forhandlere og andre, der arbejder med de vedvarende energikilder, sol og vind.

Fra dette katalog vil jeg bringe en liste over fordelene ved udnyttelsen af de vedvarende energikilder, sol og vind:

1. De er arbejdsintensive, dvs. de øger beskæftigelsen.
2. De kan opbygges med indenlandske ressourcer, dvs. de sparer valuta.
3. De giver ingen giftige affaldsprodukter som kul, olie og uran i atomkraftværker, dvs. de mindsker forureningen og medfølgende sygdomme.
4. De gør brug af gratis energitilførsel som sollys og vinde, dvs. de mindsker inflationen.
5. De bruger ikke af jordens sparsomme råstoffer, dvs. de sparer ressourcer.
6. De er vore egne energikilder, dvs. de gør os uafhængige af de store energileverandører.
7. De er særligt velegnede til små anlæg, der bygges og vedligeholdes lokalt, d.v.s. de skaber nærdemokrati og hindrer fremmedgørelse.

Til slut blot dette. Efter oliekrisen er energipolitik blevet et væsentligt politisk debatfelt. Hedest bliver debatten, når det gælder ja eller nej til atomkraft. Regeringen siger ja, men tøver, da man har bemærket »folket«s usikkerhed. Alene det er bemærkelsesværdigt. Så meget vigtigere er det, at vi, »folket«, tager stilling til de dybtgående problemer om hele den teknisk-økonomiske udviklings retning og værdi. Kun derudfra kan vi tage stilling til atomkraften og fastlægge en energipolitik for et samfund, som vi kan styre og leve og arbejde i også i fremtiden.

Ole Vind.

Den amerikanske revolution

USA - 200 år

Den 19. oktober 1781 overrakte den engelske øverstkommanderende Lord Cornwallis sin sabel til sejrherrene i den amerikanske revolutionskrig. Denne symbolske handling markerede afslutningen på flere års krig mellem England og de oprørske kolonister på Nordamerikas østkyst, og selv om Englands konge Georg III simpelt hen anså det for ufatteligt, at Hans Majestæts elitesoldater kunne besejres af det amerikanske »pak«, måtte man dog i England se i øjnene, at de tretten kolonier var gået tabt for bestandig .

Det åbne brud mellem England og Amerika begyndte i 1763. Indtil da havde England ikke udformet en konsekvent imperiepolitik, men fulgt det fastslåede markantilistiske synspunkt, at kolonierne skulle forsyne moderlandet med råstoffer og ikke konkurrere med det ved fremstilling af færdigvarer. Kolonisterne ønskede imidlertid ikke at blive integreret i en samlet helhed. De anså sig snarere for at være en sammenlutning af stater ligesom England selv med en løs tilknytning til myndighederne i London.

Konflikten med England kom til udtryk i de gentagne sammenstød mellem provinsguvernøren, symbolet på det monarkistiske princip og fremmed kontrol over styret, og de lokale parlamenter, som var symboler på det lokale selvstyre og det demokratiske princip. Disse sammenstød vakte i stigende grad kolonisternes forståelse af forskellen mellem amerikanske og engelske interesser.

Denne forståelse for amerikanske interesser kom klart for dagen i 1754, da den engelsk-franske rivalisering om kolonier brød ud i lys lue på amerikansk jord, et opgør, som havde ulmet helt siden 1613, da de første lokale sammenstød mellem franske og engelske kolonister indtraf. Siden havde de franske kolonister sat sig fast omkring de store søer ved

Canadas grænse, langs med Ohio og Mississippi ned til Louisiana ved Den mexicanske Golf. Kolonisterne kunne kun se krigen som en kamp mellem England og Frankrig om et imperium. Derfor deltog de kun halvhjertet i den på Englands side. Efter otte års krig blev Canada og den øvre Mississippidal erobret. Frankrigs drømme om et imperium i Nordamerika fortonede sig, og vejen vestpå lå for så vidt åben for kolonisterne på østkysten og for nye indvandrere.

Den smalle kyststrimmel langs Atlanterhavet var nu blevet forøget med Canadas uhyre vidder og territoriet mellem Mississippifloden og Allegheny-bjergene. Det tvang England til at tage sin imperiepolitik op til revision. Hvordan skulle man administrere det mægtige område, hvis befolkning for en stor dels vedkommende ikke bekymrede sig et døjt for det britiske rige som sådan? Fremtidige konflikter syntes uundgåelige. Allerede i 1753 havde en kongelig proklamation forbeholdt det nu erobrede område for indianerne. Nu tørnede man sammen med de tretten kolonier med deres krav om jord i vesten. England bestræbte sig på skærpet administration og mere kontrol med kolonierne for at fremme en rolig udvikling. Heroverfor stod kolonisterne med deres ubændige trang til frihed »til at gøre når eller hvorledes det passede dem eller overhovedet ikke«, d.v.s. også frihed til at kolonisere vestpå – ind i indianernes land!

Konflikten udvikledes i de følgende år på dette modsætningsforhold. Sukkerloven af 1764 havde til formål at skaffe England øgede indtægter. Det kunne endda gå, men dette, at administrationen søgte at gøre loven effektiv, fremkaldte ophidselse, og man rejste spørgsmålet, om England uden om de lokale parlamenter kunne pålægge kolonierne toldafgifter. Nu var der også told på vin, silketøjer, kaffe, sirup og en række andre varer. Hvad blev det næste? Det blev en pengelov, en indkvarteringslov og endelig den berømte eller berygtede stempellov, der bestemte, at stempelmærker skulle påklæbes alle aviser, plakater, pjecer og juridiske dokumenter. Stempelloven, som skulle indlede det nye kolonisystem, fremkaldte organiseret modstand. Købmændene søgte at indstille al import; i sommeren 1765 faldt handelen med moderlandet enormt, og fra Massachusetts til South Carolina blev loven ophævet ved beslutninger i de lovgivende forsamlinger i de enkelte kolonier.

På opfordring fra den lovgivende forsamling i Massachusetts samledes

i oktober 1765 repræsentanter for kolonierne til en kongres i New York for at drøfte den trussel, som stempellogen rummede. Det var det første fællesmøde for kolonierne, der blev sammenkaldt på amerikansk initiativ. I en resolution fra kongressen hed det, at »ingen skatter er nogen sinde blevet eller kan forfatningsmæssigt pålægges dem undtagen af deres respektive lovgivende forsamlinger,« og at stempellogen havde en »tydelig tendens til at underminere kolonisternes rettigheder og friheder.« Kolonisterne hævdede altså med andre ord, at de ikke var underlagt det britiske parlament – »imperieparlamentet« – og de mente, at deres eneste juridiske forbindelse til England lå i forholdet til kongehuset eller kronen, som man juridisk vil udtrykke det.

Ganske vist blev stempellogen ophævet i 1766, men nye toldlove, som pålagdes den engelske eksport, kunne naturligvis mærkes i kolonierne i form af højere priser, især i Boston, hvor handelsinteresserne var mest følsomme overfor indblandinger af politisk art. Her kom det i marts 1770 til et sammenstød mellem civilister og engelske soldater, også kaldet rødfrakkerne. Affæren førte til, at englænderne ophævede afgifterne, undtagen tolden på te, men tetolden skabte indignation nok til, at en forholdsvis lille gruppe af »patrioter« eller »radikale« kunne fortsætte en opposition mod Englands indflydelse i kolonierne og dermed utrætteligt arbejde med et eneste mål for øje: uafhængighed.

I 1772 fik en af patrioternes mest indflydelsesrige medlemmer, Samuel Adams, bymødet i Boston til at vælge en »korrespondancekomité«, som skulle sætte sig i forbindelse med andre byer angående koloniernes forhold. Det førte til, at der i praktisk talt alle kolonier nedsattes komitéer, og på basis af dem skabtes grundlaget for effektive revolutionære organisationer.

I 1773 tørnede Adams og hans kampfæller sammen med det mægtige ostindiske kompagni, der af den engelske regering havde fået overdraget et monopol på al eksport af te til kolonierne, og monopolhandel betyder sædvanligvis højere priser og vilkårlighed. Sammenstødet fik sin kulmination, da en gruppe mænd forklædt som indianere om natten den 16. december 1773 gik om bord på tre teskibe i Bostons havn og kastede ladningerne i vandet.

England svarede igen ved at udstede en række love, der skulle få de oprørske kolonister til at makke ret. F. eks. lukkede man Bostons havn

– »indtil den ødelagte te var blevet betalt«. Men »tvangslovene«, som kolonisterne kaldte dem, bevirkede, at søsterkolonierne kom Massachusetts og dermed Boston til hjælp. Efter opfordring af den lovgivende forsamling i Virginia, indkaldtes repræsentanter for kolonierne til et møde i Philadelphia den 5. september 1774 »for at rådslå om koloniernes øjeblikkelige ulykkelige tilstand«. Dette møde var den første kontinentale kongres, et organ »uden lovlig hjemmel,« valgt af provinskongresser eller folkekonventer og udstyret med instrukser af disse. Man kan med rette spørge, hvor repræsentativ kongressen var. Ganske vist sendte alle kolonier med undtagelse af Georgia mindst en delegeret, men de yderliggående konservative, der ikke ønskede at gøre modstand mod de engelske love, var ikke med. Til gengæld havde de ikke andet at tilbyde deres medborgere end underkastelse over for de mest yderliggående krav fra parlamentet i London.

De udtalelser, som kongressen udsendte fra mødet, var holdt i forsigtige vendinger. Derfor blev dens vigtigste arbejde vedtagelsen af »Sammenslutningen«, der genoplivede handelsboykotten, og oprettelse af inspektionskomitéer i alle byer og distrikter til at overvåge, om boykotten blev overholdt. Men »Sammenslutningen« blev også et organiseret revolutionært element i striden. Den arbejdede således bevidst på at få afskaffet, hvad der var tilbage af kongelig myndighed. Hermed var en konfrontation med kongemagten uundgåelig. Det stod helt klart, da Georg III i september 1774 skrev: »Terningerne er kastet, kolonierne må enten underkaste sig eller triumfere.«

Den første militære konfrontation fandt sted den 19. april 1775 ved landsbyen Lexington og ved byen Concord, ca. 20 miles fra Boston, og endte som en bedrøvelig affære for englænderne, men den skabte en fælles patriotisk ånd fra Maine til Georgia.

Den 10. maj trådte den anden kontinentale kongres sammen i Philadelphia. Dens præsident var John Hancock, en velhavende købmand fra Boston. Thomas Jefferson var til stede, ligesom den ærværdige Benjamin Franklin. Det var her Jefferson udtalte: »Vor sag er retfærdig, vor enhed fuldkommen . . . og vi er enigt besluttet om hellere at dø som frie mænd end leve som slaver.« Kongressen indrullede militsen i kontinental tjeneste og udnævnte oberst George Washington til øverstkommanderende for de amerikanske styrker.

Overalt, hvor man samledes i årtiet før revolutionen, var politiske diskussioner dagens emne. Sådanne drøftelser i byer og landsbyer var medvirkende til at klare folks opfattelser og skabe en offentlig mening.

George Washington var en velstående godsejer og ejendomsspekulant. Han ejede 7000 ha land i nærheden af Williamsburg i Virginia, den stat, der mest radikalt havde reageret på lukning af Bostons havn ved at udråbe den første »provinskonvent«. På godset var der 150 slaver. Men foruden den velstand, som efter datidens tænkemåde skabte position, var

Washington i besiddelse af en altgennemtrængende ansvarsfølelse, samt en evne til at give udtryk for en aldrig svigtende dømmekraft.

Da krigen var halvandet år gammel, syntes alt tabt for kolonisterne. Philadelphia gik tabt, og mange af kongressens medlemmer søgte tilflugt i bjergene. Godt 30 km nordvest for Philadelphia opslog Washington sin lejr i Valley Forge med sine 11.000 mand, som i løbet af vinteren svandt ind til 3000. Kun ét urokkeligt princip – pligten – var det, der bar Washington oppe. Men så kom franskmændene »oprørerne« til hjælp. Revolutionen overlevede, og den blev ført til sejr fire år senere.

Men det varede længe, inden Washington blev en legende i befolkningen. Samtiden huskede ham som manden, der underskrev en fredstraktat, som fastslog indfrielse af alle gældsforpligtelser fra før revolutionen, fordi han bekræftede restriktionerne for den nye stats handel med Vestindien og fordi han lukkede munden på sine modstandere i pressen ved at anlægge sag mod dem.

Ved krigens begyndelse fastslog man koloniernes formelle opsigelse af troskaben over for kongen og parlamentet i England i revolutionens idealistiske appel: *uafhængighedserklæringen*. En mand fra Philadelphia tilførte dette dokument en stabil og respektabel autoritet. Det var Benjamin Franklin. Men det var den fyrre år yngre Thomas Jefferson på 33 år, der var den helt uvurderlige ideolog bag revolutionen. Det er ham, der i det store og hele er ansvarlig for udfærdigelsen af De forenede Staters dåbsattest, *uafhængighedserklæringen*.

Den blev udarbejdet i Philadelphia af en komité på fem mand i et trangt værelse oven over en stald med sværme af fluer i den usædvanligt varme forsommer 1776, og den blev vedtaget på alle punkter på nær to ved en afstemning blandt tolv af de kolonier, der nu blev til stater (New York ville vente en stund). En tapper fordømmelse af slaveriet blev slettet igen efter krav fra slaveejerne i sydstaterne og skibsrederne i nordstaterne. Erklæringen blev offentliggjort »for en velvillig verden« den 2. juli 1776, selv om den bar datoen 4. juli. Underskrifterne – i alt seks og halvtreds – kom senere. John Adams, der senere blev De forenede Staters anden præsident, skrev: »Den anden dag i juli vil blive det mest mindeværdige skel i De forenede Staters historie. Den bør højtidelig holdes som befrielsens dag, med alvorsfulde lovprisninger af Gud den Almægtige. Den bør fejres med pomp og parader, med optrin, spil, kon-

kurrencer, salutter, bål, klokker og illumination fra den ene ende af dette kontinent til den anden, fra nu af og fremover, for evigt.« – Som bekendt er det ikke den 2. juli, men den 4. juli – den dato uafhængigheds-erklæringen bar, der fejres som De forenede Staters nationaldag.

To af de sætninger, som Jefferson havde indarbejdet i uafhængigheds-erklæringen, kom til at pille ved, omend ikke ligefrem ryste tidens velordende verden, og blev en stadig udfordring i de følgende år helt op til vor tid. Den første var: »at alle mænd er skabt lige, at deres skaber har udstyret dem med visse umistelige rettigheder, at blandt disse er livet, frihed og retten til at søge lykken.« – I den sidste ende var der mange af de mænd, der underskrev erklæringen, som vendte hjem og i de enkelte staters forfatninger ændrede den til »livet, frihed og erhvervelse af ejendom, mens »lykken« blev regnet for et givetvis værdigt, men mere generelt mål. Den anden sætning var som en stang dynamit for samtiden: »at regeringer er blevet oprettet blandt mænd for at sikre disse rettigheder, at de får deres retfærdige magt ved de regeredes samtykke.«

Den tanke, at hvis man blev uretfærdigt styret, så havde man en vis »ret« til at vende sig imod eller afsætte regeringen, det var en brand, som skulle komme til at hærge i Frankrig og i Tyskland, i zarernes Rusland og i sidste ende tilintetgøre hele imperietanken.

Det åbne brud mellem England og de engelske kolonier i Amerika begyndte i 1763, men den amerikanske revolutions historie begynder måske så langt tilbage som 1600-tallets begyndelse. I en høj alder skrev John Adams i et brev: »Revolutionen var blevet gennemført, inden krigen begyndt. Revolutionen foregik i folkets sind og hjerter. De principper og følelser, der fik amerikanerne til at gøre oprør, burde spores 200 år tilbage og efterforskes i landets historie fra det tidspunkt, da den første plantage blev anlagt i Amerika.« Set i det perspektiv er datoerne 19. oktober 1781 og 4. juli 1776 kun markante streger i kalenderen. Men De forenede Staters selvstændighed skulle få nok så stor betydning i de følgende 200 år, ikke mindst i tiden efter den anden verdenskrig op til i dag.

NB: Alistair Cooks bog »Amerika« er udkommet på dansk på Samlernes Forlag og kan købes rigt illustreret og smukt indbundet for 149,50 kr.

Svend Tornbjerg.

Skoleåret 1975-76

Når man skal skrive om årets gang på skolen, er det en vældig god start først at læse beretningen fra sidste år. Hvor stod vi egentlig for et år siden, hvad er der sket af betydningsfulde ting siden da, hvor står vi i dag?

De ydre rammer

I sidste årsberetning stod der bl. a. nogle forhåbningsfulde linier om, at nu var vi endelig ved at komme igennem den omfattende brandsikring af hovedbygningen. Men vi var alt for optimistiske dengang. Faktum er, at brandmyndighedernes afsluttende udstedelse af brandattesten først har fundet sted i september i år. Det hele trak meget længere ud end først beregnet og blev selvfølgelig også betydeligt dyrere. Desuden har brandsikringen mange steder i vores gamle bygning gjort det vanskeligere at finde rundt. Mens man jo tidligere havde arbejdet på at skaffe lys og luft, åbne gange og god oversigt overalt, så har vi nu ved brandsikringsforanstaltningerne fået en masse nye døre og trapper og gange, som egentlig gør det betydeligt sværere at orientere sig – for overalt løber man bogstavelig talt hovedet mod en dør! Men man værner sig jo til alt, og vi, der er her til daglig, har da også forlængst vænnet

os til det. Kun ved elevmødet og i kursustiden blev vi mindet om det: den ene efter den anden af gamle elever eller tidligere kursister kom og spurgte, hvor deres gamle værelse egentlig var, for de kunne ikke finde derhen!

Skolens ekspeditionskontor er her i efteråret 76 blevet flyttet op på 1. sal til det tidligere elevværelse »Storebælt«, der både har adgang fra elevgangen på 1. sal i den gamle fløj og fra trappen ved den gamle forstanderlejlighed, der hvor vi nu har lærerværelse. Det er vældig praktisk, ikke mindst for Erika Nederby, som i det forløbne år har måttet løbe fra det ene kontor til det andet lidt for mange gange hver dag. I det gamle kontor er der blevet indrettet et hårdt tiltrængt studiekredslokale, som blev taget i brug samtidig med novemberelevernes ankomst. Og mens vi er ved klasseværelserne, så skal det da også lige huskes, at Tøps gamle lejlighed på Klostergangen, som i nogle år har været klasseværelset Børglum, igen er blevet taget ind til beboelse, men nu til to elevværelser, N 1 Børglum og N 2 Asserbo.

I sidste årsberetning stod der om reparation og ombygning af badeværelser og toiletrum og om indretning af nye brusekabiner. Nyhederne på den sanitære front er færre i år, men det skal nævnes, at vi endelig fik det længe savnede møntvaskeri i gang i løbet af efteråret. Det har været en stor succes, og nu kan vel ingen forstå, hvordan vi tidligere har kunnet undvære det.

Ved denne tid sidste år var der planer om at bygge et hus i haven som erstatning for den gamle forstanderlejlighed; men nu bliver det i stedet Æbelholt, Emils og Ingers hjem gennem de mange år. For tiden huserer håndværkere både ude og inde, men de har lovet at være færdige omkring 15. december, så vi kommer nok til at flytte i juleferien. Vi glæder os meget til forandringen, for Strødam ligger for langt væk fra skolen, og som tiden er gået, har vi følt det mer og mer: man skal helst bo så tæt ved skolen, at man kan gå derover når som helst.

Efterårsskolen 1975

Hvordan får vi på den bedste måde en flok meget forskellige elever til samarbejde i et kammeratligt fællesskab? – Det er noget, som der spekuleres meget over alle de steder, hvor man driver undervisning for voksne – og nok især på højskolerne. Vi synes alle, at vi ved introduktionsugen i 1974 havde haft så mange gode resultater, at vi i 75 planlagde en velkomstuge, der fulgte nogenlunde samme retningslinier. Ligesom året før lod vi mange af timerne, enten det nu drejede sig om diskussioner, fagvalg eller løsning af samarbejdsopgaver, foregå i PS-grupperne. Det er vigtigt at få lært i hvert fald denne lille gruppe af kammerater godt at kende lige fra starten, så har man sin basisgruppe.

Om tirsdagen var der en fællestime med almindelig introduktion til kurset, dernæst en orientering om brandsikring, og formiddagen sluttede med rundgang på hele skolen, hvor alt fra Villemænd til skraldespande og tørreplads blev forevist. Om eftermiddagen drejede det sig om »Forventninger til E-75«, et emne, der affødte en mængde spændende diskussioner. Om aftenen var der folkedans, og bagefter sange fra de nye højskolesangbøger. Til sidst fortalte Emil om billederne i spisesalen, både Harpemanden nede ved ind-

PS-gruppen og fællesmøder

gangsdøren og de fire store portrætter i salens øverste del. Det var vor egen højskoles historie og højskolens historie i almindelighed på en fængslende og levende måde.

Onsdag startede med introduktion til Nordsjælland som forberedelse til eftermiddagens Gribskovtur. Senere på formiddagen var der biblioteksorientering, gennemgang af timeplan, hvor Lars Thorkild som sædvanlig satte alle sejl (dvs. al mulig teknik) til i foredragssalen. Og Gribskovturen – ja, den var herlig som alle år; det er godt at komme ud og få strakt benene, efter de mange timer med påfyldning af alle mulige og umulige oplysninger lige fra brandsprøjter til Grundtvig og Kold. Og bollerne og chokoladen – ja, de manglede selvfølgelig heller ikke. Traditioner er go'e at ha' – især når de er go'e . . .

Om aftenen var der skuespiloplæsning; det var Pinters »Livets rødder«, en af de moderne klassikere om ungdommens evige problem: hvem er jeg?

De næste dage fortsatte med fagorientering og fagvalg, med bibliotekskundskab, læsetræning og notatteknik. Jo, man kan blive ganske træt bare ved at skrive om det, men ind imellem var der heldigvis også tid til en sangtime eller to, og ugens arbejde sluttede med en stor diskussion lørdag formiddag »Om at samarbejde«. Vi var selvfølgelig i grupper en del af tiden og havde til sidst et spændende plenum i foredragssalen; om aftenen var der sammenrystningsfest, den første af de mange lørdagstener.

Mange fra de lidt ældre årgange vil måske spørge, om det da virkelig er nødvendigt med så mange krumspring for at få folk rystet sammen; i jeres tid blev der gjort betydelig mindre ud af det, og blev kammeratskabet mon mindre godt dengang end nu? Nej, det tror jeg bestemt ikke, det blev – snarere tværtimod. Men grunden til, at vi nu føler det nødvendigt at bruge så megen tid og så mange kræfter på en introduktionsuge er nok den, at pluralismen – som jo alle taler så meget om i nutiden – også er trængt ind i højskolen. Den flok unge, som samledes på højskolen i »de go'e gamle dage« var langt mere ensartet end den flok, vi byder velkommen i dag, ensartet i baggrund, miljø, erfaringer og livsholdning. I dag er det en mere broget affære; mange miljøer, vidtforskellige erfaringer fra hjem, skole og arbejdsplads med dertilhørende forskellige værdisystemer. Skal der skabes samfølelse og samarbejde – og det skal der – må der arbejdes bevidst på at skabe det.

PS-grupper og fællesmøder

Som allerede nævnt byggede vi i høj grad på PS-grupperne i første uge, og vi må vist sige, at ligesom det foregående år spillede PS-grupperne en meget stor rolle vinteren igennem. Rengøringen er en konkret arbejdsindsats, der i høj grad bidrager til at holde skolepengene nede, men ved siden af dette er der hele spørgsmålet om samarbejde og trivsel på skolen, og her spiller PS-grupperne sikkert en fuldt så stor rolle. Mange problemer, som ellers ville vokse sig store, kan løses gennem PS (S for samtale!), og endelig kommer der også en mængde gode ideer frem på fællesmøderne, først og fremmest udklækket på PS-møderne. Det kan dreje sig om alt lige fra vask af gulvklude

Møder – emnedage

til ekskursioner, emnedage, projektuger; thi intet er for småt, intet for stort til at blive taget op på det ugentlige PS-møde.

Det er nu engang ikke alle, der har lyst til at udtale sig i så stor en forsamling, som fællesmødet er, men i den lille gruppe får de fleste tungen på gled uden større besvær. Ofte kunne bølgerne gå nok så højt i den ugentlige PS-time, hvor mening stod mod mening så skarpt, at intet kompromis syntes muligt – men i fællesmødets rubrik »Nyt fra PS-grupperne« viste det sig næsten altid, at grupperne havde formået at tale sig frem og igennem til en slags enighed. Ja, nu da vi har denne ordening, kan vi vel dårligt tænke os det daglige skoleliv uden PS-gruppernes medvirken.

Møder – emnedage – projekter – ekskursioner

Som tidligere år var onsdagften arrangeret af lærerne, mens lørdagften var elevernes aften, arrangeret af de forskellige danskhold på skift. Onsdagfetterne blev delt mellem hjemmeaftener, skuespiloplæsninger og lysbilledforedrag med en enkelt diskussionsaften ind imellem.

Skolekredsmødet blev afholdt lørdag den 20. september, og belært af erfaringerne fra året før var der ikke noget foredrag. Hvor spændende det end kan være at få en udenforstående ind som taler ved en sådan lejlighed, kan det næsten kun føre til, at programmet for dagen bliver lovlig stramt; så vi »nøjedes« med at lytte til hinanden, og de skolekredsmedlemmer, der havde tid til at blive, kunne så i stedet forlyste sig med at gå til »Høstfest«, en lørdag-aften arrangeret af Karen Tornbjerg og Haugstrup og deres danskhold.

Efterårsmødet måtte selvfølgelig i kvindeåret 75 have kvindelige talere. Det blev Else Cornelius, der fortalte om sine oplevelser ved kvindekongressen i Mexico City, og selv talte jeg om nye synspunkter i mands-kvindeproblematikken. Om aftenen rullede lærerkredsen sig ud med en vældig underholdning om det at være kvinde før og nu, fra Henrik Ibsens Nora til Rifbjergs Lena Jørgensen. Sikkert husker alle tilskuere stadig Karen Tornbjerg, Kirsten Jensen og Ingrid Pagh som de mere eller mindre (mest *mere*) gravide veninder i Elsa Gress's muntre scene »Sandhedens Time«.

Så længe Nationalmuseet arrangerer så fine udstillinger som de sidste mange års sommerudstillinger i Brede, er de næsten ikke til at komme uden om til den første emnedag. Derfor blev onsdag den 1. oktober da også udelukkende viet »Kina – riget i midten«, hvor morgensamlingen blev indledt med »Østen er rød« (smugtrænet gennem de sidste dage). Internationalt studiehold havde sammen med Svend Erik arbejdet med emnet gennem flere uger, og formiddagen blev præget af elevforedrag om forskellige sider af livet i Kina, fra Kejserens Kina til Mao Tse-tung, fulgt af film og lysbilleder. Om eftermiddagen beså vi udstillingen, og om aftenen fortsatte vi med »Kinesisk aften«, hvor Emil læste H. C. Andersens eventyr »Nattergalen«, og eleverne fra holdet fremstillede en poetisk landarbejdergruppe, som efter at de havde stillet hakker og spader til side, gav sig til at citere egne digte til Maos og folkekommunernes pris – »Vi kan løfte både himlen og jorden!«

Emnedagen skulle være afsluttet næste formiddag med foredrag af Jan Bredsdorff, der har arbejdet i Kina som lærer gennem flere år; men på grund

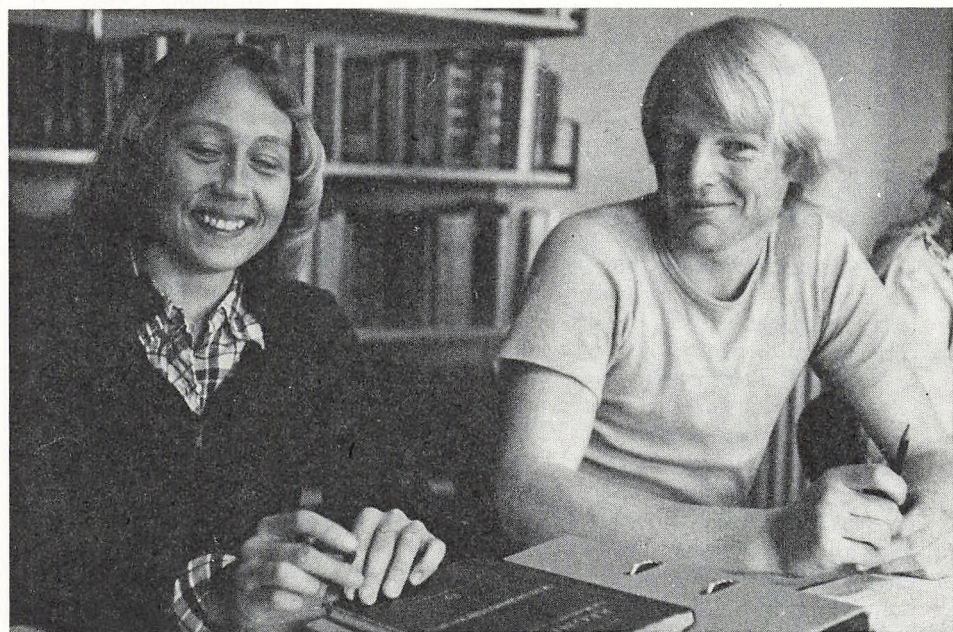
af sygdom måtte dette punkt udsættes til ugen efter. Det blev en meget spændende og personlig skildring af forholdene på snart sagt alle områder af undervisningsvæsen og samfundsliv i Kina, og vi fik de fleste af vore uløste problemer fra emnedagen besvaret. Men selv eksperten måtte en enkelt gang svare: Det ved jeg ikke, – for Kina er meget stort!

Lørdag den 25. oktober havde vi forældredag. Det var tidligt; men året før havde vi holdt den i december, og det førte til, at novemberleverne var med til to forældredage. Altså prøvede vi nu at lægge den frem, så det blev en dag udelukkende for septemberleverne og deres pårørende. Det viste sig at være en udmærket idé. På dagen troppede mellem 50 og 60 fædre, mødre, søskende, tanter, onkler og andre op til kaffen i spisesalen kl. 14, og resten af dagen fik de travlt med at følge det program, som de fleste af jer jo kan nikke genkendende til: velkomst i foredragssalen, hvor Svend Erik talte om højskolen i dag, gruppediskussioner, arbejdende værksteder (nej, hvor de arbejdede!) og gymnastikopvisning. Efter middagen fremførte dramatikholdet Soyas »En ærgrelse på vandring«; det var yderst dramatisk og en meget vellykket forestilling, som alle morede sig hjerteligt over. Kendskab til aktørerne forhøjer jo altid morskaben ved en amatørforestilling. Dagens sidste programpunkt var kaffe i spisesalen, hvor Emil læste højt fra Martin A. Hansen: om drengen, der har lånt en verdenshistorie og på hjemvejen lægger sig til at læse ved vejkanten. Først da det er blevet så mørkt, at han ikke kan se at læse mere, vågner han igen op til nutiden. Da han endelig når hjem, er han i det ydre ynkeligt forkommen, men indvendig gløder han efter sit møde med historiens vældige skikkelser . . .

To dage efter, mandag den 27. oktober, modtog vi om eftermiddagen novemberleverne, som havde fået besked på at møde allerede ved tre-tiden. Så snart eftermiddagskaffen var sunket, var der velkomst og derefter orientering og rundvisning. Efter middagen fortsatte det, dels om hovedkurset, og dels om den projektuge, som vi skulle tage fat på allerede fra tirsdag morgen. Emnet var »Hvordan fungerer Hillerød?«, og der var i ugerne forud blevet gjort et stort forarbejde af såvel elevgruppen som de tre lærere, der stod som ledere: Erling Christiansen, Bent Jakobsen og Fritz Norlan.

Året før havde vi også haft en projektuge meget hurtigt efter novemberlevernes ankomst, men at starte dagen efter var selvfølgelig noget af et forsøg. Og hvordan gik det så? – Ja, ens bedømmelse vil jo altid i ret høj grad være afhængig af det, der skete i den gruppe, man selv arbejdede med. Og der sled vi som heste, syntes vi selv; det var en ualmindelig spændende uge, og vi lærte virkelig hinanden at kende, både »nye« og »gamle«.

Gennem gruppernes undersøgelser søgte vi at få hele problematikken omkring en middelstor dansk provinsby belyst fra alle sider; emnerne var: industri, handel og samfærdsel, de unges fremtidsmuligheder, fremmedarbejdernes forhold, voksenundervisning, fritidsmuligheder, børneskolen, kulturlivet, miljøproblemer, byplanlægning og socialvæsen. – Som sædvanlig i en projektuge summede og sydede det overalt, telefonerne var konstant optaget, gæster kom og gik, folk for ud ad døren og havde dårligt tid til at sluge hverken morgenmad eller frokost, for man skulle ud at interviewe! Det faste

punkt var eftermiddagens fællesmøde i gymnastiksalen, hvortil grupperne rapporterede om deres seneste resultater.

Ugen sluttede med en vældig interessant aften: et panel fra byrådet, bestående af fem repræsentanter fra venstre til højre, besvarede spørgsmål fra grupperne. Der var gode spørgsmål både fra grupperne og enkeltpersoner, grundige redegørelser fra politikerne, men også eksempler på, at byrådsmedlemmerne ikke var helt så godt orienteret om forholdene et eller andet sted i kommunen, som gruppemedlemmerne var, så at de faktisk blev dem svar skyldige. Det gjaldt f. eks. både skoleforhold, sociale institutioner og fremmedarbejderspørgsmålet.

Men hvis tilhørerne fandt aftenen interessant, så gjaldt dette i endnu højere grad de fem politikere. De var ikke alene meget imponerede over, hvor meget det var lykkedes at få opsnuset i løbet af de fire arbejdsdage, men også meget positive overfor at søge en løsning på de problemer, som de var blevet gjort opmærksomme på. Altså et mønstereksempel på det aktive demokratis betydning: uden kommunikation til politikerne opnår man ikke, hvad man ønsker . . .

De nye elever var allerede i løbet af projektugen blevet integreret så grundigt i dagligdagen, at vi lærere syntes, at vi kun havde »gamle elever«, da vi igen skulle til at tage fat på den almindelige timeplan fra mandag den 3. november.

Midt i måneden havde vi en fin ekskursion til Louisiana, hvor der var Edvard Munch udstilling. Om formiddagen havde der været forberedelse til besøget, hvor Emil havde fortalt om Munch og den tid han levede i. Selve museumsbesøget var for mange af os lovlig kort, når der både var alle malerierne at fordybe sig i, og desuden nogle spændende film om kunstnerens liv og værker. Der blev købt ind af postkort og plakater, og senere på vinteren kunne man nikke genkendende til dem på nok så mange elevværelser . . .

Den 26. havde vi igen en emnedag. Denne gang var det »Ligestilling«, der drejede sig om, ledet af Ingrid Pagh og Svend Tornbjerg og en stor folkevalgt elevgruppe. Dagen begyndte med en morgensamling, hvor Haugstrup fortalte om »Jesus og kvinderne«; ting, vi kendte i forvejen, men måske aldrig havde tænkt særlig over, blev her pludselig kædet sammen på en ny måde, så betydningen blev en ganske anden. Der var et videobånd på vort nye videoanlæg, og bagefter så vi Lise Roos's film »Hendes verden«, der viser den fortravlede nutidskvinde strakt ud mellem hjem og fabrik, mellem børn og mand og kontakter udenfor. Kravene til hende dels fra omverdenen og dels fra hende selv er blevet så store, at et sammenbrud er uundgåeligt. Formiddagen sluttede med gruppediskussioner på basis af Marit Paulsens bog *Retten til at være menneske*. Om eftermiddagen talte Else Cornelius om »Den kommercielle udnyttelse af kønsrollerne«, et livligt foredrag med mange sjove eksempler især fra pressens og ugebladens reklameverden. Aftenen bød på en paneldiskussion, hvor alle i salen havde lejlighed til at fyre løs på panelet, bestående af Lars Ole og Ingrid Koch som elevrepræsentanter, Svend Tornbjerg fra lærerside, samt Tove Veibel fra Dansk Kvindesamfund i Hillerød.

I november havde vi også et meget kærkomment besøg af Karen Marie og

Lørdagshøjskole

Thorkild Demuth, som boede her i en ugestid. En af aftenerne fortalte de om deres idé med folkemusikhuset i Seem og om det arbejde, de foreløbig har fået i gang. Vi legede sanglege og trådte folkevisedans, anført af Marnar Jacobsen, vor eneste færøske elev. Senere blev der fortalt historier, især fra Afrika, og så gik det løs med sang og dans igen. Alle, der var med til den aften, fik uden tvivl lyst til at stifte bekendtskab med folkemusikhuse – hvor de end ligger. Bare de nu må huske det, når de kommer hjem . . .

Først i december var der udflygt til København med besøg i Folketinget om formiddagen, hvor man først overværede debatten og dernæst havde lejlighed til at møde Poul Dam, SF. Om eftermiddagen var der museumsbesøg og om aftenen »Det lykkelige skibbrud« på Det Kongelige.

Søndag den 7. december holdt vi Adventsfest. Provst Rysgaard-Jensen, Hillerød, der talte om eftermiddagen, havde kaldt sit foredrag »Når fremtiden allerede er begyndt«, og det drejede sig ikke om hverken energiproblemer, rumrejser eller datamatik, men var derimod en rigtig adventstale, en klar forkyndelse af, at alle kristne mennesker lever i en historisk sammenhæng, som også fremtiden er en del af. For kristendom er ikke en beretning om noget, der er sket engang for længe siden, det er levende virkelighed nu og i fremtiden.

Om aftenen optrådte dramatikholdet med »En ærgrelse på vandring« endnu engang, og aftenen sluttede med dans. Det var dejligt at møde så mange gamle elever, ikke mindst fra de allersidste årgange.

Lørdagshøjskole og filmklub

Lørdagshøjskolen bød i efterårets løb på følgende arrangementer: den 20.9. talte direktør Arne Fremm, Dansk Røde Kors, og medlem af højskolens bestyrelse, om emnet: Kan krig humaniseres? Diskussionen bagefter viste tydeligt nok, at dette ikke kan lade sig gøre, krig er inhuman – men derimod har Røde Kors fået stadig større betydning, når det gælder hjælp ved store katastrofer som oversvømmelser, jordskælv og hungersnød. 4. oktober talte fængselspræst Gitte Berg om »Ansvar og straf set med en fængselspræsts øjne«. Gitte Berg fortalte meget levende om sin hverdag som præst for langtidsafsonere, om problemer og håbløshed, men også om håb. Næste lørdag var det journalist William Cauchi fra Politiken, der fortalte om »DATA brug/misbrug«, hvor en lang række skræmmende perspektiver blev oprullet for os, og 8. november havde vi Ole Hytloft Petersen, Hillerød, der havde valgt overskriften »Tør du være med til et helt nyt samfund?« Den 22. november talte lektor Uffe Korsbæk om »A-kraft og andre energikilder«. Den sidste lørdagshøjskole blev holdt søndag den 7. december som del af Adventsmødet (se ovenfor).

Filmklubben var som alle år særdeles aktiv under Lars Thorkilds ledelse. Der blev vist film alle de fredage, hvor der ikke var udrejse. Blandt filmene vil I sikkert nikke genkendende til nogle, som er »Evergreens«, i hvert fald på GHF, men der var også en del nye. Sådan så programmet ud:

Operation Kirsebærsten – Antonio Dræberen – Leve Friheden – Ole Dole Doff – Oprøret i Ådalen – Chok – Persona – Family Life – Chaplin som brandmand – De sjove år.

Vinterskolen 1976

Onsdagfesterne sluttede med en lyrikaften kaldet »TIDEN«, hvortil Fritz havde skrevet en »patetisk/dialektisk fællessang« om »TIDEN – og VI I DEN«.

Og så gik det ellers mod slutningen af en spændende og aktivitetsfyldt skoletermin. Der er slet ikke plads til at tage alt med, men alle husker sikkert både lanciergruppen og pejse-pub-aftenen, og hvem kan nogensinde glemme, da Hiroyuki som Japans stærke mand rev telefonbøger i stykker og smadrede stole, som var de tændstikker.

Fredag den 19. om aftenen holdt vi afslutningsfest i spisesalen med sange, taler, korsang og oplæsning. Kristian Iversen, nyvalgt elevrepræsentant, talte meget personligt om det at være højskoleelev, og Erling læste Frank Jægers muntre historie »Djævelens Instrument«. For første gang i mange år var det ikke Emil, der læste julehistorien. Han var en tid før blevet indlagt på Hillerød Centralsygehus, men fra sin sygeseng fulgte han med i skolens liv og havde skrevet en smuk tale til juleafslutningen, som Inger læste op. Aftenen bød desuden på filmpremiere og sluttede som venteligt med dans. Næste morgen var der afrejse. – For en stor gruppe betød det afslutningen på deres højskoleophold, for de øvrige var det blot »glædelig jul og på gensyn efter ferien«.

Elever

På efterårsskolen var der ialt 102 elever, 74 kom den 1. september og 28 til november. 7 af de ialt 13 udenlandske elever var indmeldt gennem Dansk Flygtningehjælp. Ikke færre end 9 forskellige nationaliteter (plus vor egen!) var repræsenteret på efterårsskolen: Norge, Island, Chile, England, Uganda, Japan, Bangladesh, Pakistan og USA. – Endelig var som sædvanlig en del af de danske elever kommet den lange vej fra Nord-Danmark (= Grønland), det drejede sig om 4 drenge og 7 piger; fra Færøerne var der én elev.

I 75 havde vi ingen »oldebørn«, men nu i efteråret har vi igen et hold, som sædvanlig anført af undervisningsleder Vagn Jacobsen. Derimod havde vi en lille gruppe amerikanere i 4 uger i september-oktober, deltagere i et program arrangeret af organisationen »Experiment in International Living«. De havde deres egen undervisning, men deltog ellers i mange af skolens aktiviteter, ligesom »oldebørnene« plejer at gøre; trods den korte tid blev der sluttet flere varme venskaber. Vi savnede dem, da de rejste, og glædede os hver gang en eller flere af dem kom på besøg senere på vinteren.

Vinterskolen 1976

Vinterskolen 76 startede 12. januar med 100 elever. Heraf var 49 fortsættere og 51 nye. Lidt senere stødte nogle flere udlændinge til: 6 flygtninge fra Vietnam og Janus fra Polen, som på det tidspunkt endnu ikke vidste, om han kunne blive i Danmark.

Der er ikke nogen tvivl om, at arbejdsituationen influerer på elevtilgangen. Der er mange unge, som gerne ville på højskole; men de tør ikke opgive deres gode job. På den anden side benytter andre en arbejdsløshedsperiode til at tage et højskoleophold, som de måske ellers ikke ville have følt, at de havde tid til.

Vi har kun mulighed for at kende det nøjagtige tal på de arbejdsløse elever, som er medlem af en A-kasse. I september 75 var der 6, og der kom yderligere 3 pr. november. Fra januar 76 var tallet 7.

Januarholdet er præget af, at halvdelen kender skolen og Hillerød i forvejen; for den anden halvdel er alting nyt. De skal sættes ind i tingene, – og helst så hurtigt som muligt, synes de gamle. Derfor var introduktionsugen også i høj grad præget af et kompromis mellem disse to synspunkter: nogle undervisningshold blev sat i gang meget hurtigt, men om eftermiddagene var vi samlede til øvelser og diskussioner under overskriften KOMMUNIKATION, tilrettelagt af Haugstrup og Erling Christiansen. Spændende og afvekslende var det! Alle kendte vist alle, før ugen var slut – og ellers sørgede lørdagsfesten for resten!

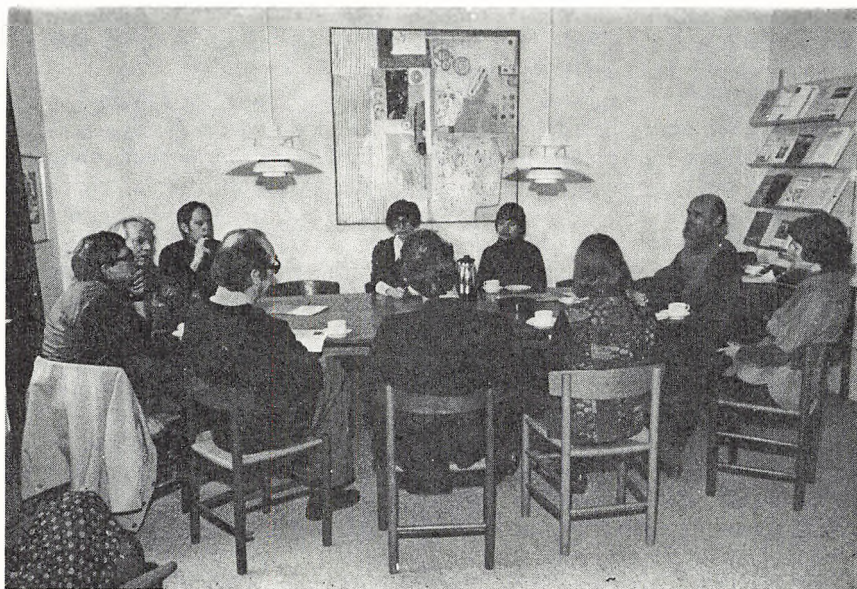
Godt en uge senere havde vi den første emnedag; den drejede sig om SAMFUNDSKRITIK og var tilrettelagt af Ingrid Pagh og Haugstrup i samarbejde med en elevgruppe. Det var en indholdsrig dag, der sluttede med paneldiskussion i spisesalen om aftenen – uden at vi dog nåede frem til et fuldstændig klart billede af fremtidens samfund. Noget kunne tyde på, at vi hver især har vort eget lille Utopia, og at vi slet ikke særlig let vil kunne enes om det fremtidige samfund; måske egentlig ikke bedre end om det nuværende med alle dets synlige og følelige skavanker . . .

Tirsdag den 10. februar havde vi en emnedag om KUNST, tilrettelagt af teamet Norlan/Christiansen. Morgensamlingen drejede sig om kunst som udtryk for forskellige sider af menneskelivet, og snart efter sad vi alle i busserne på vej til Willumsen-museet i Frederikssund, hvor Emil fortalte om Willumsens billeder, men samtidig gav os en mængde synspunkter på kunst i almindelighed. Det var spændende, for Willumsen var jo en meget levende kunstner, kontroversiel og overraskende. Man forlader museet med et lille suk over, at der ikke er flere af hans »perioder« repræsenteret.

Om eftermiddagen gjaldt det filmkunsten. »Kat på et varmt bliktag« var oplæg til en efterfølgende diskussion om film som kunstart; aftenen bød på oplæsning af »Forellen« ved lærerkredsen.

Midt i februar var der Københavnstur, denne gang med besøg i byret og landsret om formiddagen og i Folketinget lige efter frokost, hvor Holger Hansen (MF for Venstre, tidligere minister og gammel Frederiksborgelev) tog imod og fortalte om aktuelle politiske problemer. Dernæst var der lejlighed til at gå på museum eller dagbladsredaktioner, på Landbohøjskolen eller helt enkelt på byvandring, indtil man atter samledes til spisning på universitetspub'en. Om aftenen var folk i teatret efter eget valg, og næste dag sov vi en time længere oven på alle anstrengelserne.

Første uge i marts løb vinterens storprojekt af stabelen. Det var tilrettelagt og ledet af en elevgruppe, der bestod af en person fra hver PS-gruppe, og med tre lærere som konsulenter i de forberedende faser, nemlig Kirsten Jensen, Karen Tornbjerg og Lars Thorkild Bjørn. Hele lærergruppen virkede som »konsulent/eksperter på tilkald« i ugens løb. Emnet var »Ung i 70'erne«, og det blev en stor succes. Der udfoldedes megen aktivitet i grupperne, en omfattende rapport blev fremlagt ved ugens slutning, hvori snart sagt alle facetter

af det omfattende emne blev belyst. Den officielle afslutning var plenum i spisesalen fredag efter frokost; den indeholdt såvel taler som selvproduceret videoprogram, samt rapporter i dramatisk form.

Som sidste programpunkt bød eftermiddagen på »kunstnerisk optræden« i gymnastiksalen, hvor selveste Benny Andersen og Poul Dissing fremførte »Svantes Viser« plus diverse ekstranumre. Det var en strålende oplevelse at møde disse to moderne kunstnere.

Den 10. marts havde vi en gæsteforedragsholder fra kollektivet KANA, hvor en af arbejdsgrupperne rigtig havde været på arbejde i en del af projektugen, også så meget, at de var kommet hjem med ømme rygge og vabler både her og der. Torben fortalte om forskellige former for kollektiver, viste lysbilleder og debatterede. Det var en interessant efterskrift til projektugen.

Vinterfesten afholdtes lørdag den 13. marts. Om eftermiddagen talte Johs. Møllehave om »Menneskesynet i Panduros TV-spil«. Det blev som venteligt en ualmindelig oplevelse, hvor taleren næsten nåede at spille *alle* roller; da han sluttede, kunne vist ingen af os forstå, at det kun havde været en time – så indholdsrig havde den været – og samtidig ville man gerne have haft lige så meget til! Om aftenen opførte dramatikholdet »Teaterleg« af Sandro Key-Åberg, instruktør S. Haugstrup Jensen, et meget fængslende stykke i en imponerende dygtig fremførelse. Ligesom tidligere år var der en mængde gamle elever; i orkestrets pauser gik snakken livligt, en mængde nyt blev udvekslet.

Tirsdag den 23. marts var grønlanderne i ilden, idet der var projekt om Grønland. Det var en særdeles veltilrettelagt dag med et afvekslende program:

der var film, foredrag, diskussioner og desuden en meget fin udstilling i Gule skolestue af forskellige ting og sager fra Grønland, lige fra fangstredskaber til ABD'en. En meget charmerende »udstillingsværtinde« i grønlandsk festdrag manglede selvfølgelig heller ikke. Middagen bød på hvalbøf – uhm, tænker I vist allesammen. Om aftenen var der underholdning: Christian Rosing fortalte om livet i Grønland i fangertiden og viste, hvorledes nogle af de gamle fangstredskaber var blevet brugt. Desuden havde Klaus Olsen (gammel elev) og Bent Jakobsen formået at fremskaffe det helt sjældne: fire trommedansere fra Øst-Grønland, to mænd og to kvinder – kvinderne klædt i de klassiske skinddragter. Nej – de var ikke indforskrevet ene og alene til Grundtvigs Højskoles projekt om Grønland – der er trods alt visse grænser for, hvad vi kan klare. De var på hjemvejen til Grønland efter at have deltaget i en international festival i Frankrig – og vi var simpelthen ualmindelig heldige, at det kunne lade sig gøre at få dem herud. Det blev en ganske enestående oplevelse, en opvisning af charme og ynde, af glæde over livet, dansen og festen. Det var som hentet lige ud af Knud Rasmussens og Peter Freuchens rejsebeskrivelser fra et Grønland, som nu er forsvundet.

Vinterskolens forældredag blev fejret lørdag den 3. april med ialt 65 tilmeldte forældre, søskende og andre pårørende. Den fulgte mønsteret fra efteråret, og vi kunne atter glæde os over flittigt arbejdende værksteder, energiske præstationer i gymnastiksalen (hvor de dog gjorde det fint!) og livlige debatter i diskussionsgrupperne, hvor generationerne mødtes til en snak om højskolen i dag. Om aftenen overgik dramatikholdet næsten sig selv. Trods den meget korte forberedelsestid bød de på et stort, nyt program, »D-VITAMINER« kaldet, eller »Noget vi afskyr og noget vi holder af«, en revy, der spændte fra FRITID ER DET BEDSTE GULD over ET FOLKEPARTI DRØFTER KULTURSTØTTE til Grundtvigs uomskrevne »Hvad solskin er for det sorte muld« (skrevet til indvielsen af Grundtvigs egen skole i 1856 og en af vinterens yndlingssange). Jo, vi spænder vidt i nutiden.

I mange år har en af efterårsmødedagene været afholdt i samarbejde med Frederiksborg Amts Husholdningsforeninger. I foråret 76 forsøgte vi med endnu et arrangement, et aftenmøde, hvor selvfølgelig den ny bilstandslov stod på programmet. Talerne var direktør Palle Simonsen, tidligere konservativ folketingsmand (formand for socialudvalget, da bilstandsloven blev vedtaget), den socialdemokratiske folketingsmand Bernhard Tastesen, nuværende formand for Folketingets sociale udvalg, og forstander Arne Skovhus fra Kristeligt Studenter-settlement i København. Lovens to fædre var, på trods af partiforskelle, positive overfor den nye lov, mens Arne Skovhus så sagen fra brugernes synspunkt og påviste en række urimeligheder i den nye lovs udformning.

I løbet af de fire vinterskolemåneder nåede lørdagshøjskolen at have følgende talere, hvoraf nogle havde stået på ønskeseddelen lige fra efterårsskolen startede: arkitekt og christianit Per Løvetand talte om »Fristaden Christiania«, forfatteren Hans Scherfig talte om sit forfatterskab, Johs. Møllehave om Panduros menneskesyn (se vinterfesten), R. Broby Johansen, forfatter og kunsthistoriker, gennemgik i tale og billeder DAGENS DONT, om arbejds-

livet fra oldtiden til vore dage, genspejlet i kunsten, og journalist John Idorn fra Danmarks Radios sportsafdeling søgte at besvare spørgsmålet: Hvad vil vi med sporten? – Et særligt kapitel blev Ebbe Kløvedal Reich, der skulle have talt om FREDERIK (eller Nikolaj Frederik Severin Grundtvig) midt i januar, men måtte melde afbud på grund af sygdom dagen før. Det førte til meget ringeri den fredag aften. Så fik vi i stedet Haugstrups syn på FREDERIK og hans værk, og det var ikke kedeligt; – i april kunne vi så sammenligne det med Kløvedals, for han kom til lørdagen 10.4.

Men lørdagene bød jo på andet også – der blev holdt en række danseaftener, festlige, folkelige og fornøjelige. Til en af dem havde Achilles Boglio, chilensk flygtning og elev på efterårsskolen, skaffet en lille chilensk musikgruppe, som fremførte latin-amerikanske sange og musik, deriblandt en del politiske sange; og skønt vi ikke forstod sproget, så var indholdet ikke til at tage fejl af. På de fleste af os virkede denne aften vist stærkere end nok så mange pædagogiske TV-udsendelser om flygtningeproblemer og politisk forfølgelse.

På vinterskolen nåede filmklubben op på 11 arrangementer. Der var god økonomi (62 medlemmer), og også særdeles god tilslutning, hvilket man sagtens forstår, når man ser programmet. Følgende film blev vist: Den gamle mand og drengen – Rio Grande – Indianere og jernbanebyggere – Sommeren med Monika – Snylteren – Dyret skal dø – For konge og fædreland – Krigsspillet (War Game) – Phantom Red ... Scramble – Giv mig mit barn – Chaplin – Halløj i klosteret – Med Scott til Sydpolen.

Onsdagaftenerne var som sædvanlig en blanding af hjemmeaftener, skuespiloplæsninger, diskussionsaftener og andre former for optræden. Det er svært at nævne alle de forskellige arrangementer, men to af dem er nu ikke til at komme udenom. Lars Thorkild havde indbudt en del tidligere elever til at fortælle om den uddannelse, de nu var midt i, altså en form for praktisk

Elevmødet

erhvervsvejledning. Og Bent havde fået nuværende elever på skolen til at fortælle om deres job i »det civile liv«. Hvem kan nogensinde glemme Kjeld, der optrådte på forhøjningen i fuld dykkermundering (støvler og blylodder gik senere rundt ved aftenkaffen, så alle kunne overbevise sig om »dykkerens tunge lod!«) Eller Birgitte Carlson, der ved sin forklaring om, hvordan man bar sig ad med at ride en hest til, næsten kunne fremtrylle en hest for vore øjne. Jeg har i hvert fald aldrig før været så nær ved at forstå, at ridning er en kunst!

Og så lakkede vinterskolen ellers på hæld – ja, det var simpelthen ved at blive forår. Afrejsen blev selvfølgelig forberedt på alle ledder og kanter, folk søgte job og skrev ansøgninger, ledte efter værelser og lejligheder som altid på denne årstid. En fælles forberedelse blev foretaget ved program »ekstrarengøring« den sidste onsdag, hvor Grete gav stor morgenmad før slaget. Det hjalp godt, og det var i hvert fald et prisværdigt forsøg på at efterlade skolen i samme stand, som den var blevet forefundet i ved septembertide . . . Vi havde en hyggelig afslutningsaften, hvor taler, sange og oplæsning afløste hinanden. Der er nok mange af os, som stadig husker Jørgen Saks's tale om, hvor skrækslagen han havde været mandag den 1. september, og »Det klarer du aldrig«-panikken, der havde sat sig så fast, at han lige så stille kørte forbi skolens røde skilte ud til Arresø og satte sig i solen, dels for at tælle på knapperne og dels for at samle mod sammen til enten at køre ind i løvens hule – eller også køre hjem igen. Der var filmforevisning, og der var også dans, men især var der en masse go' snak; ingen havde lyst til at bryde op – for det var jo den sidste aften, afslutningen på de otte, seks eller fire måneder på skolen.

Elevmødet

Efter mange og gentagne drøftelser, både på generalforsamlinger i Foreningen Frederiksborgelever, i lærerkredsen og »mand og mand imellem«, nåede vi i efteråret 75 til at vedtage en flytning af det store elevmøde. I stedet for 2. lørdag-søndag i juli vedtoges det at lægge det i midten af maj. Grundene til flytningen var mange og har egentlig været taget frem så ofte, at alle nok må kende i hvert fald nogle af de vigtigste: mange – ikke mindst de sidste år-gange – rejser så meget og så langt, at det er vanskeligt for dem at komme til elevmøde midt i juli; mange unge har sæsonarbejde i sommermånederne og kan ikke som i fordums dage ved deres tiltræden sikre sig frihed i week-end'erne, for det er netop på de dage, der sælges mest i isboderne og sommer-restauranterne; vi har de sidste år forsøgt (se andetsteds) at gennemføre nogle flere kursusuger, og slutningen af juni og de første uger af juli synes at være den bedste kursusperiode.

Altså: vi flyttede med angst og bæven elevmødet, vel vidende, at det var noget af et vovestykke. Men heldigvis viste det sig, at tilslutningen blev akkurat lige så god som året før, og dette gjaldt ikke mindst de mange jubilarer.

Elevmødet

Fredag den 14. maj havde vi den egentlige jubilarmiddag, hvor Svend Erik bød velkommen i spisesalen, og hvor Bent holdt en dybtfølt tale til – ja, det var da vist mest pigerne fra dengang for 25 år siden, eller hørte vi forkert? Om aftenen talte Haugstrup i foredragssalen om højskolen før og nu, og selvfølgelig blev der sunget en masse af de gode, gamle sange. Samværet fortsatte i opholdsstuen, og for nogle af deltagerne var natten afgjort for kort til alt det meget, der skulle drøftes efter 10, 25 eller 40 års adskillelse!

Lørdag ledede Bent en tur rundt i det Nordsjælland, der har forandret sig så meget siden *dengang* – men de fleste fik dog nok alligevel en følelse af, at *deres* Nordsjælland trods alt stadig er der. Efter frokosten begyndte de yngre årgange at melde sig, så der var fyldt i salen til eftermiddagens to foredrag. Fritz talte om »Eksistentiel tænkning før og nu« og Svend Erik talte om danske fædrelandssange. Bagefter var der en sangtime, hvor Haugstrup og Karen Tornbjerg søgte at demonstrere, at den forkætrede ny udgave af højskole-sangbogen også har nogle go'e nye sange med. Mon deltagerne lod sig overbevise? Vi håber det – men ellers må det jo være en trøst, at selv udgiverne nu har givet sig: det er ikke længere små private tillæg, vi skal sidde og synge efter, når vi skal have fat i de udgåede »kærnesange«, nu er de kommet ind igen, er indbundet sammen med de andre!

Ved aftenfesten i gymnastiksalen fremførte lærerne et underholdningsprogram, der især drejede sig om U-lande og Vort Fælles Ansvar. En del af de nyligt lærte sange indgik i programmet, bl. a. den elskede »æblekrigsvisen« i Fritz's oversættelse. Underholdningen sluttede med Chilegruppens optræden; ligesom i april vandt de alle hjerter med deres sange. Bagefter var der dans til Balkan-trioen; alle, der deltog i aftenen, vil sikkert huske, at det varede noget, inden musikerne fandt den rette tone, men så gik det også.

Søndag var der morgensang i kirken ved pastor Godtfred Andersen, Holte. Godtfred Andersen havde et meget stramt tidsskema, idet han skulle tilbage til højmesse i sin egen kirke kl. 10. Dog – alt hvad der kunne og skulle siges ved den morgensang, det blev sagt, og vel at mærke sagt på sådan en måde, at der ingen tvivl var tilbage om meningen med det hele, livet her og nu. Formiddagen bød på en diskussion i foredragssalen, hvor Lars Thorkild og Erling Christiansen indledte. Det drejede sig om det skred, som har fundet sted i værdinormerne, – en devaluering kan man vel næsten tale om – i løbet af de sidste 10–20 år. Her kommer kunsten ind som et nødvendigt korrektiv til nutidens konformitetspres. – Sidst på formiddagen var der den årlige generalforsamling i Foreningen Frederiksborgelever. Og så havde vi kun tilbage at spise frokost, takke hinanden for et godt elevmøde i år og håbe på lige så godt fremmøde – og lige så vidunderligt vejr – til næste år.

Jeg ved ikke, hvordan det går jer, som kommer her i elevmødedagene – men for os, som er her til daglig, er elevmødet altid noget, som vi arbejder os hen imod med så mange forberedelser og så mange drøftelser af de forskellige arrangementer, at vi altid bagefter sidder tilbage med en fornemmelse af, at det hele bliver så alt for hurtigt ovre. Derfor lyder det også gang på gang i de næste dage: »Nåede du at få talt med ham?« – »Eller med hende?« – »Hørte du, at...« o.s.v. Kort og godt: vi er slet ikke færdige med det hele, når I

Elevmødet

drager afsted igen, og vi bliver det egentlig ikke rigtig, før kursusforberedelserne for alvor begynder, og vi får andet at tænke på.

På efterårs- og forårsskolen blev der uddelt følgende legater:

J. R. Hedegaard og hustrus Mindelegat: Birgitte Sørensen og Thorir Einersson

H. Rosendals mindelegat: Holger Broegaard Nielsen, Birgitte Sørensen og Bjørn L. Pedersen.

Betty Nygaards Mindelegat: Holger Broegaard Nielsen.

Emil Petersens død pinsedag den 6. juni er omtalt i juni-nummeret af Frederiksborgbladet. Efter begravelsen den 12. juni var der kaffe og en mindehøjtidelighed på skolen, hvor der var taler af skolens formand, Jens E. Christiansen, højskolelærer Rigmor Hansen fra Sønderborg, undervisningsinspektør Vilh. Nielsen, formand for Asissikredsen i Hillerød, samt Sv. Erik Bjerre. Niels Petersen, den ældste af børnene, talte på familiens vegne.

Vi er meget glade for at kunne bringe en artikel af Emil i dette årsskrift. Alle, der kendte Emil, vil forstå, hvor meget vi savner ham i det daglige skolearbejde.

Inger bor nu på Enghavevej 4 i Hillerød.

Som ny lærer er pr. 1. august ansat Ole Vind, 32 år gammel, cand. scient. fra Københavns Universitet i 1972 i fysik og matematik. Ole skrev speciale om fysikeren og Askov-læreren Poul la Cour, især om vindkraftforsøgene med møllen i Askov. Naturfag er et forsømt område på mange højskoler, også her, og vi ser derfor frem til at have en naturfagsmand i lærerkredsen.

Lærerrådet har to repræsentanter som observatører i bestyrelsen. De to nuværende er Lars Thorkild Bjørn og Kirsten Jensen med Erling Christiansen som suppleant.

Som sygeplejerske på efterårsskolen havde vi en gammel kending, Hanne Munkholm. På forårsskolen var sygeplejersken Liza Mourier-Wieluch (også elev på efterårsskolen). Det er en stor støtte at have en faguddannet sygeplejerske på skolen, idet der jo altid er en del sygdomstilfælde af vidt forskellig art.

På kontoret er Erika stadig »formiddagssekretær«, mens Jette er her om eftermiddagen. En del af bogholderiarbejdet er hidtil blevet udført af skolens revisor. Da der er fordele ved, at dette arbejde bliver udført på skolen, er Helge Petersen, tidligere økonomichef i Helsingørskommune, blevet ansat som deltidsbogholder.

Niels Bundgaard har fortsat mange gøremål i det store hus, hvor der altid er noget, som lige skal ordnes. I sommer har han haft en stor skoledreng til hjælp i haven, hvor arbejdet i øvrigt er blevet reduceret, idet marken mellem Æbelholt og Harløsevej har været tilsået med byg ved hjælp af en maskinstation.

Grete overgik sig selv flere gange i årets løb ved at lave speciel forplejning til flere fester. Hun har haft god hjælp i køkkenet i det forløbne år. Efter jul var der følgende medhjælpere: Vibeke Reif Sørensen, Rikke Gade Paulsen,

Gæster

Inger Lund, Inge Koch Sasserson og Lis Lynge. For tiden er det Irene Andersen, Lis Hagen, Gitte Nielsen og Kirsten Børgesen. Bettina Bundgaard, Helle Pedersen og Charlotte Petersen klarer opvasken efter middagen om aftenen. I maj måned var der middag før en ældreklub fra Kristeligt Studenter-settlement i København, og i 3 nætter var der overnatning for halinspektører, som holdt deres årsmøde i Kulsvierhallen i Alsønderup. Dansk Ungdoms Fællesråd holdt et week-end kursus som forberedelse til en ungdomskonference i Warszawa. I juni havde Hillerød Venstreforening lejet skolen en aften, hvor fhv. overlæge Carl Aaberg talte ved et offentligt møde.

Vore egne feriekurser og håndværkere beslaglagde en stor del af sommeren. En udlejning i august blev aflyst g. gr. af manglende tilskud til pågældende organisation. Men den største af udlejningerne blev heldigvis gennemført, Dansk Kirkesangs sommerkursus 1.-7. august, med 130 deltagere.

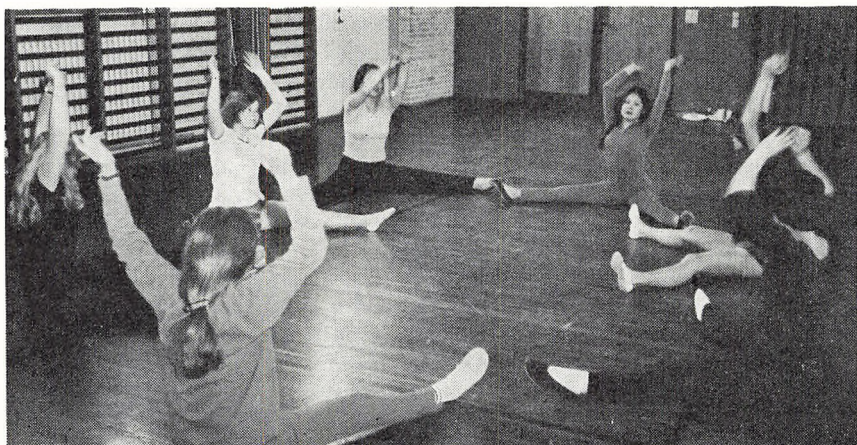
Som sædvanlig var der flere gæster fra Norge, Sverige og Finland, samt fra Island og Færøerne. De besøgende fra Færøerne var Jona og Marius Johansen, tidligere forstanderpar for højskolen i Thorshavn.

En snes voksenundervisere fra Island har besøgt skolen, og der var flere grupper fra USA og fra Japan.

Fhv. højskoleforstander, pastor emeritus Siliam Bjerre talte på vinter-skolen om ny-religiøsitet, en klar og engageret oversigt over nogle problemer, som ikke mindst har optaget mange unge. Fritz Wartenweiler fra Svejts, som besøgte denne skole for første gang i 1912, fortalte om de problemer, han livet igennem havde været optaget af. Hans sidste replik var om et af Gandhis udtryk, satyagraha, sjælens kraft i sandhed og i kærlighed.

Mange gamle elever aflægger besøg i årets løb, og enkelte kommer med hele deres familie for at vise dem stedet, hvor de engang i ungdommens dage var på højskole. Typisk var f. eks. et besøg af Carolyn Moon (f. Grow), der var elev her i 58/59. Carolyn kom fra USA med forældre, mand og børn. Det er altid en stor fornøjelse at sige goddag til gamle elever, men da vi har opdaget, at enkelte nøjes med at gå en tur i haven, – måske fordi de tror, at det nu er nye tider på deres gamle skole – så lad dette være en gentagelse af en stående invitation: Kom endelig ind – vi vil meget gerne hilse på jer!

Agnete Bjerre.

Feriekurser

Vi har afholdt 4 feriekurser. U-landskurset og Kierkegaardskurset afholdtes for anden gang. For 70'ernes vedkommende var det 9. gang. Vi har, som i fjor, bedt en af kursisterne om en lille rapport.

Det personlige i en anonym tid

Ovenstående var »indgangsordene« til dette års Søren Kierkegaard kursus. Hvis kurset – hvad noget kunne tyde på – skulle blive en tradition, ville det kun være glædeligt. Antallet af deltagere var vokset til næsten det dobbelte fra i fjor, og af gengangere var der også mange. Nu er det vel næsten en tradition at skulle fortælle om det gode vejr, om øllerne og den grønne græs-plæne, om de gode samtaler under skyggefulde træer, så i den henseende var alt, som det skulle være. Vi startede allerede lørdag aften med introduktion ved kursets leder, Fritz Norlan. Dagen derpå foredrag om formiddagen ved Norlan og så tur i Nordsjælland. Hugstrup tog sig om mandagen af »Menneske uden ansigt« og samme eftermiddag spurgte professor Sven Møller Kristensen: »Er Larsen blevet sit eg't livs direktør?« Hele tirsdagen stod i Johannes Møllehaves tegn, og onsdag formiddag kom redaktør Ejvind Larsen, »Information«, og talte om »Fra Kierkegaard over Grundtvig til Marx«. »Springet og afgørelsen hos Kierkegaard« stod på programmet om eftermiddagen, der blev ledet af Johannes Møllehave. Næste dag talte adjunkt Kaj Aalbæk-Nielsen om »Kan en eksistentiel opdragelse redde os fra katastrofen?« og afslutningsvis foredrag af amanuensis Kresten Nordentoft, Århus Universitet, over »Kierkegaards menneskesyn og de sociale normer«. Ud over dette var ugen naturligvis »fyldt op« med diskussioner, samtaler, filmfremvisninger, underholdning og gruppearbejde. En ting, som jeg i særlig grad bemærkede, var, at ikke alle foredragsholdere var »forlovet« med Søren Kierkegaard. Det var vederkvægende, på samme måde som det er vederkvægende at vide, at der er noget, der hedder stokfisk, når man sidder og stikker til buddingen! Rent ud sagt: Der var noget for enhver smag, og det er mit indtryk, at alle tog for sig af retterne i sådan grad, at der er grund til at tro, at alle alle fik noget med hjem.

Ulla.

Kina - en udviklingsmodel

Det er heldigvis ved at blive en fast tradition, at Grundtvigs Højskole på et af sine sommerkurser afholder et arrangement med tilknytning til u-landene. Sidste år koncentrerede man sig om u-landsoplysningen og u-landsmetodikken. I år havde man valgt Kina som kursusemne. Højskolerne i almindelighed og Grundtvigs Højskole i særdeleshed er ikke uvant med emnet den tredje verden. Hertil kommer, at højskolerne traditionelt har haft en tæt tilknytning til dansk folkeoplysning, som foruden af højskolerne selv, varetages af forskellige organisationer, herunder en række centrale landsorganisationer. Grundtvigs Højskole havde derfor fundet det naturligt at indlede et samarbejde med en række af disse folkeoplysende organisationer.

Kurset »Kina – en udviklingsmodel« var således arrangeret af Dansk Folkeoplysnings Samråd, Dansk Historielærerforening, Dansk Ungdoms Fællesråd, FN-Forbundet, Mellempøkeligt Samvirke og sidst men ikke mindst Grundtvigs Højskole Frederiksborg. De medarrangerende organisationer deltog hovedsageligt i den idémæssige udformning af selve kursusprogrammet. Undertegnede, som er u-landskonsulent i Dansk Ungdoms Fællesråd, havde endvidere lejlighed til at deltage i kurset som medlærer og indleder.

Desværre forholder det sig ofte sådan, at u-landsoplysningen indtager en marginalposition i det traditionelle folkeoplysningsarbejde. Det var derfor vigtigt at fastsætte et emne og et kursusindhold, som appellerede til de traditionelle brede kredse i befolkningen, som højskolerne henvender sig til. I den seneste tid har der været en stigende interesse for Kina. Især for de mennesker, som til daglig arbejder med relationerne til den tredje verden, har det været opløftende at notere, at et kæmpeland som Kina med omkring 1/4 af verdens befolkning, 249 gange større end Danmark, har været i stand til at organisere sig på en måde, så udtrykket u-land nu og da virker lidt malplaceret, når det anvendes om Kina. Der har derfor været mange gode grunde til at fokusere netop på Kina. Og i løbet af efteråret 1975 opnåedes der da også tilskud fra Danida til gennemførelsen af Kina-kurset.

Der var fra starten tale om at arrangere et kursus, som henvendte sig til folk, der potentielt må anses at have interesse for u-landsoplysning. Det var ikke meningen, at kurset skulle henvende sig til de i forvejen frelst, eller til dem med ekspertviden.

Kina er et enormt emne, og allerede fra starten var der enighed om at beskæftige sig næsten udelukkende med det Kina, som fremkom efter revolutionen i 1949. Men for at trække linierne tilbage, havde man i starten af kurset et indlæg om den kinesiske historie og tænkning indtil kejserdømmets fald. Det vil føre for vidt at komme ind på de enkelte foredrag eller andre indslag i løbet af kurset, men jeg vil nøjes med at nævne overskrifterne for de 4 kursusdage. Foruden et historisk tilbageblik koncentrerede man sig også om emnet folkemobilisering i Kina og i andre udviklingslande, om udviklingsmodeller, dels en økonomisk vurdering og dels en erhvervsmæssig vurdering, om udviklingsstrategier, hvor især de kinesiske folkekommuner blev diskuteret og til sidst Kina og omverdenen, hvor Kina og den internationale

Kina - en udviklingsmodel

handel samt Kinas forhold til sine nabostater og til u-landene blev gennemgået. Herudover var der lejlighed til gruppearbejde, som var planlagt således, at der kunne stilles spørgsmål til indledeerne, efter at disses indlæg var blevet bearbejdet i grupperne.

Endvidere havde den kinesiske folkerepubliks ambassade været så venlig at invitere samtlige kursister til reception en af dagene.

Om aftenen var der mulighed for, alt efter behov, at se film og lysbilleder, som hver især fokuserede på forskellige aspekter af den kinesiske udvikling, og som skulle opfattes som et supplement til dagens foredragstilbud.

Arrangørerne havde indbyrdes forud for kurset diskuteret muligheden af, at man, så godt det kunne lade sig gøre, forsøgte at finde ud af, i hvilket omfang den kinesiske udviklingsmodel enten helt eller delvis kunne overføres på andre dele af verden. Emnet er enormt stort, og der opnåedes ikke enighed om en klar besvarelse af dette spørgsmål.

Personlig er jeg af den opfattelse, at vi f. eks. i Danmark kan lære noget af kineserne, men næppe kan forvente, at nogen af de kinesiske institutioner kan overføres uændret til danske forhold. En af de væsentlige faktorer i den kinesiske udvikling er den almindelige kinesers politiske bevidsthed, centreret om den maoistiske, marxistiske, leninistiske lære. Vi har i dag i Danmark ikke et flertal for en sådan ideologi, og en kopiering af f. eks. den kinesiske folkekommune vil derfor ikke kunne lade sig gøre i uændret tilstand. Derimod er jeg stadig af den personlige opfattelse, at en række u-lande i meget høj grad kan og må blive inspireret af, hvad der i dag sker i Kina. Og visse dele af den kinesiske udviklingsstrategi mener jeg også kan anvendes. Det gælder især på et område som uddannelse, i sundhedssektoren samt det jeg med få ord vil kalde den administrative og politiske organisering.

Trods en meget nyttig, konstruktiv kritik fra deltagernes side er det mit hovedindtryk, at de fleste havde været glimrende tilfredse med kursets forløb. Hvis man endelig skulle sige noget generelt kritisk herom, må det efter min mening være, at kursisterne var dygtigere og bedre orienteret om kinesiske forhold, end arrangørerne havde forestillet sig, da de for godt og vel et års tid siden tog det første spadestik med Kina-kurset.

Til afslutning synes jeg det er vigtigt at understrege nytten af, at der hver sommer blandt højskolernes mange tilbud eksisterer et, der koncentrerer sig om u-landene, og jeg håber, at Grundtvigs Højskoles påbegyndte tradition på området også vil fortsætte til næste år.

Christian Dorph.

»70'erne i Centrum«

For 9. gang indbød Grundtvigs Højskole til 14 dages kurset. Halvfjerdserne i Centrum med en uge på højskole og en uge i udlandet. Det fandt i år sted fra 27. juni til 9. juli. Godt 100 deltagere deltog, deraf de ca. 60 i rejsen, som i år gik til Finland. Første uge var som tidligere år formet som en række emnedage med behandling af aktuelle problemer i tiden. I år havde dagene følgende titler: »Omkring 70'ernes økonomiske depressioner«, »Nutidens menneskesyn«, »Burde vi have et mande-år?«, »Finland i fokus«, »Pluralisme og polarisering som træk i 70'ernes ansigt«. Foruden skolens egne kræfter medvirkede journalist Poul Erik Søb, forfatteren Peter Seeberg, fhv. minister Thorkil Kristensen og ved en aftenunderholdning »Michala-trioen«. Hele ugen var begunstiget af dejligt vejr og oplagte og interesserede deltagere. Om udenlandsrejsen giver vi en anden deltager ordet.

Finlandsturen

Fra bussen kunne vi se to vagttårne – et finsk og et russisk. Selv om vi vidste, at det er muligt at besøge Rusland som turist, var disse to tårne alligevel en påmindelse om, at der stadig er en grænse mellem øst og vest. På turen til grænseområdet ved Saimasøen boede vi i Savonlinna og besøgte her den gamle fæstning Olofsborg. Nær den russiske grænse ligger Imatra, som har en af landets smukkeste kirker – tegnet af Alvar Aalto. Udvendig var kirken måske ikke så bemærkelsesværdig, men selve kirkerummet var en oplevelse i al sin mangfoldighed.

Turen østpå varede to dage, og her viste Martti Kojonen os, at det kan lade sig gøre at holde højskole i en bus. Og det gjaldt både historie, politik, erhvervsliv, kunst og natur – intet spørgsmål blev stillet forgæves. Højskolen i Lahti, hvor Martti Kojonen er rektor, var ellers vort hjemsted på Finlandsturen. Lahti er en moderne by. Siden krigen er indbyggertallet vokset fra 30.000 til 100.000. Da sproget overalt er finsk, måtte vi jævnligt slå over i engelsk for at få en samtale i gang, men trods det fremmede sprog følte vi alligevel en nordisk samhørighed. På rådhuset blev vi modtaget af chefen for byplanlægningen, og derefter gik turen rundt i byen for at se, hvordan planlægningen var udført i praksis.

Udflugter til omegnen gik til Hollola gamle kirke og til det helt nutidige idrætsinstitut i Vierumäki.

En heldagstur gik til den finlandssvenske by Borgå og til Helsingfors. På Rigsdagen overværede vi først en forhandling i salen, men mere væsentlig var en samtaletime med socialdemokratiets informationschef. Det var en meget nyttig og spændende samtale om finsk politik i dag.

Ganske nær ved Rigsdagshuset ligger Tempelplatsens kyrka. Udefra er den svært at få øje på, idet den er sprængt ned i grundfjeldet. Men det var en oplevelse at træde ind i den. Midt i storbyens larm fandt man stilheden under den flade, cirkulære kuppel, hvor lyset faldt ind ad vinduer langs kuppelens rand. Rummet er afgrænset af de nøgne klippevægge.

Underholdning for børn og voksne

Rejsen blev fornemt ledet af Bent Jakobsen, og alting var så godt tilrettelagt og gennemført, at det opfordrer til snarlig gentagelse af denne rejse.

Den sidste dag var vi igen i Helsingfors, og Bent Jakobsen havde selvfølgelig gemt noget af det bedste til sidst, nemlig Tapiola. Det er en forstad til Helsingfors, og det er en smuk og moderne haveby med 15.000 indbyggere. Det var finsk arkitektur og byplanlægning af allerfineste karat. Der ville jeg gerne bo! Der er plads til mennesket, og man kunne se på byens indbyggere, at de havde god tid, når de gik gennem den grønne by.

Rejsen til Finland foregik med fly – hurtigt og bekvemt, så man var udvilet ved ankomsten og parat til alle oplevelserne.

En deltager.

Underholdning for børn og voksne

Det var femten år siden, jeg sidst havde været på en højskole, så jeg var faktisk forberedt på radikale ændringer af nogle af de dengang helt uundværlige traditioner. Men nej, allerede efter vores første måltid sammen mandag aften, børn i næsten lige så stort tal som voksne, bad forstander Bjerre os om »på højskolemanér« at samle porcelænet sammen – unægtelig en praktisk tradition at holde fast ved. Også højskolesangbøgerne blev stadig brugt flittigt.

Vi var kommet for at få noget at vide om og diskutere underholdning i radio/TV. Niels-Jørgen Kaiser lagde ud meget veloplagt med at tale om »Underholdning for millioner«. Han mente, at underholdning som begreb ikke kan rubriceres, forklarede, hvordan underholdningsbegrebet via »Weekendhytten« – egentlig et ungdomsprogram – var kommet ind i Danmarks Radio. Kaiser forsøgte at definere underholdning og nåede frem til »kvalificeret eskapisme« som det bedst dækkende. Han mente, at underholdning efter ønskeprincippet var livsfarligt, for man ønsker jo kun det, man kender. Fra sin tid som chef for TV's underholdningsafdeling ville Kaiser gerne tage ansvaret for den journalistiske reportage – focus-udsendelserne – de satiriske programmer Hov-Hov og UHA-UHA samt den omstridte »Huset på Christianshavn«. Kaisers ofte provokerende måde at sætte tingene op på skabte en meget livlig debat, hvor bl. a. »Huset på Christianshavn« her som under mange af de øvrige meget livlige og pågående diskussioner i de følgende dage måtte stå for skud.

Vi fik mange spændende ting at vide i de næste par dage med paneldiskussioner omkring forskellige emner. Et var »Underholdning for børn« med oplæg af Annelise Hasle og Jørgen Melgaard fra B og U afdelingen og af filminstruktør Lise Roos. De to første redegjorde for, hvad man arbejdede ud fra. Eftersom fremmedfilm udgør 45 % af B og U's årlige sendetid på 15000 timer, er det vigtigt, at de film, der vælges, er af kvalitet. Hermed menes, at programmerne skal »have en positiv virkning på børnene, støtte deres udvikling og aktivere dem«. Lise Roos var meget utilfreds med det, man præsenterer børnene for. Hun mente, at kvantitet prioriteres frem for kvalitet,

Underholdning for børn og voksne

samt at vi har det TV, vi som forældre fortjener. Diskussionsdeltagerne – og der var mange – var gennemgående enige i, at for meget af det, man sendte for børn, var for ringe. Men kvalitet koster penge – sendetiden var man ikke indstillet på at skære ned på, når man først havde tilkæmpet sig den.

Vi diskuterede også »Underholdning for voksne« – med Kaj Bruun, Mogens Kilde og Hjalmar Havelund som paneldeltagere og en særdeles stor aktivitet under diskussionen omkring, hvad man byder, kan byde og bør byde lyttere og seere som underholdning.

»Underholdning og nyheder i massemedierne« – en paneldiskussion med Ib Johannesen (Billedbladet), Knud Vilby (Information) og Jørgen Knudsen (radiatorrådsmedlem). Ifølge Vilby er god journalistik at gøre det væsentlige interessant og gerne underholdende, men det var et spørgsmål, om dette blev overholdt i massemedierne, om det ikke snarere var den bedste historie, der »vandt siden«. Der var ikke enighed blandt paneldeltagerne, bl. a. havde Johannesen og Vilby ikke samme opfattelse af, hvad der var væsentligt.

Den sidste paneldiskussion drejede sig om radiatorrådets indflydelse på underholdning for børn og voksne med tre radiatorrådsmedlemmer i panelet, Jørgen Knudsen, Ib Thyregod og Torben Zinglersen. De var heller ikke enige om ret meget!

Børnene var ikke glemt midt i alt dette. Mens de voksne forsøgte at finde frem til, hvad underholdning var, sørgede en lille flok overskudsmennesker for at holde dem beskæftiget med farver, ler, stof og lim og saks. De var også med ved det store klippe- og malebord om torsdagen – det, man kun skulle nærme sig, hvis man havde lyst til at blive maskeret til ukendelighed.

Hvad underholdning kan være, når den er god, demonstrerede Thorkild Demuth og hans gruppe fra Seem. Allerede den første aften fik de os alle med til at danse og synge gamle folkedanse og -viser. Torsdagen – fælles for børn og voksne – startede med, at alle sang og dansede og legede på den store græsplæne, og det gjorde vi længe. Thorkilds egen glæde over musikken, og hans ægte engagement smitter fantastisk. Sjældent har jeg set kreativitet, varme, dynamik og talent i så heldig kombination. Alle, selv den mest tilbageholdende, måtte lade sig rive med i de forskellige danse. Også boghandleren i Hillerøds gågade måtte bøje sig og dreje sig for Thorkild og hans gruppe.

Lørdag aften underholdt vi selv – med et nyt afsnit af Huset på Christianshavn og en revy bygget op omkring folkevisen »Harpens Kraft« – om Villemand og hans væne brud, der falder i den passiviserende underholdnings sump; hverken ønskeprogrammusik i radioen, pædagoglim eller improviseret konkurrenceleg i TV kan hjælpe dem op. Men så lyder Thorkilds musik i det fjerne – og så fik historien en happy-end.

Søndag morgen – sidste måltid på højskolemanér. Tid er stadigvæk et relativt begreb – kun seks dage, og så så meget!

Lone Kirkegaard.

PS. På kurset deltog 52 voksne og 41 børn. Af de voksne var 39 kvinder og 13 mænd, eller 75 % kvinder, 25 % mænd. Det undrede mig lidt. Måske var det, fordi det var et familiekursus. Jeg fik tallene for de øvrige tre sommer-

Oldfrueeleverne

kurser på GHF (heraf var kun et med børn): U-landskursus: 41 % kvinder, 49 % mænd, Søren Kierkegaard 79 % kvinder, 21 % mænd, 70'erne i centrum: 76 % kvinder, 24 % mænd. Tendensen er klart, at langt flere kvinder end mænd deltager. Hvorfor? Er det, fordi vi gennemgående er mere eksperimenterende, mindre bange for at få rokket ved nogle faste meninger, mere nysgerrige, mindre dovne? Eller hvad er grunden?

Oldfrueeleverne

Ud fra en gængs opfattelse af en oldfrue som en bastant, stramtandet og nidkær vogter af en storhusholdnings beholdninger af mad, service, linned og tyende kunne man måske forestille sig, at oldfrueelever – unge mennesker, der har sat sig som mål at blive oldfrue – ville være let skelnelige fra »almindelige« højskoleelever.

Selv seriøst og nøgternt anskuet er vel et sådant hold fagskoleelever med indbyrdes fælles, og fra højskoleeleverne ret så forskellige, formål med skoleopholdet (f. eks. at det er en obligatorisk del af deres uddannelse som slutter med eksamen) at betragte som et fremmedelement i højskolens dagligliv.

Ikke desto mindre har Grundtvigs Højskole siden 1968 hvert – i de seneste år dog kun hvert andet – efterår huset et hold oldfrueelever. Det vil sige, at samtlige oldfruer og oldfrueassistenter ved det danske sygehusvæsen inklusive Færøerne og Grønland, som er uddannet siden 1968, har gennemgået den teoretiske del af deres uddannelse her. Og det har fungeret godt. Oldfrueeleverne har aldrig haft grund til at føle sig fremmede på højskolen. Tværtimod har de altid hurtigt følt sig hjemme og med liv og lyst deltaget i højskolens fritidsaktiviteter og arrangementer sammen med højskoleeleverne.

I år bestod holdet af 19 oldfrueelever, og de er faktisk lige så »uskelnelige« og indbyrdes forskellige som de øvrige elever på højskolen.

Men hvad er så egentlig en oldfrue og hvordan bliver man det?

En oldfrue i det danske sygehusvæsen er en ledende medarbejder med ansvarsområder inden for vaskeri, tøjdistribution og indkøb.

For at blive sygehusoldfrue må man først uddanne sig til oldfrueassistent. Det tager tre år som elev på et sygehus- eller institutionsvaskeri. I løbet af den praktiske uddannelse gennemgås den teoretiske del, oldfrueskolen, som tilrettelægges af Dansk Textil Institut og Teknologisk Institut. Oldfrueskolen har ud over de tekstilfaglige emner også fag som arbejdsledelse, hvor eleverne får indsigt i arbejdspsykologi, ledelsesmetoder og styringsværktøjer.

Vore dages oldfrue er altså ikke en stramtandet og vagtsom dame, der våger nidkært over nøglerne til linnedbeholdningen, men en kompetent og velorienteret arbejdsleder – for øvrigt nu rekrutteret fra begge køn.

Vagn Jacobsen.

Skolekredsen

I sidste årsskrift var der beretning for året 73/74. Vi vil i år gerne berette om 2 år, så vi også dækker det skolekredsmøde, som fandt sted 18. september 1976. Ganske vist dækker årsskriftet i princippet kun perioden frem til 1. september; men det føles rimeligt, at beretningen om skolekredsens arbejde kommer med i det årsskrift, hvor det mest naturligt hører hjemme.

Ved mødet lørdag den 20. september 1975 deltog i alt 35 medlemmer og lærere. Programchef H. Engberg Pedersen var dirigent.

Formanden, Jens N. Christiansen, gennemgik bestyrelsens arbejde i det forløbne år, herunder arbejdet med skolens modernisering og det ofte omtalte køb af Peter Grundtvigs Vænge i Gadevang. Sv. Erik Bjerre redegjorde for det daglige skolearbejde, sådan som det er nøjere beskrevet i sidste årsskrift. – De to beretninger og regnskabet blev godkendt.

Forskellige fundatsændringer blev drøftet, specielt på baggrund af skriftlige oplæg fra Erik Krebs Jensen, Andreas P. List og Johannes Lund. Diskussionen drejede sig især om formålsparagraffen. Skolens tidligere formand, E. Høgsbro Holm, mindede om, at bestyrelsen i sin tid havde tilstræbt at bevare den oprindelige formulering i så høj grad som muligt. Han mente, paragraffen kun bør ændres, såfremt der findes direkte fejl i den.

Da det ikke var muligt at nå en afklaring, blev følgende fundatsudvalg nedsat: Jens N. Christiansen, Sv. Erik Bjerre, Karen Margrethe Prior, Erik Krebs Jensen og Andreas P. List. Opgaven var at forberede et udkast til næste årsmøde.

Følgende nye skolekredsmedlemmer blev valgt: 3 formænd for henholdsvis Fyns, Nordjysk og Vestjysk Frederiksborgkreds: lærer Bente Langfeldt, gård-ejer Per Pinstrup og fru Kirsten Sønderby samt viceskoleinspektør Else Uhrskov og Emil Petersen.

Direktør Arne Fremm blev genvalgt som medlem af bestyrelsen. Statsautoriseret revisor Bøgh Nielsen blev ligeledes genvalgt.

Ved skolekredsmødet den 18. september 1976 deltog 31 skolekredsmedlemmer samt hovedparten af skolens lærere. – H. Engberg Pedersen var dirigent. Han konstaterede, at mødet ikke var beslutningsdygtigt, da kun 31 af de 69 medlemmer var til stede.

Jens N. Christiansen redegjorde bl. a. for arbejdet med grundkøbet i Gadevang og opførelsen af en ny Grundtvigs Højskole. Bestyrelsen havde betragtet sagen som afsluttet, idet det betingede skøde var underskrevet af både køber og sælger. Købet skal godkendes af undervisningsministeriet, men da sælger er en stiftelse, skal undervisningsministeriet også godkende salget! Efter statsskattedirektoratets vurdering var prisen for lav, så bestyrelsen var nu nødt til at gå ind i nye forhandlinger. –

Sv. Erik Bjerre nævnte i sin årsberetning, at moderniseringen af skolebygningen var en god forbedring af rammerne for det daglige arbejde og samvær på skolen, samt at det nu var lettere at udleje skolen til kursusvirk-

Skolekredsen

somhed. – Elevtallet pr. september var kun 54, og dette var kommet som en overraskelse, idet tallet frem til august havde svaret til de senere års tilgang. Det havde vist sig, at mange andre skoler var i samme situation. Tilføjelse: der kom så mange novemberelever, at vi nu er oppe på 92 elever, som svarer til det sædvanlige tal fra november.

På grundlag af revisionsbemærkning blev det vedtaget, at revisoren skal kontrollere lærernes lønindplacering. – På spørgsmål fra Johs. Lund svarede formanden, at henstillinger til skolekredsen om at vælge eller genvælge bestyrelsesmedlemmer under henvisning til RDC-fonden kun kan begrundes moralsk og ikke juridisk. Johs. Lund ønskede også større kendskab til kreds- og bestyrelsesmedlemmernes intentioner med højskolearbejdet.

Beretninger og regnskab blev godkendt.

Spørgsmålet om fundatsændring blev ikke afsluttet, bl. a. fordi det nedsatte udvalg kun havde en mundtlig beretning. Udvalget blev pålagt at fremlægge et mere konkret forslag til næste møde.

Skolekredsen blev udvidet med flg. nye medlemmer: oldfrueassistent Inge Christensen, Hillerød, højskolelærer Hanne Rydahl Knudsen, Askov, seminarielærer Ebbe Lundsgaard, Den fri lærerskole, og fru Inger Petersen, Hillerød.

Jens N. Christiansen blev genvalgt til bestyrelsen. Statsautoriseret revisor H. Bøgh Nielsen blev genvalgt som skolens revisor for det næste år.

Under eventuelt redegjorde Lars Thorkild Bjørn for de problemer, som den ny bistandslov har afstedkommet for tilgangen af henviste elever til højskolerne, idet mange nye bistandsmedarbejdere ikke var klar over de muligheder, som højskolen repræsenterede.

Det tredje ordinære skolekredsmøde var hermed afsluttet. Skolekredsmødet er en dejlig dag, hvor vi kan mødes med venner af højskolen – med skolens repræsentanter rundt i det ganske land.

Sv. Erik Bjerre.

Foreningen af Frederiksborgelever

Fra mange højskoler har vi det forløbne år hørt røster, der udtrykte vigende elevtilslutning. Hvis begrundelserne var skolernes manglende evne til at leve op til de krav, der bør stilles, er det i orden, at der ingen kom.

I år har der dog været en generel tendens på mange skoler, der ser ud til at have andre årsager. Således også på Frederiksborg.

Er folkehøjskolen og højskoleideen i krisetider som så meget andet?

Højskolen har vel altid levet i og af kriser. I tider med arbejdskraftmangel og stigende velstand havde den enkelte ikke nødigt at tage det så nøje med et halvt års afbræk brugt til åndelig oplivelse, yderligere kulturel ballast, bedre og større viden, så man kunne kvalificere sig til yderligere indsats i det hastigere og hastigere pulserende samfund. Højskolen kunne blot lukke porten op og lade et passende antal vælte ind og få del i dens velsignelser. Højskolens »krise« var da: fare for stagnation, selvtilfredshed, snæversynet traditionalisme og selvcentrering.

Nu er »krisen« altså manglende elevtilslutning, risiko for økonomiske begrænsninger, og i det hele taget fra mange sider anslag mod det, højskolen står for. Højskolen (som begreb) skal dog nok klare sig, så længe der er mennesker, der vil det.

Almen oplysning, oplivelse krydret med originalitet, mod, vilje og indsats kalder fremdeles på en krisehærdet højskolebevægelse.

Det var da også glædeligt, kort før dette skrives, at få meddelelse om, at det ser ud til, at GHF alligevel får en acceptabel holdstørelse.

Denne del af beretningen, der lige som også peger fremad, for at markere, at en af elevforeningens vigtigste opgaver er og specielt vil blive at hente elever til højskole – selvfølgelig specielt GHF, men også højskole i almindelighed. De kommende elever får brug for opholdet. Vores fremtidige samfund vil i stigende grad have brug for, at der produceres forhenværende højskoleelever.

Med hensyn til det forgangne skal først nævnes den fornemmelse af »pust fra gamle dage« (gl. dage er fem-seks år siden), der var over elevmødet i maj. Vi kunne atter fylde gymnastiksalen under middagen, og elevmødet virkede mere som et hele. Der er dog praktiske problemer for skolen forbundet med tidspunktet i maj. Her skal lyde en stor tak til alle skolens ansatte for det ekstra slid, I tog jer på i forbindelse med afviklingen.

Frederiksborgbladet fremtræder som bekendt i ny udformning. Der er stadig tale om en indkøringsperiode med overvejelser med hensyn til trykning, distribuering m. v. Med den ændrede form er vi givet på rette spor, og bladets redigering er (nærmest selvfølgelig) velplaceret i redaktør Haugstrups hænder.

Haugstrup har endvidere givet tilsagn om at ville tiltræde som foreningens »administrationschef«, således at elevforeningens administration atter kan udskilles fra skolens. Det har været en nærmest nødvendig nødløsning at lade skolens kontor tage sig af elevforeningen i de seneste år. Men det er dog uheldsmæssigt for begge parter.

Foreningen af Frederiksborgelever

I forbindelse med elevmødet holdt elevforeningen som sædvanlig sin generalforsamling. Den blev afviklet i en god og rolig atmosfære. Regnskabet blev aflagt, som det er optrykt i Frederiksborgbladet nr. 74. Kontingentet blev fastsat uændret. Foreningens formand blev genvalgt. Det samme blev Jørgen Skjoldan, medens Johannes Lund blev nyvalgt i stedet for André Møller. Anton Mariegård genvalgtes som revisor. Agnete Bjerre blev nyvalgt for et år, idet hun indtræder midt i en periode.

Elevforeningens bestyrelse ser nu således ud:

(G = generalforsamlingsvalgt, E = efterårssk., V = vintersk.)

Kaj Andersen, Klaus Berntsensvej 24, Særslev, 5471 Søndersø (formand) (G 76)

Jørgen Skjoldan, Klosterparken 9, 2680 Solrød Strand (næstformand) (G 76)

Johannes Lund, Den frie Lærerskole, 5761 Ollerup (G 76)

Karen Margrethe Prior, Magnolievej 53, 2500 Valby (G 75)

Bolette Petersen, Stensgade 10, 8 A - lejl. 42, 9000 Ålborg (G 75)

Anton Jensen, Vestergade 18, 6100 Haderslev (E 74)

Gert Jensen, P. O. Box 1203 Aruska, Tanzania (V 75)

Kristian Iversen, Dalgas Avenue 10, 8000 Århus C (E 75)

Jørgen Hansen, Rønnevangshusene 31, II tv., 2630 Tåstrup (V 76)

Også triste ting er kommet til i årets løb. Få uger efter elevmødet døde Emil. Selv for os, der vidste, han var alvorligt syg, kom det som noget nærmest uforståeligt. Der skal nok være gamle elever rundt om i landet, for hvem det ikke rigtig er gået op, at det Frederiksborg, de kender, har mistet noget egentligt. Der er en tom plads, det bliver meget vanskeligt at fylde ud. Det gælder både de menneskelige egenskaber såvel som den faglige viden og kunnen, hvormed Emil formidlede sin del af højskolen.

Den 7. august døde Guldborg Nielsen, der gennem mange år har haft et særdeles tæt forhold til skolen og til elevforeningen. Inger Petersen skrev mindeord om hende i Frederiksborgbladet nr. 74.

Frederiksborgelevers lånefond udvikler sig. Sidst i august gav *Thorvald Henningsen* meddelelse om, at han havde overdraget lånefondens kreditforpligtelser med en pålydende værdi af 5000 kr. Renter vil årligt udgøre 350 kr. og således være med til at udvide den kapital, der står til rådighed for lånefondens. Tak til Thorvald for den særdeles kontante måde, hvormed der her er bidraget til realiseringen af kommende højskoleelevers ophold.

Med hilsen og på gysyn til elevmødet maj 77.

Kaj Andersen.

Nyt fra *Landsforeningen af højskoleelever*

Hver dag står de fleste mennesker – på et eller andet tidspunkt – foran et spejl for at tage et overblik over håret og tøjet for at sikre sig, at det hele ser ud, som man ønsker andre skal opleve én den dag. Spejlet fortæller én – uden vurdering og kritik – hvordan man ser ud, og man må selv vurdere ud fra spejlbilledet, om man finder det nødvendigt at foretage nogle justeringer.

Gennem årene har de enkelte højskoler haft besøg af mange udlændinge, som ad forskellige veje og med forskellige baggrunde har fundet frem til danske højskoler for at se og lære noget om og fra disse skoler. Resultatet af disse besøg har ofte givet sig udtryk i en artikel om den danske højskole med efterfølgende vurderinger set ud fra den besøgendes synspunkt. Disse artikler kan opfattes som en slags »spejl« – som ikke blot gengiver et spejlbillede – men som ofte også kommer med en vurdering og en kritik, hvilket kan give stof til eftertanke.

En sådan artikel findes i det amerikanske tidsskrift *Adult Education* fra efteråret 1965 af en prof. W. Dickermann. Artiklen slutter med en sammenligning mellem de norske, svenske og danske højskoler. Amerikaneren fandt, at de norske og svenske højskoler har forstået at ændre sig i takt med de ændringer, som finder sted i samfundet, bedre end de danske højskoler havde gjort det. Han slutter med at sige: »Det ville være lærerigt at vide, hvor mange af de 98 højskoler, som lukkede deres døre i tidsrummet 1844 til 1931, gjorde dette på grund af, at de ikke evnede at ændre sig hurtigt nok til de skiftende forhold, og hvor mange højskoler som har lukket siden 1931 af samme årsag«.

Personligt tror jeg ikke, at sådan analyse vil kaste ret meget lys over det faktum, at 98 højskoler har lukket i nævnte tidsrum. Der er jo også startet mange nye højskoler. Snarere fortæller det noget væsentligt om begrebet højskolen, skønt jeg tror, det var utilsigtet af prof. Dickermann, da han skrev artiklen.

— — —

Landsforeningen af Højskoleelever (LaH) afholdt sit årlige repræsentantskabsmøde på Askov højskole den 8.–9. maj 1976.

Der var 19 deltagere fra 35 af de tilsluttede elevforeninger med til mødet. Efter generalforsamlingens livlige diskussion deltog LaH som gæster ved Askovlærernes skuespiloplæsning for sommerskoleeleverne. Søndag formiddag talte forstanderen for Askov højskole, Helge Skov, om »Danmarks radio og demokratiet«. Der udspandt sig en livlig diskussion derefter.

Næste års repræsentantskabsmøde er berammet til at finde sted lørdag den 4. juni til søndag den 5. juni 1977 på Skælskør folkehøjskole, og i den

Nyt fra landsforeningen

anledning opfordrer LaH's styrelse elevforeningsmedlemmerne til at reservere tidspunktet.

Igennem de forskellige udvalg der er nedsat af LaH med det overordnede formål at udbrede oplysning om højskolen, vil jeg især nævne tre: Kontaktudvalget, Københavnskredssamarbejdet og Bladudvalget for Højskoleelever.

KONTAKTUDVALGET I KØBENHAVN: Der har været afholdt 2 møder med ca. 15 deltagere hver gang. Gennem Kontaktudvalget er det muligt at holde forbindelse mellem de enkelte elevforeninger og styrelsen. Det har knebet med møder i kontaktudvalget i Århus, men styrelsen håber, at det kommer igang igen.

KØBENHAVNSKREDSSAMARBEJDET: Der har i det forløbne år været afholdt to fællesmøder, hvor deltagere fra 10 elevforeninger arrangerede 4 lørdagshøjskoler: Møderne var arrangeret sådan, at 4 elevforeninger stod som vært for de fire arrangementer, hvorved man også indbød elevforeningsrepræsentanter fra disse elevforeninger. Det var Ry højskoles elevforening, Askovlærlingene, Sproghøjskolen Kaløs elevforening og Frederiksborgeleverne.

For den kommende vinter er planlagt 6 arrangementer i København, hvor alle er hjertelig velkommen. Kontakt venligst Højskolernes Sekretariat om disse.

HØJSKOLEELEVER, som er LaH's blad, er nu gået ind i sin 7. årgang. Antallet af numre pr. årgang er fire – med to om foråret og to om efteråret. Der er sket en omlægning fra kollektivt abonnement til enkeltabonnement, hvorved det har været muligt at sende bladet ud via Avispostkontoret. Samtidig har bladet fået en kasserer, som tager sig af bestillinger og modtager betaling. Er der elevforeningsmedlemmer, som ønsker at bestille abonnement på HØJSKOLEELEVER, bedes de skrive til HØJSKOLEELEVER, c/o Hans Melgaard, Sjælsøvej 51, Birkerød.

Gennem medlemskab af LaH er de enkelte elevforeninger med i Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF), som omfatter 54 landsorganisationer for børne- og ungdomsarbejde. I DUF har man i det forløbne år bl. a. beskæftiget sig med spørgsmålet om lokale ungdomsfællesråd, som er ved at opstå i kommuner og amter. Ligeledes har DUF beskæftiget sig med lov til ændring om tipning for at skaffe øgede midler til landsorganisationerne. Igennem DUF's kursusvirksomhed har man kunnet deltage i kurser om foreningsteknik, kommunikation, bladarbejde og internationalt ungdomsarbejde. Der har været god slutning til disse kurser, og nye vil blive arrangeret senere.

VEDR. HØJSKOLERNES SEKRETARIAT: Det følgende omhandler informationsarbejdet om højskolerne, som også er LaH's formålsbestemte arbejdsområde. Til hjælp for dette arbejde udarbejdes der hvert år en fællesbrochure. I januar 1976 udkom modulbrochuren, hvori oplysninger om de lange og de korte kurser var samlet. Brochuren var på 64 sider og blev trykt i 500.00 eks. Den blev udsendt til biblioteker, erhvervsvejledningen, skoler, seminarier, ungdomsforeninger m. v. og er blevet vel modtaget. Ligeledes blev der udarbejdet en plakat med oversigt over korte kurser på 47 højskoler med i alt 271 kurser.

Ligeledes er de enkelte højskolars egne brochurer blevet udsendt/uddelt med

Nyt fra landsforeningen

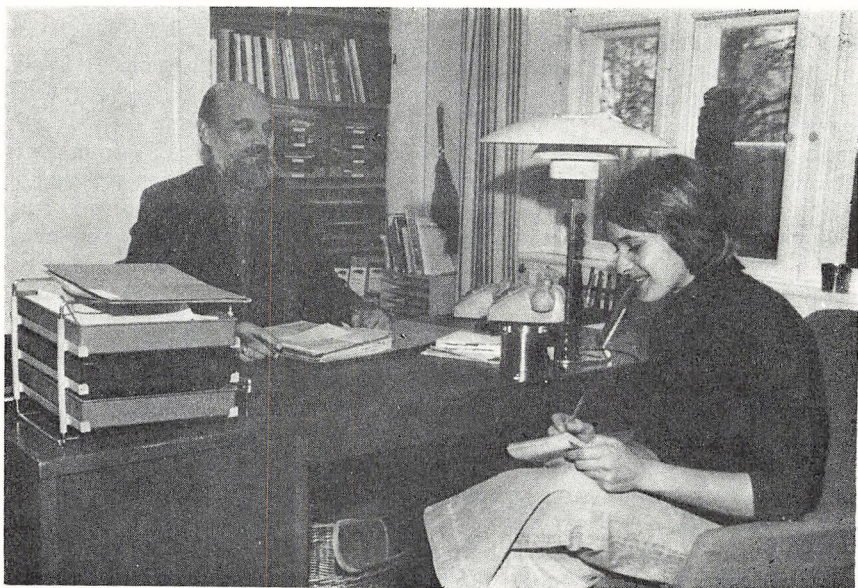
i alt 22.600 stk. i 1975, hvilket er små 3.000 flere end året før.

Højskolernes Sekretariat (HS) har i løbet af 1975 haft besøg af 51 udlændinge fra 12 nationer, hvoraf 4/5 kom fra Europa og Nordamerika. Ligeledes har HS modtaget 363 skriftlige forespørgsler fra 36 nationer, hvoraf 3/4 kom fra Europa. Hovedparten af disse forespørgsler drejede sig om oplysninger om selve begrebet højskolen, dens historie og udvikling siden 1844 og de nuværende aktiviteter. Det er en gennemgående reaktion fra mange af de besøgende, at de på en måde misunder os danskere, at vi har en sådan institution som højskolen. Mange forsøger efter et besøg i Danmark at omplante – efter en vis tilpasning til deres eget land – nogle af de tanker og ideer, som ligger til grund for en højskole.

For at slutte med det hjemlige, så er det i bund og grund også det, der ligger bag oprettelsen af de forskellige højskoleers elevforeninger – at gå ud og fortæl andre mennesker, at det stadigvæk er en god idé at tage på en højskole. Så lad os gøre det.

Vartov, den 8. november 1976.

Arne Andrésen.

Meddelelser

FREDERIKSBORGLÆRERE m. v. Fhv. Frederiksborglærer Oluf Højstrup Jensen døde i maj måned (se Frederiksborgbladet nr. 73). Højstrup, der var uddannet som landbrugskandidat, var lærer på Frederiksborg 1938-39 og 1942-45. Sidst var han i 15 år forstander for Midtjyllands Landbo- og Hus-holdningsskole i Grindsted (1959-74).

S. Juul Andersen døde i sommer 78 år gammel. Juul Andersen var lærer ved Grundtvigs Højskole i Lyngby 1922-26, ved Askov fra 1927. Han blev en landskendt foredragsholder om internationale spørgsmål.

Som omtalt i septemhernumret af Frederiksborgbladet døde Guldborg Warming Nielsen, Helsingø, den 7. august. Guldborg var elev på Frederiksborg i 1924 og var herefter nært knyttet til skolen. 1942-56 var hun sekretær i elevforeningen.

BIBLIOTEKET. Der er desværre ikke meget at berette om bibliotekets drift i det år, der er gået. Vi kender alle vilkårene! Skal der skæres ned, så begynder man med »kulturen«, som det hedder. Og det er for de fleste bøger, billeder og »opus«-musik. Såd'n er 'ed jo! Derfor kan berettes om et meget lille indkøb, begrænsende sig til det nødtørftigste. Det er vi tvunget til. Men nogen glæde er der da! Udlånet blandt eleverne er steget, og det tager ihvert fald undertegnede som et tegn på, at det arbejde, der er udført de sidste tre år – at gøre biblioteket mere »forbrugervenligt« – er lykkedes. Og så i øvrigt minde om, at et bibliotek *må* være kraftcentret på enhver ordentlig skole! For tilsendte gaver til GHF's bibliotek takkes hjerteligt. *Fritz Norlan.*

FREDERIKSBOR GKREDSENE. Flytningen af det store elevmøde til i maj måned har bevirket, at de lokale Frederiksborgkredsmøder også har måttet placeres på en anden tid. Hertil kommer, at det nu er kredsene selv, der planlægger møderne. I efteråret har der været flere møder, som vi vil berette om i næste årsskrift.

VINTERFEST. Vi indbyder til vinterfest lørdag den 12. marts. Kl. 16 bliver der foredrag som et led i rækken af lørdagshøjskoler. Skuespil eller anden underholdning kl. 19. Herefter dans indtil kl. 01 – DACAPO spiller. Send et brevkort senest 4 dage før festen, hvis du vil være med. Husk at bemærke, om du ønsker at deltage i middagen kl. 18. Der er gratis adgang til foredraget, middagen koster 8 kr. og aftenfesten 8 kr.

ELEV MØDE 1977. Det store elevmøde finder sted fredag den 20. maj til søndag den 22. maj.

Fredag aften er kun for jubilarer, og jubilårangange regnes fra det år, højskoleopholdet begyndte. I 1977 udgår der særlig indbydelse til dem, som påbegyndte deres højskoletid i 1967, 1952, 1937, 1927 og 1917.

Program for elevmødet vil komme i april-nummeret af Frederiksborgbladet. Reservér dagene allerede nu! *SEB*

Feriekurser - Årsskriftet

FERIEKURSER 1977. Vi har planlagt følgende feriekurser til næste sommer:

18.-24. juni:

GHF U-landskursus: Det sydlige Afrika – kolonialismens slutspil?

GHF Kierkegaard-kursus: Mennesket – frit eller bundet?

26. juni-2. juli:

GHF 70'erne i centrum

I foredrag og diskussionsgrupper arbejder vi med aktuelle problemer i samfunds- og kulturlivet i Danmark. (Børnepasning arrangeres).

26. juni-9. juli:

GHF Sommerhøjskole

70'erne i centrum efterfulgt af en uges studierejse til Island.

4.-10. juli:

GHF En uge på højskole

Nordsjælland som et billede af Danmark.

ÅRSSKRIFTET OG BLADENE

Hvis du nogle gange har modtaget ovennævnte uden at betale derfor, beder vi dig være så venlig at gøre dit regnskab op med elevforeningen – d.v.s. betale 20 kroner pr. år til adressen:

Foreningen Frederiksborgelever

Grundtvigs Højskole, 3400 Hillerød.

Elevforeningen har girokonto nr. 9 00 64 51.

Hvis du mener, at du har foretaget skriftlig udmeldelse af elevforeningen, men trods det alligevel får tilsendt årsskriftet og bladene, beder vi dig gøre foreningen den store tjeneste at gentage udmeldelsen – d.v.s. sende et par linier derom, helst med opgivelse af det år, du var på skolen.

NB: Når vi sender postoprævning ud til medlemmer, som ikke har betalt deres årskontingent, kan det desværre ske, at nogle, som har betalt, får en oprævning. Det hænger sammen med, at vi hvert år modtager indbetalinger fra nogle, som enten slet ikke opgiver afsenderadresse eller skriver så utydeligt, at vi fejler. Vi undskylder meget.

Venlig hilsen

SEKRETÆREN.

Hilsen fra GHF

Højskolerne har fået foden inden for på stenbroen, en ønskedrøm fra den tid, da eleverne fortrinsvis kom fra landet. Men til gengæld er antallet af landboelever dalet meget stærkt. Det er der ikke noget mærkeligt i, når man betænker den almindelige samfundsudvikling, herunder at der næsten ikke er medhjælpere tilbage inden for landbruget.

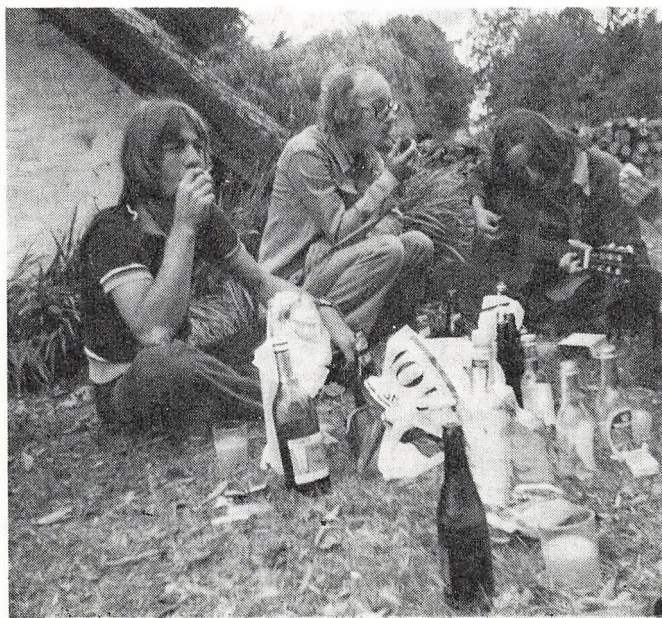
I gamle dage kom der f. eks. mange elever fra Sønderjylland og fra Vestjylland til Grundtvigs Højskole Frederiksborg, og vi vil gerne sende en speciel hilsen til gamle elever i disse og i andre egne, der tidligere var det vigtigste bagland for højskolen. – Mange skoler har mærket, at en del unge foretrækker ikke at rejse alt for langt bort fra de hjemlige græsgange – bl. a. fordi de ønsker at bevare kontakten med kammeraterne derhjemme. Dette bevirker, at skoler, der tidligere var landsdækkende, nu er blevet mere egnsprægede.

Vi er i denne sammenhæng heldige, idet det storkøbenhavnske område er et meget stort opland. Men skal en *folkehøjskole* svare til sit navn, må den have den bredeste mulige rekruttering, og vi vil derfor gerne lade vores hilsen til jer gamle elever ledsage af et varmt ønske om, at vi i de næste år igen må få et større antal elever fra »de gamle egne«, end det har været tilfældet i det sidste årti.

I er meget velkomne til at kigge ind, når jeres vej falder forbi eller til at ringe eller skrive for at høre nærmere om, hvordan jeres gamle skole fungerer i nutiden.

Men ønsket om en glædelig jul og et godt nytår fra alle på skolen.

Agnete og Sv. Erik Bjerre.

Elevliste

Vinterskolen 1976

- Abolla, Jeffrey Kilenga, Jægersborg-
gade 20 V, 2200 Kbh. N.
Alsing, Rikke, »Rødbjerghavn«, 5932
Humble.
Andersen, Birgit, Banehegnet 5, 4200
Slagelse.
Andersen, Jørn, Rævehøj 36, vær.
1403, 2800 Lyngby.
Andersen, Kirsten Tolstrup, Hovbro
9, Aidt, 8881 Thorsø.
Andersen, Niels, Nyvej 11, 3320
Skævinge.
Andersen, Svend, Møllevej 2, Ubby,
4490 Jerslev.
Andersen, Torben Hedegaard, Skole-
vej 6, 5683 Haarby.
Bertelsen, Carl Olaf, Bispehusene 14,
2620 Albertslund.
Bousgaard Finn, Orehøjvej 1, 4660
Store-Heddinge.
Brohammer, Henrik Chr., Uplands-
gade 24 V, 2300 Kbh. S.
Carlsson, Birgitte M., Nøddetsbjerg-
gård, St. Havelse, 3310 Ølsted.
Christensen, Kjeld, Nauerbjerg 7 A,
4660 St. Heddinge.
Christiansen, Tom, Rørmosevej 23,
Tulstrup, 3400 Hillerød.
Christiansen, Yvonne, Strøbyholm 58,
2650 Hvidovre.
Czerwinski, Janusz, Hans Jensens-
vej 27, 2900 Hellerup.
Dagnæs-Hansen, Niels, Helmsvej 51,
2880 Bagsværd.
Damsbo, Tage, Ellekrattet 22, 2950
Vedbæk.
Dang, Van *Khanh* Thi, Tåstruggårds-
vej 77, I mf., 2630 Tåstrup (Viet-
nam).
Einarsson, Thorir, Fannstadabakki,
Vestur-Hanavatnssyslu, Island.
Frandsen, Dorthe B., Storegade 22,
4780 Stege.
Frøkjær-Jensen, Lisbeth, Elbagade 67,
st. tv., 2300 Kbh S.
Gedbjerg, Anne-Mette, Graasten
Landbrugsskole, 6300 Graasten.
Gissel, Pernille, Frøslevvej 13, 4660
St. Heddinge.
Gjesing, Preben Ejvind, Harløsevej
55, 3400 Hillerød.
Glahn, Maria, Baunegårdsvej 77,
Gonzales, Alfredo Lee, Sjælør Boule-
vard 131, st. th., 2500 Valby
(Chile).
Gottfriedsen, Ute, Lindsnakkevej 5,
6200 Aabenraa.
Greve, Peter Madsen, Hostrupskov,
6200 Aabenraa.
gårdsvej 111, I, 2630 Tåstrup
(Vietnam).
Hansen, Birger Grønbech, Nordvang,
Engegårdsvej 6, Poulsker, 3730
Nexø.
Hansen, Birgitte, Hjulmagerstien 18,
2300 Kbh. S.
Hansen, Carsten, Ibsvej 146, 2880
Bagsværd.
Hansen, Connie Lisbeth, Vestergade
43, Stubbæk, 6200 Aabenraa.
Hansen, Inger Elisabet, Prof. Schyt-
tesgt. 17, 8000 Bodø, Norge.
Hansen, Jørgen, Syrenvej 8, 4990
Sakskøbing.
Hansen, Ragnhildur K. O., Stekkar
14, Patreksfjörður, Island.
Hansen, Wiggo Erling, Birkevang 31,
Fløng, 2640 Hedehusene.
Harder, Joan, I. G. Smithsallé 1,
2650 Hvidovre.

Elevliste

- Hauge, Eva, Lossiusvegen 4, 7000 Trondheim, Norge.
- Hegelund, Ane-Sofie, Blok X nr. 405, 3940 Frederikshåb, Grønland.
- Heilmann, Flora, Inspektørbakken 416, 3900 Godthåb, Grønland.
- Heinel, *Kirsten* Vibeke, Brønshøjvej 59, 2700 Brønshøj.
- Hendriksen, Jensigne, Tranegårdsvej 26, 2900 Hellerup.
- Iversen, Henriette, Messianvej 14, I tv., 2300 Kbh. S.
- Iversen, Jens Kristian, Impgårdsvej 13, 8620 Kjellerup.
- Jacobsen, Marnar, 3880 Hvalba, Tvøroyri, Færøerne.
- Jacobsen, Michael, Nakskovvej 102, 2500 Valby.
- Jacobsen, Emilie, Blok P nr. 420, 3900 Godthåb, Grønland.
- Jensen, Allan, Haspekroen 31, 2880 nsv. 28, 8000 Bodø, Norge.
- Jensen, Dorte Susan, Hanens kvarter 4 A, 2620 Albertslund.
- Jensen, Gert Gunner, Strandvejen 12, 4673 Rødvig Stevns.
- Jensen, *Hans* Emil Eiberg, Aldershvile Allé 1, 2942 Skodsborg.
- Jensen, Michael Penter, Rørsangervang 2, 3450 Allerød.
- Johansen, Geir, Bromstadveien 34, 7000 Trondheim, Norge.
- Juhl, Sara, Nygård, Langetved, 6630 Rødding.
- Jørgensen, Anne-Grethe, Møllegade 18, 3250 Gilleleje.
- Jørgensen, Christian Weirup, Bækkebrovej 37, 3220 Tisvilde.
- Kaptain, Solveig, Skovfogedengen 28, I, 3300 Frederiksværk.
- Kjærgård, Maibrit Birkeb., Tulstrupvej 7, 3230 Græsted.
- Kjønes, Gunhild, 7074 Spongdal, Norge.
- Knudsen, Per, Lindevej 6, 8800 Viborg.
- Koch, Ingrid, Østervoldgade 10, 3700 Rønne.
- Kuwahara, Hiroyuki, 25-19 Otamachi Fukushima City 960, Japan.
- Lyng, Amalie, Blok 2, nr. 107, 3900 Godthåb, Grønland.
- Lyng, Haldora, Blok R nr. 111, 3900 Godthåb, Grønland.
- Malmgren, Per Arne, Strandvejen 57, Munkeup, 3120 Dronningmølle.
- Mathiassen, Naujartik, 3913 Angmagssalik, Grønland.
- Mourier-Wieluch Eliza J., Vestervang 34 B, II, 2500 Valby.
- Møller, Jan Holm, Baltorpevej 69, I tv., 2750 Ballerup.
- Nguyen, *Hinh* Quang, Tåstrupgårdsvej 111, I, 2630 Tåstrup (Vietnam).
- Nguyen, *Hung* Ngoc, Tåstrupgårdsvej 111, I, 2630 Tåstrup (Vietnam).
- Nguyen, Mong *Loan* Thi, Tåstrup-Bagsværd.
- Nguyen, *Sinh* Hy, Tåstrupgårdsvej 83, I, 2630 Tåstrup.
- Nielsen, Anne Sadolin, Bellmangsgade 18, II, 2100 Kbh. Ø.
- Nielsen, Finn, Ydervang 11, 3460 Birkerød.
- Nielsen, Holger Broegård, Trunderup Møllergård, 5772 Kværndrup.
- Nielsen, Jens Husted, Solsortvang 5, 3450 Allerød.
- Nielsen, Lis Heding, Sønderstrandvej 70, 4400 Kalundborg.
- Nilsen, Karin E., c/o Hansen, Ner-2900 Hellerup.
- Nørkjær, Benthe, Kirkegade 8, 7490 Aulum.
- Olsen, Liselotte, Egilsgade 68, III tv., 2300 Kbh. S.
- Otto, Ulla, c/o Pætges, Kongedybet 27, I, 2300 Kbh. S.
- Pedersen, Bjørn Lindhard, Østrehuse, 5956 Lohals.
- Pedersen, Elisabeth Cecilie, »Pedersminde«, 5983 Bregninge, Ærø.

Eleverliste

- Pedersen, Kirsten, »Holmgård«, Tværbymark, 5983 Bregninge, Ærø.
- Pedersen, Lars Ole Bloch, Korsørvejen 17, 4250 Fuglebjerg.
- Pedersen, Peder, Byskov, 4863 Eskildstrup.
- Pedersen, Ruth, Hostrupvej 22, 3400 Hillerød.
- Petersen, Birgit Marie, Nrdr. Banevej 1, 3400 Hillerød.
- Petersen, Jette Steen, Gransangervej 5, 9800 Hjørring.
- Petersen, Linda Marianne, Jespervej 82, 3400 Hillerød.
- Petersen, Marianne Bendix, Fyrre-vejen 64, 2850 Nærum.
- Rosenlund, Nina, Gildbrovej 23, 2635 Ishøj.
- Rygaard, Annemarie, Enighedsvej 12, II, 2920 Charlottenlund.
- Rødtnes, Anne-Marie, Brunevang 93, 2700 Brønshøj.
- Sayed, Mahbub Zaman, Grønjordskollegiet v. 4702, 2300 Kbh. S. (Bangladesh).
- Schæffer, Conny, c/o Løwenmark, Søbakken 13, 2920 Charlottenlund.
- Secher, Jan *Ulrik*, Søvej 4, 3520 Farum.
- Skifte, Else, Imekvej 338, 3912 Sukkertoppen, Grønland.
- Skaarup, Henrik Jørn, Nordtoften 76, 3520 Farum.
- Steenholdt, Martha, Blok 6 nr. 101, 3900 Godthåb, Grønland.
- Stentebjerg-Olesen, Jørgen, Kartoffe Byvej 16, 4990 Saxkjøbing.
- Sveistrup, Eva Lykke, Kastelvej 1, 5., v. 504, 2100 Kbh. Ø.
- Sørensen, Annie, Skovsbovej 26, 4571 Grevinge.
- Sørensen, Birgitte, Vestervang 5, Kraghede, 4800 Nykøbing F.
- Warming, Lisbeth, Thomashus Kro, 6100 Haderslev.
- Zaeb, Ourang, Østergården 28, II tv., 2670 Greve Strand (Pakistan).

Efterårsskolen 1976

- Andersen, Anders Klarskov, Borgager 35, 2620 Albertslund.
- Andersen, Mogens, »Teglgård«, Fæby, Ørslev, 4760 Vordingborg.
- Andersen, Ulla Søsted, Kertemindevej 11, 5290 Marslev.
- Andreasen, Per Roland, Nyvej 19, 2830 Virum.
- Andreasen, Rigmor A. M., Klosterparkvej 75, II m.f., 4400 Kalundborg.
- Aronsen, Theresia, Helsingørgade 19 B, 3400 Hillerød.
- Boisen, Sigurd, Ørnevej 15, III th., 2400 Kbh. NV.
- Borum, Grethe Annelise, Kobbervej 20, 2730 Herlev.
- Brandt, Hans Christian S., Rundforbivej 42, 2950 Vedbæk.
- Brandt, Jensigne O. P., Inginiarfik, 3950 Egedesminde.
- Brix, Anne Karin, Bredekærs Vænge 139, 2635 Ishøj.
- Baastrup, Dorte, Kildegården 14, I tv., 2620 Albertslund.
- Christiansen, Ulla Fried, Fr. Andersensvej 16, vær. 13, 4400 Kalundborg.
- Correll, Flemming, Borups allé 131, 4. tv., 2200 Kbh.
- Dychterman, Sabina, Grønjordskoll. vær. 4318, 2300 Kbh S. (Polen).

Elevliste

- Ehlers, Hanne, Østrigsgade 51 IV th., 2300 Kbh. S.
- Eskildsen, Erik L. O., Blok P. 516, 3900 Godthåb.
- Ezekiassen, Marie, c/o M. Andersen, Ceresvej Blok E nr. 160, 3900 Godthåb.
- Frandsen, Niels Martin, Rotschwänzenweg 1, 5000 Köln 30, Tyskland.
- Gaml, Poul, Skovvej 10, 7160 Tørring.
- Gormsen, Sigurd, »Eskedal«, Gamborg, 5500 Middelfart.
- Hansen, Mogens Ulrik, Vandmanden 36, 3650 Ølstykke.
- Hansen, Mona Iris, Leonhardsvej 17, 6270 Tønder.
- Hansen, Søren, Strøbyvej 14, 2740 Skovlunde.
- Hansen, Vibeke Nisted, Skovhegnet 10, 3390 Hundested.
- Hasberg, Birgit, Nederbyvej 69, 2740 Skovlunde.
- Hendriksen, Arnaq Kirsten, Frederik Frederiksensvej 518, 3961 Umanak.
- Hermansen, Per Brandtberg, Lindegårdsvej 12, 3630 Jægerspris.
- Hjortholt, Helle, Rødager Allé 95, 2610 Rødovre.
- Holst, Peter *Andrew*, Søndervej 13, 2830 Virum (Ecuador).
- Hoff, Jennifer, 2500 N. Brookfield Rd., Brookfield, W. J. 53005 USA.
- Højstrøm, Kim, Hvilebækvænge 92, 3520 Farum.
- Janischefska, Hans Heinr., Brønshøjvej 2 A II, 2700 Brønshøj.
- Jancovitz, Dorde, Horsevænget 29, 3400 Hillerød.
- Jankovitz, Zivko, Horsevænget 29, 3400 Hillerød (Jugoslavien).
- Jaycox, Connie Solvej, 340 Mt. Vernon Ave., Rochester, NY 14620, USA.
- Jeng, Matar, Åstrup Teglværkshus, 4683 Rønnede.
- Jensen, Bente, Lyngvej 39 st., 2800 Lyngby.
- Jensen, Carsten Bohmann, Stenaldervej 15, Ølby Lyng, 4600 Køge.
- Jensen, Henning Werner, Astersvej 10, 3310 Ølsted.
- Jensen, Kirsten Anette, Vesterbro 95, II, 5000 Odense.
- Jeziorski, Bitten Annelise, Bagervej 58, 4200 Slagelse.
- Junge, Tommy, Tåstrupgårdsvej 139, III, 2630 Tåstrup.
- Jørgensen, Bibi, Stationsallén 46, vær. 524, 2730 Herlev.
- Jørgensen, Elisabeth, Anker Heegårdsgade 10, 3300 Frederiksværk.
- Kornmod, Ruth Ernstsens, Rodosvej 10, 2300 Kbh. S.
- Kristensen, Arne Moberg, Mørkebjerg, Venslev, 4050 Skibby.
- Kristensen, Lise Harlev, Brickasvej 22, 3400 Hillerød.
- Kristensen, Marianne Volk, Lindvangsvej 4, 3460 Birkerød.
- Kvist, Hanne, Engtoften 11, 2760 Måløv.
- Larsen, Gerda, Gammelgårdsvej 56, II th., 3520 Farum.
- Larsen, Hanne Hald, Ørnevang 56, st. tv., 3450 Allerød.
- Larsen, Karin, Thorsvej 15, 2800 Lyngby.
- Larsen, Kirsten, Birthevej 13, 3060 Espergærde.
- Lauridsen, Mogens H. W., Valhøjs Allé 107 E, st., 2610 Rødovre.
- Lystoft, Leila, Tinghøjvej 42 VI, 2860 Søborg.
- Levorsen, Stig Heireth, Viben 59, 6270 Tønder.
- Matzen, Jonna, Røddesvej 30, 4990 Sakskøbing.
- Melander, Mogens, Mosevangen 52, 3460 Birkerød.

Elevliste

- Munkholm, Hanne, Ålholmparken
10. vej nr. 6, 3400 Hillerød.
- Nielsen, Anita Lillevang, Stumpe-
dyssevej 33, Kettinge, 2970 Hørs-
holm.
- Nielsen, Gitte Gamst, Hedemarksvej
44, st., vær. 3087, 2620 Alberts-
lund.
- Nielsen, Henning Mørck, Vættehøjen
20, 4700 Næstved.
- Nielsen, Sussy Grit Mørk, Dysseager
5, 2720 Vanløse.
- Nygaard, Flemming, Skovbovej 9,
Bonderup, 4700 Næstved.
- Nyman, *Annika* Elisabeth, Präst-
gårdsängen 8, 412 71 Göteborg,
Sverige.
- Olsen, Bernhardt, Nuvisarianguaq
25, 3952 Jakobshavn.
- Olsen, *Birthe Karline*, Parpup Av-
kuta 1, 3950 Egedesminde.
- Olsen, Esther Marie Kitura, Blok 8
nr. 301, 3900 Godthåb, Grønland.
- Olsen, Mikael Lykke, Havnevej 21,
3100 Hornbæk.
- Pedersen, Torben Thunn, Sangfugle-
stien 17, 2400 Kbh. NV.
- Petersen, Jørgen From, Godsforval-
terboligen, Vemmetofte, 4640
Fakse.
- Petrussen, Hanserak K., Sørensens-
vej 21, 3950 Egedesminde.
- Poulsen, Kissy, Holmehus Nymølle,
3540 Lyng.
- Reimer, Adam M. K. N., Grønlæn-
derhjemmet, Traneg.vej 26, 2900
Hellerup.
- Rikskov, Anne Bente, Nordvestpas-
sagen 34, 8200 Århus N.
- Røssel, Helene, Agerbækvej 1, 2650
Hvidovre.
- Sandahl, Karin, Hagtormsgränden 13,
22356 Lund, Sverige.
- Schmidt, Jørgen Møller, Gadelandet
13, 2700 Brønshøj.
- Simonsen, June Doreen, P.O. Box
744 Astoria, OR 97103, USA.
- Skovbon, Søs, Vibevej 6, 3660 Sten-
løse.
- Sommer, Marie, Ole Petersensvej 160,
nr. 16, 3912 Sukkertoppen.
- Sternbo, Linda, Tingvalla Allé 3,
2300 Kbh. S.
- Steensen, Hans Christian, Korsager
Allé 69, 2700 Brønshøj.
- Stevns, Anita, 21576 Pacific Hwy.,
Killara 2071 Sydney, Australia.
- Sylvest, Arne, Nørregade 4, Tune,
4000 Roskilde.
- Sørensen, Bodil, Ewaldsgade 8 A, IV
th., 2200 Kbh. N.
- Tams, Anna, Ørnevang 20, 3450
Allerød.
- Torp, Robert Allan, Nørregårdsvej
211, 2610 Rødovre.
- Trauels, Marianne, Nebsmøllegård,
Sct. Hansgade 38, 4000 Roskilde.
- Vestergaard, Glady B., Steenhøjvej 9,
3200 Helsing.
- Willumsen, Lis, Tulipanvej 27, 2720
Vanløse.
- Windleff, Mogens Nordmark, Mor-
reskovvej 5, Gevnø, 4660 St. Hed-
dinge.
- Wolf, Nancy Therese, Tuborgvej 14,
2900 Hellerup.
- Aakjær, Jelva, Birkallé 10, 6900
Skjern.

BILLEDERNE

Vi er glade for at kunne præsentere den unge, tyveårige Hillerød-kunstner Henrik Jensen. Linoleumssnittene på side 6, 29 og 36 er af ham. Illustrationerne på side 9, 12 og 77 er kinesiske silketryk. Træsnittet på side 21 er af Emil Petersen. Emil har også illustreret siderne 24 og 32. Fotografiene øverst på siderne 59 og 63, samt side 68 og 70 er af Fotograf Løkke, Tønder. Foto side 83 er af Søren Hansen.

